
З М І С Т

Дейнеко О.Т.

Вплив сучасних правил міжнародної торгівлі на митне регулювання
агропродовольчого ринку..... 2

Герасімова О.А.

Інформаційна діяльність офісів із залучення та підтримки інвестицій
та напрями її покращення.....9

Гриценко А.А.

«Один пояс, один шлях» – стратегія інклюзивної глобалізації.....21

Скрипниченко М.І.

Моделювання перспектив взаємовигідного міжкrajнного співробітництва та
економічних наслідків створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм.....25

Сю Тянь

Ініціатива «Один пояс, один шлях» як платформа для сприяння стратегічному
партнерству між Україною та Китаєм.....36

Чжун Фейтен

Ініціатива «Один пояс, один шлях» та спільний розвиток для Китаю та України.....40

Олійник О.М.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» – проект світового значення:
перспективи для України.....50

Лі Янь

Переваги та труднощі України щодо участі в ініціативі «Один пояс, один шлях».....55

Никифороук О.І., Стасюк О.М., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О.

Транспортно-логістичний потенціал України в контексті розвитку
українсько-китайського співробітництва.....59

Борзенко О.О.

Страховий ринок Китаю:
уроки для України.....68

Бойко О.М.

Перспективні форми кооперації між Китаєм і Україною у промисловому секторі
економіки в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях».....72

Степанова О.В.

Інвестиційні пріоритети КНР: сучасні реалії та перспективи для України.....78

УДК: 339.92:339.54

JEL: F13, Q17

Дейнеко О.Т., аспірант

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ПРАВИЛ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Розглядаються сучасний стан та тенденції регулювання міжнародної торгівлі й, зокрема, тарифного та нетарифного регулювання міжнародного торговельного обороту в розрізі агропродовольчої продукції. Досліджується вплив зазначених факторів на агропродовольчі ринки окремих країн. У рамках дослідження визначено негативну тенденцію у застосуванні заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що призводить до підвищення комплексності та вартості процедур забезпечення відповідності, а також утруднює відстеження регулятивної бази. Крім того, визначено основні тренди та відзначено значне посилення ролі регіональних торговельних угод. Обґрунтовується твердження, що останнє посилення ролі регіональних торговельних угод позначається позитивними економічними ефектами у короткостроковій перспективі, а от у довгостроковій перспективі створює перепони для ефективного здійснення торговельних операцій і містить ризик створення значних регулятивних колізій у майбутньому.

Ключові слова: міжнародна торгівля, регіональна інтеграція, СОТ, митне регулювання економіки, зовнішньоекономічна діяльність, технічні бар'єри у торгівлі.

O. Deineko, Postgraduate Student

Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine

THE INFLUENCE OF THE CURRENT RULES OF THE INTERNATIONAL TRADE ON THE TARIFF AND NON-TARIFF REGULATION OF AGRI-FOOD MARKET

The paper explores current state and trends in the regulation of international trade and, in particular, tariff and non-tariff regulation of international trade in terms of agri-food products. The author investigates the influence of these factors on agri-food markets of individual countries. Identified a negative trend in the application of measures of non-tariff regulation of foreign economic activities. The trend leads to increased complexity and cost of compliance procedures and raises the monitoring difficulty of the regulatory framework. A significant strengthening of the role of regional trade agreements is identified, as well as the main trends in this area. Based on the research's results, a few short-term positive economic effects are highlighted, as well as risks of creating significant regulatory collisions in the future.

Key words: international trade, regional integration, WTO, customs regulation of the economy, international economic activity, technical barriers to trade.

Протягом останніх десятиріч у світі спостерігається значне збільшення міжнародного товарообігу у поєднанні з чіткою тенденцією до поступового зниження тарифних бар'єрів більшістю країн. Зазначене зниження є результатом цілого ряду двосторонніх та багатосторонніх міжнародних переговорів і договорів, напрацьованих у їх результаті (наприклад, Уругвайський раунд переговорів у рамках СОТ та Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою від 14.03.2017).

Однак, хоча рівень тарифного захисту в усьому світі знижується, спостерігається збільшення обсягів та ролі нетарифних торговельних бар'єрів. Традиційно засоби тарифного регулювання застосовуються для досягнення економічних та торговельних завдань, у той час як нетарифні заходи (до яких входять і технічні бар'єри) спрямовуються на реалізацію певної

державної політики у певному секторі, неекономічної за своєю суттю, – наприклад, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, безпеки споживачів, національної безпеки тощо. Водночас збільшення використання нетарифних бар'єрів вважається (і це підтверджується емпіричними дослідженнями¹), таким, що починає відповідати в основному економічним цілям, що включають обмеження імпорту, модифікацію умов торгівлі між державами, а також компенсацію за можливі економічні втрати, що супроводжують зменшення тарифного регулювання.

Таблиця 1

Нетарифні заходи регулювання ЗЕД, спрямовані на імпорт

Заходи технічного характеру	Санітарні та фітосанітарні заходи
	Технічні бар'єри
	Інспектування та інші формальності перед відвантаженням
Заходи нетехнічного характеру	Спеціальні захисні заходи (антидемпінгові, компенсаційні, запобіжні заходи)
	Неавтоматичне ліцензування, квоти та інші види кількісного контролю
	Контроль цін
	Фінансові заходи
	Заходи, що впливають на конкуренцію (наприклад, ексклюзивні привілеї для окремих економічних операторів)
	Вимоги до використання місцевих компонентів у продукції
	Обмеження збуту
	Обмеження на обслуговування після продажу
	Імпортні субсидії
	Обмеження щодо державних закупівель
	Інтелектуальна власність
	Вимоги до походження товару

Джерело: The International Classification of Non-Tariff Measures / United Nations Department Of Economic And Social Affairs Statistics Division. 2017. URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/expertgroup/egm2017/ac340-12.PDF>

При цьому дані, отримані у процесі ряду досліджень, зокрема, Estimating Trade Restrictiveness Indices – про адвалорні заходи нетарифного регулювання, проведені за участі Хью Луї Кі, Алессандро Нікіта та Марсело Оларріга (представників, відповідно, Світового банку, ЮНКТАД та Женевського університету), демонструють, що країни, які використовують низькі митні ставки, також застосовують нижчі нетарифні обмеження і навпаки, висвітлюючи взаємодоповнюючий зв'язок між цими двома явищами; те саме спостерігається і при дослідженні ступеня покриття нетарифними заходами товарних груп². У поєднанні це демонструє те, що на сьогодні протекціоністська тарифна політика часто поєднується з більш жорсткими регулятивними заходами.

Посилення використання нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності передбачувано не минає безслідно для міжнародної торгівлі. Варто зазначити, що існують підрахунки, відповідно до яких 80% обсягу світової торгівлі зазнає дискримінаційного впливу лише через застосування технічних бар'єрів (технічних норм та стандартів); окрім того, дослідження Університету Південної Каліфорнії, проведене у 2017 р., демонструє, що зменшення впливу нетарифного регулювання (елементом якого є технічні бар'єри) на 50% збільшить світовий об'єм торгівлі на 2–3%³.

¹ Kee H., Olarreaga M., Nicita A. Estimating Trade Restrictiveness Indices. *The Economic Journal*. 2006. № 119.

² Там само.

³ Non-Tariff Barriers in Agriculture and Food Trade in APEC: Business Perspectives on Impacts and Solutions / University of Southern California. 2016. URL: <http://www.ncapec.org/docs/ABAC%20Documents/2016%20ABAC%20USC%20Marshall%20School%20-%20Non-Tariff%20Barriers%20in%20Agriculture%20and%20Food%20Trade.pdf>

Знаковим є приклад Сполучених Штатів Америки. У США розроблення стандартів здійснюють близько трьох тисяч організацій, при цьому значна частина з цих організацій претендує на те, щоб їхні торговельні партнери визнавали ці стандарти нарівні зі світовими. Зокрема, для побутових електроприладів у США обов'язкова наявність сертифікату випробувань, що видається незалежною американською фірмою. На текстильні, шкіряні та хутряні вироби повинно наноситись спеціальне маркування із вказівкою країни походження, кінцевого покупця в США і країни виготовлення. Вимоги щодо маркування вина на федеральному рівні та в окремих штатах дуже різняться, а процедура їх отримання досить високоартісна⁴.

Таблиця 2

Нетарифні заходи регулювання ЗЕД, спрямовані на експорт

Заходи технічного характеру	Інспектування та інші формальності щодо продукції, що експортується
	Вимоги до сертифікації продукції, що експортується
Заходи нетехнічного характеру	Експортне ліцензування, квотування, заборона експорту та інші кількісні обмеження
	Наділення підприємств, незалежно від форми власності, особливими привілеями та правами при здійсненні експортної діяльності
	Контроль цін на експортовані товари
	Заходи, спрямовані на регулювання реекспорту
	Експортні податки та збори
	Експортні кредити
	Експортні субсидії

Джерело: The International Classification of Non-Tariff Measures / United Nations Department Of Economic And Social Affairs Statistics Division. 2017. URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/expertgroup/egm2017/ac340-12.PDF>

США також широко використовує санітарні та фітосантарні вимоги для обмеження імпорту агропродовольчої продукції. Зокрема, введення ембарго на імпорт тунця з Мексики, Панам, Колумбії та Венесуели було вмотивоване шкодою, що завдається дельфінам при вилові тунця. Подібним чином впроваджувалася заборона на імпорт креветок з деяких країн, де, за даними США, вилов відбувався у такий спосіб, що міг завдавати шкоди морським черепахам⁵⁶.

Важливо, що завдяки механізму врегулювання суперечок у межах СОТ країнам, які зазнавали втрат від таких заборон, вдалося примусити США скасувати ці обмеження та привести своє зовнішньоторговельне законодавство та практику його застосування в цій сфері у відповідність до вимог СОТ про недискримінацію торговельних партнерів.

В ЄС технічні, санітарні, фітосанітарні та екологічні норми та заходи також часто використовуються в протекціоністських цілях. Різниця між країнами ЄС полягає в системах стандартів, тестах та сертифікації і слугує значним бар'єром на шляху імпорту іноземної продукції до ринку країн-членів. Наприклад, щодо деяких товарів існують вимоги стосовно відповідності технології виробництва продукції технологіям, які застосовуються в ЄС. З найбільш нещодавніх та резонансних можна відзначити заборони на імпорт на ринки країн-членів гормонально обробленої та генетично модифікованої продукції. Також у Польщі, що перейшла на більш високі стандарти і норми ЄС, вимога обов'язкового отримання сертифіката,

⁴ Солодковський Ю.М. Нетарифний протекціонізм на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2011_8_4/25.pdf

⁵ United States - Restrictions On Imports Of Tuna: GATT Panel Report / World Trade Organisation. 1991. URL: <http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/tunadolphiI.pdf>

⁶ United States – Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products / World Trade Organisation. 2017. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds381sum_e.pdf

який підтверджує якість імпортованих товарів, стає непереборним бар'єром для імпорту промислових товарів з багатьох країн, включаючи СНД.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати й у країнах Азії. Так, коли у Японії виявили інфекцію в одній партії апельсинів з Каліфорнії, то як штрафна санкція був заблокований увесь імпорт каліфорнійських овочів і фруктів⁷. У Кореї управлінські органи вимагають отримання попереднього дозволу на поставку в країну фармацевтичних товарів, хімічних продуктів, комп'ютерів, телекомунікаційного обладнання та інших виробів. Щодо Китаю, то тут велику роль відіграють санітарні й фітосанітарні норми, багаточисленні стандарти безпеки, процедури оцінки відповідності й інші. Китай є членом багатьох міжнародних угод у цій сфері. Наприклад, отримання сертифіката безпеки зарубіжним експортером за рядом позицій може включати оплату проїзду китайських експертів до підприємства-виробника⁸.

Отже, практично всім розвиненим країнам притаманні надзвичайно розгалужені та складні системи регулювання питань захисту здоров'я та безпеки споживачів, особливо щодо продовольства, фармацевтичних товарів, текстильної продукції та одягу, автомобілів, побутових електроприладів та електрообладнання. Як правило, тривалим і витратним є процес отримання сертифікатів про випробування продукції, що необхідні для продажу товару в цих країнах.

З огляду на посилення євроінтеграційних процесів окремо варто відзначити інститут тарифного квотування, що актуалізувався як ключовий метод регулювання економічних відносин Європейського Союзу та України в рамках Угоди про асоціацію, а також використовується США, Японією, Росією, Китаєм та Індією. За своєю суттю структурна належність цього методу до тарифних чи нетарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності є дещо суперечливою: хоча європейські вчені, зокрема укладачі Британської енциклопедії та Глосаріїв Світової організації торгівлі та Організації економічного співробітництва та розвитку, чітко відокремлюють тарифні квоти від квот нетарифних (суто кількісних), вони не відносять його до якоїсь із зазначених вище категорій. Водночас ми вважаємо, що, враховуючи визначальний вплив обсягу товару, який імпортується, на функціонування цього методу, його слід віднести до нетарифних. Тарифи, які діють у межах таких квот, значно менші, ніж тарифи, передбачені у випадку перевищення квот (інколи у десятки разів). Так, наприклад, співвідношення обсягів імпортованих тарифів у рамках квоти і поза нею становить: на сири у Канаді – 246%, США – 7%; на масло тваринне в Японії – 21%, США – 11%; на яловичину в США – 5%.

Варто відзначити, що тенденції щодо посилення нетарифних бар'єрів спостерігаються навіть усередині регіональних інтеграційних об'єднань. Яскравим є приклад Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва. Оскільки перелік явних тарифних та нетарифних інструментів, які країни – члени цієї організації можуть використовувати для захисту своїх ринків, обмежений, перше місце займають саме технічні бар'єри, що полягають у складних процедурах стандартизації та ліцензування; на другому місці – фітосанітарні обмеження, на третьому – бюрократичні перепони. Станом на 2017 р., на одне товарне найменування, що перетинало митний кордон країни – члена АТЕС, припадало у середньому 200 сторінок різноманітної документації⁹.

Це підкреслює ще одну проблему, яка виникає через посилення ролі нетарифних бар'єрів у торгівлі – внаслідок їх поступового накопичення постійно підвищується

⁷ Ito Kenzo, DyckJohn. Fruit Policies in Japan / United States Department of Agriculture. URL: <https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/92336/2/FTS34101.pdf>

⁸ Солодковський Ю.М. Нетарифний протекціонізм на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі. URL: http://www.nbuy.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2011_8_4/25.pdf

⁹ On-Tariff Barriers in Agriculture and Food Trade in APEC: Business Perspectives on Impacts and Solutions / University of Southern California. 2016. URL: <http://www.ncapec.org/docs/ABAC%20Documents/2016%20ABAC%20USC%20Marshall%20School%20-%20Non-Tariff%20Barriers%20in%20Agriculture%20and%20Food%20Trade.pdf>

комплексність та вартість процедур забезпечення відповідності; окрім того, дедалі важче відстежувати зміни у численних регулятивних актах, що визначають норми та стандарти виробництва, пакування і т.ін.

Окремо також варто розглянути вплив регіональних торговельних угод. Наразі наявна тенденція до збільшення їхньої ролі та превалентності, що зумовлені необхідністю більшої інтеграції зі стратегічними торговельними партнерами задля збільшення об'ємів двосторонньої та регіональної торгівлі та стимулювання економічного зростання. Предметом таких договорів, у розрізі торгівлі агропродовольчою продукцією, є зменшення митних ставок, збільшення тарифних квот, експортні обмеження та поліпшення координації та прозорості у сфері застосування нетарифних заходів та бар'єрів. Зазвичай такі договори не містять положень щодо підтримки національних агропродовольчих секторів. Таким же чином, після імплементації Рішення 10-ої Конференції міністрів СОТ, що відбулася у 2015 р. у м. Найробі (також воно відоме як Рішення Найробі та Пакет Найробі), регіональні торговельні угоди більше не передбачатимуть положень щодо експортного субсидування. Положення щодо агропродовольчої продукції у регіональних угодах можуть сприяти просуванню багатосторонніх переговорів у цій сфері¹⁰.

Таблиця 3

Типи регіональних торговельних угод

Зона вільної торгівлі	Митний союз	Спільний ринок	Економічний Союз
Передбачає значне зменшення або усунення внутрішніх тарифів та самостійне визначення країнами-учасниками режимів торгівлі з третіми сторонами	Передбачає усунення внутрішніх тарифів та спільне визначення країнами-учасниками режимів торгівлі з третіми сторонами	Передбачає усунення внутрішніх тарифів та спільне визначення країнами-учасниками режимів торгівлі з третіми сторонами, а також вільне переміщення товарів, робіт і послуг, а також факторів виробництва – капіталів, трудових ресурсів – через кордони учасників	Спільний ринок, поєднаний з гармонізацією економічної політики, зокрема у регуляторній та макроекономічній сфері

Джерело: розроблено автором на основі положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р.

Регіональні торговельні угоди стають дедалі більш поширеним способом лібералізації торгівлі. З 50 у 1990 р. кількість регіональних торговельних угод зросла до 279 у червні 2017 р. Станом на 2014 р. майже половина обсягу світової торгівлі відбувалася між країнами – учасниками таких торговельних угод¹¹. Відповідним чином зростав і об'єм торгівлі агропродовольчою продукцією між країнами – учасницями таких угод – з 20% від світової у 1998 р. до майже 40% у 2009 р.¹². Обмежуючи кількість учасників та концентруючись на стратегічних інтересах, регіональні торговельні угоди зумовлюють виникнення регулювань більшої глибини у сфері торгової та економічної інтеграції, ніж багатосторонні норми СОТ. Так, на початку регіональні торговельні угоди фокусувалися на зменшенні митних тарифів та інших формальних бар'єрів. Наразі питання у регіональних торговельних угодах виходять за сферу питань перетину кордонів, зокрема права інтелектуальної власності, інвестицій,

¹⁰ Nairobi Ministerial Declaration / World Trade Organisation. 2015. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/mindecision_e.html

¹¹ Пашенко О.В. Роль регіональних торговельних угод у формуванні національних інвестиційних стратегій країн з відкритою економікою. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. № 122. С. 179–187.

¹² Food and Agricultural Data / Food and Agriculture Organisation of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#home>

переміщення капіталу та людей, конкуренції, праці, екологічних стандартів та державних закупівель.

Торгівля агропродовольчою продукцією зазвичай є важливою частиною будь-якої регіональної торговельної угоди, у тому числі через імплікації продовольчої безпеки держав-учасниць. Масштаб та глибина регулювання у різних договорах можуть значно відрізнятися, але можна чітко простежити загальні тренди у ключових сферах регулювання торгівлі агропродовольчою продукцією.

Зниження мит. Центральним елементом будь-яких регіональних торговельних угод зазвичай є зниження рівня мит або повна їх ліквідація у торгівлі між сторонами. Через зниження рівня мит чи обмежень за тарифними квотами, учасники угоди отримують преференційний доступ до ринків інших учасників для окремих агропродовольчих продуктів. За загальним правилом, у регіональних торговельних угодах нечутливі субсектори агропродовольчого сектора зазнають більшого зниження бар'єрів. Водночас чутливі субсектори, до яких потрапляють зазвичай молокопродукція, м'ясо, цукор та зернові, вилучаються з переліку тих, що підпадають під зниження мит, взамін регулюючись тарифними квотами.

Заходи нетарифного регулювання. На додаток до митних ставок, нетарифні заходи також можуть становити собою бар'єри у доступі до ринків агропродовольчої продукції. Останні регіональні торговельні угоди, на кшталт Всеохоплюючої економічної і торговельної угоди між Канадою та Європейським Союзом, встановлюють правила щодо застосування нетарифних заходів регулювання експортно-імпоротної діяльності, в основному – шляхом посилення комунікації та координації між учасниками. Зазвичай положення регіональних торговельних угод щодо застосування санітарних та фітосанітарних заходів та технічних бар'єрів у торгівлі кореспондують із релевантними багатосторонніми міжнародними договорами. Таким чином, 77% регіональних торговельних угод, що були підписані з 2001 р., закріплюють принципи, встановлені багатосторонніми договорами щодо фітосанітарних заходів; 74% – договорами щодо технічні бар'єри у торгівлі. Більш того, понад 60% угод виходять за межі положень багатосторонніх угод.

Заборони та обмеження експорту. Регіональні торговельні угоди зазвичай визнають права і обов'язки, встановлені СОТ стосовно заборони та обмеження експорту і дозволяють учасникам тимчасово використовувати такі заходи задля недопущення або ліквідації критичної нестачі продовольчої продукції (наприклад, Угода про зону вільної торгівлі між Асоціацією держав Південно-Східної Азії, Австралією та Новою Зеландією). Однак у деяких регіональних торговельних угодах (наприклад, між Мексикою та Болівією і Мексикою та Колумбією) ці правила виходять за межі, встановлені СОТ, зі спеціальними критеріями, що застосовуються для використання експортних обмежень (таких, як типи продукції, що може підпадати під обмеження) та строки, у які інших учасників угоди мають повідомляти про заходи, що планується застосувати. Окрім того, інші регіональні торговельні угоди (наприклад, Угода між Чилі та Європейським Союзом, а також торговельна угода між Мексикою та Японією) навіть ідуть далі, забороняючи обмеження експорту, без встановлення будь-яких винятків.

Експортні субсидії. Багато регіональних торговельних угод, особливо у Азійсько-Тихоокеанському регіоні, містять положення, що забороняють використання експортних субсидій у агропродовольчому секторі. Однак декларація Міністерської конференції СОТ у Найробі передбачає відмову від експортних субсидій у різні строки для розвинених країн та країн, що розвиваються. Цим рішенням також були погоджені винятки щодо окремих видів продукції та країн¹³. Таким чином, після завершення перехідних періодів, встановлених Рішенням Найробі, регулювання експортних субсидій втратить свою актуальність для регіональних торговельних угод.

¹³ Nairobi Ministerial Declaration / World Trade Organisation. 2015. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/mindecision_e.htm

Внутрішня підтримка. Зазвичай регіональні торговельні угоди не включають положень щодо внутрішньої підтримки агропродовольчого сектора, оскільки обмеження внутрішніх субсидій більшою мірою, ніж уже передбачено багатосторонніми угодами, принесло б користь усім торговельним партнерам, а не лише учасникам відповідної регіональної торговельної угоди. Через це учасники регіональних торговельних угод невмотивовані посилювати обмеження щодо субсидування агропродовольчого сектора, і з цього випливає, що багатосторонні торговельні угоди більш пристосовані для регулювання питань внутрішньої підтримки.

Узагальнюючи наведену вище інформацію, доцільно стверджувати, що хоч у деяких випадках регіональні торговельні угоди й використовуються учасниками як проста альтернатива багатостороннім торговельним перемовинам, ці угоди демонструють потенціал стати інструментом просування торгівлі на глобальному рівні. Регіональні торговельні угоди дали державам можливість визначати взаємні правила та обов'язки швидше та за межі рівня, якого можливо було б досягнути шляхом багатосторонніх перемовин, і деякі з цих правил дали змогу дійти згоди щодо окремих питань у рамках СОТ. Наприклад, проблеми послуг, інтелектуальної власності, екологічних стандартів, інвестиційної політики та політики у сфері конкуренції були спочатку підняті у рамках регіональних перемовин і вже потім розвинулися до обговорення і перемовин на рівні СОТ.

Тим не менш, вкрай важливо враховувати, що поступове розповсюдження регіональних торговельних угод, якими держави розширюють преференції на різноманітних умовах і встановлюють технічні вимоги, також несе у собі ризик створення ефекту «заплутаного клубка», коли різноманітні правила, тарифи та інституційні домовленості застосовуються одночасно, а обсяг адміністративної роботи, необхідний для здійснення зовнішньоекономічної операції, стає непідйомним для більшості суб'єктів господарювання.

Герасімова О.А.

*науковий співробітник відділу економічного зростання
та структурних змін в економіці*

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОФІСІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ

Виокремлено основні напрями діяльності агенцій із залучення інвестицій. На основі авторської методики оцінювання інформаційної діяльності агенцій із залучення інвестицій було проведено аналіз якості представлення інформації на сайтах департаментів обласних адміністрацій та місцевих агенцій. У статті використовується комплексний індекс ефективності інформаційної діяльності агенцій, завдяки якому можна оцінити інформативність сайтів, якість візуалізації інформації, здатність департаментів до ефективною взаємодії з інвесторами, застосування інноваційних елементів, сучасних засобів комунікації з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Автором сформульовано основні підходи щодо вимог, які висуваються інвесторами до об'єктів інвестування.

Ключові слова: *агенції із залучення інвестицій, об'єкт інвестування, інвестиційна привабливість, потенційний інвестор.*

O. Herasimova

Researcher, Department of Economics Growth and Structural Change in the Economy, Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine

INFORMATION ACTIVITIES OF INVESTMENT PROMOTION AGENCIES AND DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT

The paper highlights the main directions of the activities of investment promotion agencies. Based on the author's methodology for evaluating information activities of investment promotion agencies, an analysis of the quality of information on the sites of the departments of regional administrations and local agencies has been carried out. The paper uses a comprehensive index of the effectiveness of information activities of agencies, which helps to assess the informativeness of the sites, the quality of the visualization of information, the departments' ability to effectively interact with investors, the use of innovative elements, and modern facilities of communication with the use of information and communication technologies. The author formulates the main approaches to the requirements put forward by investors for investment objects.

Key words: *investment promotion agencies, investment object, investment attractiveness, potential investor.*

За останні 15 років рівень конкуренції для залучення нових проектів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) суттєво збільшився як з точки зору конкуруючих майданчиків для розміщення нових виробництв, так і з точки зору активного просування регіонів для залучення інвесторів. Глобальна економічна та фінансова інтеграція зумовила те, що міжнародні організації перебудували свою діяльність з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Відтак агенції із залучення інвестицій мають розробляти стратегії залучення інвесторів, враховуючи: 1) найбільш оптимальний спосіб представлення сильних сторін та привабливості інвестиційного розміщення в Україні; 2) вимоги інвесторів щодо наявності персоналу, необхідних навичок та вмінь; 3) економічний розвиток окремих секторів та регіонів України. Важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє інформаційна діяльність агенцій у глобальній Інтернет-мережі.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах інформаційно-комунікаційних технологій інформаційна складова Офісу із залучення інвестицій є одним із головних факторів, які впливають на прихід інвестора. Не менш важливою є ефективна діяльність в інтернет-середовищі відповідних структур на регіональному та місцевому рівнях.

З цих позицій досліджувалася діяльність національної та регіональних агенцій стосовно інформування потенційних інвесторів та створення привабливого іміджу України та окремих регіонів.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у світі висуває нові вимоги до діяльності агенцій. Стрімко зростають інтернет-комунікації як з потенційними та діючими інвесторами, так і з самими агенціями. При цьому чимало агенцій координують свої дії, проводять навчальні практики для більш тісного співробітництва в умовах глобалізації. Відповідно до діяльності агенцій висуваються нові вимоги для роботи в сучасних умовах. На регіональні агенції (або відповідні департаменти у складі обласних державних адміністрацій чи місцевих рад) зараз покладаються обов'язки якомога ширше показати привабливість свого регіону для потенційних інвесторів, конкуруючи з іншими регіонами в межах однієї країни.

З точки зору потенційного інвестора агенції з просування інвестицій (АПІ) мають інформувати щодо:

- пріоритетних секторів економіки, в які планується залучати інвестиції;
- пільгових умов для «зелених» інвестицій;
- наявності вільних економічних зон, технопарків;
- наявного кваліфікованого персоналу;
- рівня зайнятості в регіонах, куди планують спрямовувати інвестиції;
- основних секторів економіки, що мають потенціал для розвитку.

За даними UNCTAD, кількість національних АПІ за останній період значно зросла. Близько 80% країн мають національні агенції, серед них 78% – країни, що розвиваються. Крім того, за останні роки зросла кількість регіональних агенцій, які діють на місцевому рівні задля спрямування інвестицій в окремі райони країни. Тільки Туреччина у 2010 р. відкрила 26 регіональних агенцій.

АПІ мають націлити інвесторів на інвестування у конкретні галузі та (або) компанії, окреслити пріоритетні напрями діяльності секторів економіки для під'єднання до глобальних ланцюжків доданої вартості, проводити інтенсивне інтернет-просування регіону та діючих інвесторів. У межах сприяння ПІІ агенції повинні бути пристосованими до потреб існуючих та нових інвесторів і надавати повну підтримку новим інвесторам до початку інвестування (починаючи з вибору інформаційних сайтів, ведення всієї документації та повної інформаційної підтримки). При роботі з потенційними інвесторами дуже важливим є людський фактор (якісне та швидке обслуговування запитів, робота з клієнтами, консалтингові послуги юридичного характеру). Також важливим є постінвестиційний супровід клієнтів, що включає постійний моніторинг уже існуючих інвестиційних проєктів, розширення мережі існуючих інвесторів, підтримку місцевих виробників та їх інформування про можливості співпраці для підключення їх до глобальних виробничих ланцюжків, стимулювання ділових зв'язків між підприємствами малого та середнього бізнесу (МСБ) і місцевими філіями мультинаціональних підприємств (МНП).

Важливим є залучення засобів масової інформації до висвітлення діяльності АПІ, співпраця з урядом та місцевими органами влади, що відповідальні за прийняття рішень стосовно створення умов інвесторам.

Діяльність АПІ має відповідати критеріям прозорості та звітності. Для цього повинні бути визначені цілі та основні напрями діяльності організації, визначено організаційну структуру, її розмір та кількість персоналу. Для оцінки роботи АПІ використовують моніторинг своєї діяльності та оцінку успішності виконання поставлених завдань. Як основні показники виступають кошти, що витрачаються на діяльність агенції, порівняно із обсягом залучених за певний період (як правило, річні звіти) інвестицій та створених робочих місць. Також одним із важливих показників є кількість інвестиційних проєктів (у тому числі Greenfield-інвестицій).

Ще у 1990 р. дослідники Л. Веллс та Е. Вінт¹⁴ сформулювали чотири основні напрями діяльності АПІ:

¹⁴ Wells L.T., Wint A.G. Marketing a Country: Promotion as a Tool for Attracting Foreign Investment / FIAS. 1990.

- 1) створення привабливого іміджу країни;
- 2) генерація інвестицій;
- 3) надання послуг потенційним інвесторам;
- 4) активне інвестиційне лобіювання.

3 точки зору потенційного інвестора АПІ мають інформувати щодо:

- пріоритетних секторів економіки, в які планується залучати інвестиції;
- пільгових умов для «зелених» інвестицій;
- наявності вільних економічних зон, технопарків;
- наявного кваліфікованого персоналу;
- рівня зайнятості в регіонах, куди планують спрямовувати інвестиції;
- основних секторів економіки, що мають потенціал для розвитку.

У дослідженні Н. Дженсена¹⁵ було показано, що, на відміну від поширеної думки, що фінансова політика стимулює приплив ПІІ, досвід країн свідчить, що цей фактор хоча і присутній, проте для припливу інвестицій не є визначальним. Дженсен визначає основні політичні детермінанти потоків ПІІ і стверджує, що політичні рішення уряду приймаючої країни, які відповідають інтересам транснаціональних корпорацій, зумовлюють більш високі рівні припливу ПІІ. Політичні інститути можуть підвищити стабільність економічної політики, спрямованої на залучення транснаціональних корпорацій (наприклад, щодо рівнів оподаткування), або проводити більш загальну економічну політику, що впливає на внутрішній ринок. Головне – вони повинні забезпечити гнучкість політики, необхідної для зміни економічних умов.

Створена автором *методика оцінювання інформаційної діяльності агенцій*¹⁶ із просування інвестицій дає змогу проводити зіставлення їх ефективності порівняно з іншими країнами. Зручність у користуванні сайтом при пошуку інформації, комунікації з окремими членами команди, якість інформування про підтримку інвестора з боку держави, основні положення законодавства країни у сфері прав власності та інвестицій – ці та інші критерії було покладено в оцінку інформаційної діяльності агенцій.

Оцінювання діяльності агенцій здійснювалося за такими параметрами:

- 1) кількість доступних мов сайту;
- 2) наявність англійської версії сайту;
- 3) загальна кількість версій сайту з використанням регіональних мов;
- 4) присутність у соціальних мережах (загальна кількість сторінок);
- 5) статистичні дані (макроекономічні показники країни, статистика ринку праці, регіональна статистика);
- 6) наявність періодичних публікацій;
- 7) медіа-підтримка;
- 8) інформація щодо діючих проектів;
- 9) success stories (історії успіху від провідних інвесторів);
- 10) наявна інформація щодо потенційних об'єктів інвестування (інвестиційні мапи, паспорти об'єктів тощо);
- 11) послуга єдиного вікна (one stop shop – OSS);
- 12) презентація команди (осіб, що курують певні напрямки діяльності ІРА);
- 13) інформаційність (легкість пошуку інформації на сайті, актуальність новин);
- 14) інноваційність (якість візуалізації, сучасність представлення інформації, додаткові послуги та можливості роботи з сайтом).

Комплексний індекс ефективності I_{ef} діяльності ІРА розраховується за формулою:

$$I_{ef} = \sum p_i * k_i, \quad (1)$$

¹⁵ Jensen Nathan M. Nation-States and the Multinational Corporation: A Political Economy of Foreign Direct Investment. Princeton University Press, 2008.

¹⁶ Герасімова О.А. Інвестиційна презентабельність як чинник ефективності інформаційної діяльності агенцій із просування інвестицій. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2017.

де: i – загальна кількість показників, p_i – показники оцінки ефективності, k_i – константи, що відображають значущість кожного параметра (табл. 1).

Таблиця 1

Параметри оцінювання інформаційної діяльності агенцій з просування інвестицій

i	Найменування показника p_i	Значення p_i	k_i
1	Кількість доступних мов сайту	кількість мов	0.05
2	Наявність англomовної версії сайту	0 чи 1	0.2
3	Загальна кількість версій сайту з використанням регіональних мов	кількість мов	0.1
4	Присутність у соціальних мережах	кількість сторінок	0.2
5	Статистичні дані	0 чи 1	0.2
6	Періодичні публікації	0 чи 1	0.2
7	Медіа-підтримка	0 чи 1	0.2
8	Інформація щодо діючих проєктів	0 чи 1	0.2
9	Success stories	0 чи 1	0.2
10	Наявна інформація щодо потенційних об'єктів інвестування	0 чи 1	0.2
11	Послуга єдиного вікна	0 чи 1	0.2
12	Презентація команди	0 чи 1	0.2
13	Інформаційність	від 0 до 5	0.1
14	Інноваційність	від 0 до 5	0.1

Джерело: складено автором.

За запропонованою методикою автор провів оцінювання інформаційної діяльності Офісу із залучення і просування інвестицій UkraineInvest на основі його сайту <http://ukraineinvest.com>.

До основних недоліків сайту слід віднести малу кількість доступних мов (у тому числі відсутність української версії), погану інформованість щодо діючих інвестиційних проєктів, відсутність послуги єдиного вікна. Також порівняно з сайтами агенцій інших країн не використовуються сучасні інноваційні підходи для представлення інформації (відсутність мапи інвестиційних об'єктів та інтернет-каталогу виробників). Крім того, відсутність контактних даних членів команди та інформації щодо напрямів діяльності кожного співробітника ускладнює взаємодію з потенційними інвесторами.

Для покращення роботи Офісу UkraineInvest був потрібний сайт, що відповідав би сучасним запитам інвесторів, які на сьогодні не реалізовані, а саме :

- наявність регіональних мов сайту (в нашому випадку це німецька, польська, чеська, литовська, турецька, шведська мови);
- наявність української версії сайту. Це необхідно для покращення інформованості та взаємодії між місцевими постачальниками (які не завжди володіють іноземними мовами) і діючими або потенційними інвесторами;
- постійне оновлення новин на сайті, які стосуються приходу нових інвесторів;
- актуальна інформація для інвесторів та виробників щодо проведення спільних семінарів та круглих столів;
- використання сучасних засобів інтернет-комунікації (просування сторінок у соціальних мережах – Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn тощо);
- доступна статистична інформація щодо макроекономічних показників розвитку економіки України (складові ВВП, ВРП, статистика ринку праці, демографічна ситуація, інформація щодо ВНЗ в окремих регіонах статистика торгівлі та діяльності підприємств);
- актуальна інформація щодо команди агенції та функцій і напрямів роботи кожного з її членів, їх контактні дані;
- наявність послуги єдиного вікна;
- урахування сучасних вимог при складанні паспортів об'єктів інвестування (права власності, наявність інфраструктури) та створення єдиної мапи інвестиційних об'єктів України.

Слід зазначити, що, хоча діяльність UkraineInvest відображена у квартальних звітах, у них відсутня інформація про кількість угод з новими інвесторами, обсягами інвестування та кількістю створених нових робочих місць.

Доцільно скористатись діяльністю агенцій із залучення інвестицій в інших країнах, для використання їх досвіду щодо представлення інформації на сайті та взаємодії між місцевими виробниками, вищими навчальними закладами, громадами та іноземними інвесторами.

Так агенція Чехінвест дуже вдало здійснює презентації окремих секторів, розміщуючи на мапі країни МНП, які створили свої підприємства в Чехії, та місцеві компанії¹⁷. Інформація щодо закордонних інвесторів супроводжується даними відповідальної особи, що курує цей напрям роботи. Крім того, існує повна база компаній Чехії за всіма ключовими секторами економіки, яка допомагає іноземному інвестору в пошуку надійних постачальників проміжної продукції за галузевими характеристиками, технологіями та територіальним розміщенням з інформацією про кількість зайнятих в компанії, її оборот та детальну сферу діяльності з посиланнями на відповідні сайти підприємств¹⁸. Також існує єдина база об'єктів для інвестування, в яку включаються муніципальні та комерційні об'єкти, що відповідають певним критеріям:

- ділянки для промислового використання розміром принаймні 1 га;
- з дозволеними відносинами прав власності (що задокументовано із випискою із Земельного реєстру)
- із затвердженою документацією з землеустрою (ділянка, призначена для промислового виробництва)
- виділена ділянка не повинна підлягати підтопленню, зсувам та ін.

Для промислових парків умовою є відмінний технічний стан будівель, які можуть використовуватись негайно (або після незначних модифікацій). Будівлі мають бути новими або після реконструкції, але не старші 20 років), розміром щонайменше 500 кв. м із дозволеними відносинами прав власності (що задокументовано випискою із Земельного реєстру).

В Україні створено загальну базу експортерів, проте на сайті Офісу із залучення та підтримки інвестицій відсутня інформація щодо підприємств у розрізі секторів економіки, які б могли стати постачальниками першого та другого рівня для мультинаціональних компаній. Тож інвестори не мають інформації щодо кількості підприємств у регіонах та видів продукції, що ними випускається. Також через відсутність україномовної версії сайту різко знижується поінформованість місцевих виробників щодо діючих іноземних інвесторів та їх потреб у забезпеченні необхідної проміжної продукції в загальних виробничих ланцюгах. Разом із тим у більшості країн мультинаціональні підприємства дають можливість залучити малий та середній бізнес у свої ланцюжки доданої вартості.

Також відсутня інформація про наявний науково-технічний потенціал України, який може бути задіяний у тих чи інших іноземних компаніях. Наприклад, Хорватська агенція із залучення інвестицій¹⁹ надає інформацію про наявність спеціальностей, які затребувані в тому чи іншому секторі економіки із зазначенням назви вищих навчальних закладів, що готують спеціалістів цього профілю, або назви факультету в університетах широкого профілю. За кожним із секторів діє рада з питань взаємодії університетів та наукових установ з бізнес-структурами. В Україні така взаємодія між навчальними закладами і бізнесом поки що має несистемний характер і є радше винятком, ніж правилом. Вважаємо за необхідне розмішувати на сайті інформацію щодо наявних програм підготовки майбутніх спеціалістів (спеціалізація на рівні факультетів університетів) для оцінки потенційним інвестором людського потенціалу та

¹⁷ Чеська агенція з залучення інвестицій Чехінвест URL: <https://www.czechinvest.org/en/Key-sectors/Automotive>

¹⁸ Чеська агенція з залучення інвестицій Чехінвест URL: https://suppliers.czechinvest.org/Aplikace/suppliers_ext.nsf/index.xsp

¹⁹ Хорватська агенція з залучення інвестицій. URL: <http://www.aik-invest.hr/en/competitiveness/ict-industry/assembly/>

географічних локацій університетів. Це дасть змогу налагодити зв'язок між інвестором та вищою та середньоспеціальною ланками освіти для розроблення дуальних програм підготовки.

Також вважаємо за доцільне брати участь у міжнародних організаціях, які об'єднують національні агенції з просування інвестицій (наприклад, WAIPA²⁰), для підвищення комунікацій на міжнародному рівні та обміну досвідом з аналогічними структурами. Так на сьогодні WAIPA пропонує сучасні тренінги, на яких учасники навчаються вибирати правильні цільові групи для роботи із залучення інвестицій, обмінюються досвідом розробки сучасних веб-сайтів, використання найсучасніших цифрових інструментів ринку, керування комплексними маркетинговими компаніями у цільових секторах економіки. Крім того, WAIPA є партнером Investment Learning Centre UNIDO²¹, який співпрацює з урядами та приватним бізнесом для просування інвестицій.

Багато країн використовують можливості WAIPA для залучення інвестицій в окремі регіони. Так, Туреччина має 15 додаткових зареєстрованих членів, що є регіональними агенціями із залучення інвестицій, Бразилія та ПАР – 5, Саудівська Аравія, ОАЕ, Малайзія, Колумбія, Аргентина – по дві регіональні агенції, Єгипет, Кувейт, Іспанія та Пакистан – по одній регіональній агенції. Вважаємо важливим просування інвестиційних проектів не тільки на національному, а й на регіональному рівні. Для цього потрібно подавати заявку на членство місцевим агенціям, що діють в окремих областях або регіонах України, у організаціях, що об'єднують офіси із просування інвестицій різних країн як на міжнародному, так і регіональному рівнях (особливо країн Середземномор'я та Причорномор'я та країн Центральної та Східної Європи). Також як міжнародні майданчики для презентації окремих регіонів України мають виступати посольства України за кордоном та посольства інших країн в Україні.

Для успішного залучення інвесторів існують загальні підходи щодо надання інформації стосовно об'єктів інвестування, яка повинна подаватись у зручному для потенційного інвестора вигляді. Це може бути загальна мапа об'єктів або база об'єктів, які узагальнено відповідають на такі питання, що цікавлять інвестора:

- хто є власником об'єкта (державна, комунальна, приватна та інші типи власності, спеціальна економічна зона та ін.);
- регіон, в якому перебуває об'єкт;
- тип об'єкта інвестування (земельна ділянка, будівля, земля з будівлями);
- призначення об'єкта (виробництво, логістика, сільське господарство, послуги та ін.);
- умови експлуатації об'єкта (продаж, оренда тощо);
- тип інвестування (Greenfield, Brownfield);
- відстань до головних магістралей, залізниць, аеропортів, морських та річкових портів, обласного центру, кордону тощо;
- загальна площа об'єкта;
- наявність комунікацій (вода, каналізація, електро-, газопостачання, власна залізнична гілка тощо);
- тип будівлі (центри, офіси, складські приміщення та інші типи будівель);
- стан будівлі (відмінний, хороший, задовільний, потребує ремонту, незадовільний);
- використання об'єкта (для чого будувався, як використовується наразі, не використовується).

Для пошуку об'єктів, що відповідають заданим критеріям, більшість агенцій використовує відповідні пошукові форми, інформація в яких є зрозумілою для користувачів²²

²⁰ Всесвітня асоціація агенцій з просування інвестицій WAIPA. URL: <http://www.waipa.org/>

²¹ Investment Learning Centre UNIDO. URL: <https://www.unido.org/our-focus/advancing-economic-competitiveness/investing-technology-and-innovation/investment-and-technology/investment-learning-centre>

²² Польська агенція з інвестицій та торгівлі. URL: http://www3.paiz.gov.pl/invest_sites/

та має в наявності інструментарій для формування необхідної вибірки з бази. Обов'язковими є фотоматеріали, що стосуються об'єктів та бажана їх прив'язка до місцевості на карті.

Хоча Міністерство економічного розвитку і торгівлі створило Карту інвестиційних контактних пунктів в Україні²³, а в більшості областей України у складі обласних державних адміністрацій (ОДА) діють департаменти економічного розвитку, на які покладено обов'язки щодо залучення та підтримки інвестицій, а також регіональні агенції (державні та недержавні), їх інформаційна діяльність ніяк не відображена на сайті UkraineInvest.

Деякі з посилань на Карті не є дійсними, а діючі підрозділи, навпаки, не відображені на карті. Аналіз подачі інформації регіональними агенціями стосовно об'єктів інвестування показав, що значна частина параметрів об'єкта інвестування для потенційного інвестора містить недостатньо інформації або вона взагалі відсутня, частина сайтів регіональних агенцій взагалі мають недіючі адреси або перебувають на стадії розробки та наповнення:

- Інвестиційний портал Торгово-промислової палати України (ТППУ)²⁴ – зручний пошуковий сервіс, проте база не відповідає актуальному стану інвестиційних пропозицій та об'єктів України (внесені лише об'єкти, які проходять через Проектний офіс ТППУ);
- Вінницька область – Вінницька агенція регіонального розвитку²⁵ (укр., англ., засновники – ОДА та обласна рада) – відсутня інформація на сайті щодо об'єктів інвестування;
- VinInvest – інформаційний портал Вінницької області²⁶ (укр., англ., рос.), мапа (в стадії наповнення) та каталог об'єктів інвестування;
- Волинська область – Волинь-Інвест²⁷, сайт перебуває на стадії розробки;
- Дніпропетровська область – Дніпропетровське регіональне інвестиційне агентство (укр., англ., рос.)²⁸. Має інтерактивну мапу інвестиційних об'єктів, інформація про об'єкти доступна лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Донецька область (Краматорськ) – сайт на стадії розробки;
- Житомирська область – Інвестиційний портал Житомирської ОДА (укр., англ.), інвестиційна мапа²⁹, інформація про об'єкти повна, легкодоступна;
- Закарпатська область – сайт на стадії розробки;
- Запорізька область – Інвестиційний портал Запорізької ОДА (укр., англ.)³⁰. Має інтерактивну мапу інвестиційних об'єктів та власну інтерактивну мапу на допомогу інвесторам для розміщення об'єктів у сфері відновлюваної енергетики³¹ із розміщенням земельної ділянки на мапі відповідно до рішення щодо розташування місцевих рад;
- Івано-Франківська область – сторінка на сайті ОДА³², інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Київська область – сторінка на сайті Департаменту економічного розвитку і торгівлі Київської ОДА³³. Інформацію про об'єкти для інвестування розміщено на сторінці;

²³ Карта інвестиційних контактних пунктів в Україні. URL: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1NQcrQFBBRQxgnrjcu6PIoqy0sDc&ll=49.2338143%2C28.46563519999995&z=10>

²⁴ Інвестиційний портал Торгово-промислової палати України. URL: <https://invest.ucci.org.ua/ua/about/departament>

²⁵ Вінницька агенція регіонального розвитку. URL: <http://ardvin.org.ua/pro-region/investitsijni-propozitsiji>

²⁶ VinInvest. Інформаційний портал Вінницької області. URL: <http://vininvest.gov.ua/>

²⁷ Волинь-Інвест. URL: <https://volregioninvest.wixsite.com>

²⁸ Дніпропетровське регіональне інвестиційне агентство. URL: <http://dia.dp.gov.ua/investicijni-propozicii%d1%97/>

²⁹ Інвестиційний портал Житомирської ОДА. URL: <http://ztinvest.gov.ua/ua/investicijna-karta/>

³⁰ Інвестиційний портал Запорізької ОДА. URL: <http://investment.zoda.gov.ua/uk/catalog>

³¹ Інтерактивна карта на допомогу інвестору у сфері відновлюваної енергетики Запорізької області. URL: <https://www.google.com/maps/d/u/1/viewer?ll=47.25488291952324%2C34.78530190859374&z=8&mid=15wJmpGuZjSZIKPTV1B-dKn35nT0>

³² Івано-Франківська ОДА. URL: <http://www.if.gov.ua/news/33320>

- Кіровоградська – Центральнотуристський інвестиційний портал³⁴ (укр., англ.), інформація легкодоступна, проте детальне ознайомлення з об'єктами доступне лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf), інтерактивна мапа реалізованих проєктів (укр.), каталог виробників (укр., англ., файл .pdf);
- Луганська область – Департамент економічного розвитку, торгівлі та туризму, сторінка на сайті ОДА(обласної ВЦА)³⁵. Інтерактивна мапа проєктів регіону на 2017 рік. інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Львівська область – сторінка на сайті ОДА³⁶, інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Миколаївська область – інвестиційний портал «Інвестиційні можливості Миколаївщини»³⁷ (укр., англ., рос.), інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Одеська область – інвестиційний портал (укр., англ.)³⁸ у стадії розробки та наповнення;
- Полтавська область – інвестиційний портал Полтавщини³⁹ (укр., англ.) у стадії розробки та наповнення, інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Рівненська область – інвестиційний портал (укр, англ.), мапа об'єктів, пов'язаний з мапою каталог об'єктів, зручна пошукова система каталогу, фото та прив'язка до місцевості об'єктів, каталог виробників продукції за секторами⁴⁰;
- Сумська область – сторінка департаменту економічного розвитку і торгівлі на сайті ОДА⁴¹, інформація про інвестиційний паспорт регіону є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Тернопільська – на сайті ОДА інформація відсутня⁴²;
- Харківська – на сайті ОДА інформація відсутня. Є Інвестиційний портал «Invest Kharkiv» (укр., англ., рос.) управління інноваційного розвитку та іміджевих проєктів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради⁴³, інформація щодо об'єктів інвестування відсутня;
- Херсонська область – інвестиційний портал Херсонської ОДА «Invest in Kherson»⁴⁴ (укр., англ., рос.), Google-мапа об'єктів зі зручною пошуковою системою, повний опис об'єктів та прив'язка до місцевості, презентація команди офісу;
- Хмельницька область – сторінка на сайті ОДА⁴⁵, інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);
- Черкаська область – інвестиційний портал Черкаської ОДА⁴⁶ (укр., англ.), Google-мапа об'єктів зі зручною пошуковою системою, пов'язаний з мапою каталог об'єктів, зручна

³³ Департамент економічного розвитку і торгівлі Київської ОДА. URL: <https://www.kyivregioneconomy.com/investicijna-diyalnist>

³⁴ Центральнотуристський інвестиційний портал. URL: <http://invest.kr-admin.gov.ua/index.php/uk/>

³⁵ Департамент економічного розвитку, торгівлі та туризму, сторінка на сайті Луганської ОДА (ЦБА). URL: <http://loga.gov.ua/oda/about/depart/economy>

³⁶ Львівська ОДА. URL: http://loda.gov.ua/zaluchennya_investytsiy

³⁷ Інвестиційний портал «Інвестиційні можливості Миколаївщини». URL: <http://invest.mk.gov.ua/uk/29-dovidkova-informatsiia-dlia-investoriv/49-orhanizatsii-ta-ustanovy-iaki-pratsiuiut-u-sferi-investytsii>

³⁸ Інвестиційний портал Одеської ОДА. URL: <http://invest.odessa.gov.ua/>

³⁹ Інвестиційний портал Полтавщини. URL: <http://pobl-invest.gov.ua/>

⁴⁰ Рівненська агенція із залучення інвестицій. URL: <http://investinrivne.org/>

⁴¹ Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської ОДА. URL: <http://gue.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-50-35/52-investitsijna-diyalnist>

⁴² Тернопільська ОДА. URL: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/655.htm>

⁴³ Інвестиційний портал «Invest Kharkiv». URL: <https://invest.kh.ua/ua/>

⁴⁴ Інвестиційний портал «Invest in Kherson». URL: <https://investinkherson.gov.ua/>

⁴⁵ Хмельницька ОДА. URL: http://www.adm-km.gov.ua/?page_id=20530

пошукова система каталогу, фото та прив'язка до місцевості об'єктів, детальна інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf);

- Чернівецька область – сторінка Департаменту регіонального розвитку на сайті ОДА (укр., англ.)⁴⁷, інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf, .xls);

- Чернігівська область – сторінка Департаменту економічного розвитку Чернігівської ОДА⁴⁸, інформація про об'єкти є доступною лише зі сторонніх файлів (.doc, .pdf, .xls);

- м. Київ – інвестиційний портал КМДА⁴⁹ (укр., англ.), відсутність у вільному доступі об'єктів інвестування (лише через проведення конкурсу).

Відсутність взаємозв'язку між головним офісом та регіональними відділеннями має бути усунена шляхом створення інтерактивної мапи на сайті Офісу, яка би поєднала всі регіони України з висвітленням їх можливостей, потреб, пріоритетів розвитку.

Вважається, що агенції з квазіурядовим статусом або як представництва від приватного сектора мають кращі показники, ніж АПІ, що є частиною урядового органу⁵⁰. Крім того, дані підтверджують позитивну кореляцію між створенням цільових секторів для залучення інвестицій і обсягами ПІІ. Так цільові сектори отримують більш ніж удвічі ПІІ порівняно з нецільовими секторами. Також було показано, що відхід від загальномаркетингових стратегій до створення організацій із наголосом на потреби інвесторів також корелює з більш високим припливом ПІІ. Професійна обробка запитів інвесторів передбачає більший обсяг ПІІ. Згідно з дослідженням Р. Уайта, К. Ортеги і С. Гріффін⁵¹ щодо можливих функцій регулювання АПІ: чим більше обов'язків агенції стосується регуляторної діяльності (визначення інвестиційних стимулів, переговорні поступки тощо), тим менш успішною вона є. Ключовим методом при визначенні ефективності діяльності АПІ є дослідження задоволеності інвесторів і досліджень економічних наслідків.

Загальна характеристика діяльності сайтів, які відповідають за інвестиційну привабливість регіонів, показала, що більшість структур, які відповідають на регіональному рівні за залучення інвесторів, є структурними підрозділами обласних державних адміністрацій або створені за їх участі. Майже у чверті регіонів (шість областей) на відповідних сайтах обладміністрацій інформація для потенційних інвесторів щодо об'єктів інвестування відсутня взагалі (табл. 2).

Таблиця 2

Інформаційна діяльність регіонів щодо підвищення їх інвестиційної привабливості

Параметри інформаційної активності	Інвестиційний портал ОДА (облради, департаменту ОДА)	Сторінка на сайті ОДА	Інвестиційний портал приватної агенції	Всі типи
Загальна кількість регіональних сайтів	12	8	1	21
Кількість регіонів, в яких сайт перебуває на стадії розробки та наповнення (або посилення на сайт з порталу Міністерства економічного розвитку та торгівлі)				6

⁴⁶ Інвестиційний портал Черкаської ОДА. URL: <http://investincherkasyregion.gov.ua/>

⁴⁷ Департамент регіонального розвитку Чернівецької ОДА. URL: <http://bukoda.gov.ua/page/group/147#undefined3>

⁴⁸ Департамент економічного розвитку Чернігівської ОДА. URL: <http://economy.cg.gov.ua/index.php>

⁴⁹ Інвестиційний портал КМДА «Invest in Kyiv». URL: <https://investinkyiv.gov.ua/>

⁵⁰ ECORYS. (2013). Exchange of Good Practice in Foreign Direct Investment Promotion. Rotterdam: ECORYS Nederland BV, 156 p.; Morisset, J., Andrews-Johnson, K. (2004). The Effectiveness of Promotion Agencies at Attracting Foreign Direct Investment, Washington, D.C.: IBRD/World Bank.

⁵¹ Whyte R., Ortega C., Griffin C. Investment regulation and promotion: Can they coexist in one body? *World Bank Group Investment Climate In Practice*. 2011. No. 16.

Параметри інформаційної активності	Інвестиційний портал ОДА (облради, департаменту ОДА)	Сторінка на сайті ОДА	Інвестиційний портал приватної агенції	Всі типи
є недійсним)				
Наявність англійської версії сайту	12		1	13
Презентація команди (відповідальні за напрями роботи з інвесторами з контактними даними)	1			1
Доступність інформації				
інформація щодо об'єктів інвестування є легкодоступною	3	1	1	5
можливість задавати критерії пошуку об'єктів інвестування	2		1	3
інтерактивна мапа об'єктів регіону	6		1	7
каталог об'єктів	2		1	3
інформація щодо вільних об'єктів та умов інвестування на сайті відсутня	3	1		4
Опис об'єктів інвестування				
повний опис об'єктів інвестування	3		1	4
неповний опис об'єктів інвестування		1		
можливість доступу до опису об'єкту інвестування тільки зі сторонніх файлів	5	7		12

Джерело: складено автором.

Порівнюючи варіанти представлення інформації у вигляді сторінки на сайті ОДА або окремого інвестиційного порталу, до переваги останнього слід віднести наявність англійської версії порталів у всіх регіонах. В цілому найбільш інформативним виявився портал недержавної агенції у Рівненській області. Серед державних агенцій (департаментів ОДА) такою інформативністю відрізняються портали Херсонської, Житомирської та Запорізької областей. До переваг порталу Херсонської області слід віднести взірцеве представлення своєї команди з контактними даними та напрямками роботи кожного співробітника, а до безумовних переваг порталу Запорізької області – наявність власної інтерактивної мапи на допомогу інвесторів для розміщення об'єктів у сфері відновлюваної енергетики.

Недоліки щодо подання інформації на сайтах регіональних агенцій із залучення інвестицій досить легко можуть бути усунені після проведення відповідних заходів – семінарів, круглих столів тощо, при цьому витрати на покращення інформаційної діяльності є мінімальними. Гірша ситуація із тим, як місцеві громади представляють об'єкти інвестування на своїх інформаційних порталах, хоча й не стосується безпосередньої діяльності агенцій з просування інвестицій.

Аналіз якості подання інформації щодо об'єктів інвестування доцільно здійснювати на нижчому рівні – на рівні районних державних адміністрацій (РДА), на відповідні департаменти яких покладено обов'язки щодо просування інвестицій на місцевому рівні. Більшість РДА розробляють інвестиційний паспорт району, інформація про який повинна відображатись на сайтах районних адміністрацій та рад, а також надають інформацію щодо доступних об'єктів інвестування. Від того, наскільки легко знайти цю інформацію, наскільки вона є повною, залежить прийняття рішення інвестора щодо вкладання коштів.

Основною відмінністю від закордонних агенцій є те, що в Україні при представленні об'єкта інвестування не зазначається стан об'єкта, натомість вказується обсяг інвестування, а у країнах Європи в більшості випадків обсяг інвестування визначається інвестором з огляду на

його власні цілі та фінансові можливості. Крім того, в більшості випадків у розвинених країнах інвестор не обмежений у виборі своєї діяльності у межах головних типів інвестицій (промисловість, сільське господарство, послуги).

Також до загальних системних недоліків, які притаманні всім регіональним структурам, які відповідальні за залучення інвестицій, слід віднести відсутність інформації стосовно тарифів на комунальні послуги, ціна на які визначається місцевою владою та може досить суттєво різнитись залежно від регіону.

Отже, ефективна взаємодія з глобальними інвесторами можлива лише у поєднанні заходів як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях, за ділової активності місцевих підприємців та керівників вищих навчальних закладів і підвищення інформативності їх

діяльності. При цьому важливо узгоджувати дії на різних рівнях управління. В умовах інформаційного суспільства в першу чергу це стосується уніфікації підходів щодо інформаційної складової для покращення взаємодії з інвесторами та створення сприятливого іміджу країни та її регіонів.

Висновки

Дослідження інформаційної діяльності національної (UkraineInvest) та регіональних агенцій із залучення інвестицій (департаментів в обласних та районних держадміністраціях) дало змогу систематизувати основні недоліки представлення інформації та продемонструвало невідповідність сучасним вимогам використання інформаційно-комунікаційних технологій. Сформульовано основні підходи щодо представлення інформації для об'єктів інвестування та сучасні вимоги, які до них висуваються. У роботі надано практичні рекомендації щодо покращення візуалізації інформації на сайтах Державної та місцевих агенцій із залучення інвестицій. Для їх ефективної роботи на майбутнє слід здійснити дослідження, які стосуються представлення місцевих громад для потенційних інвесторів та загальних підходів щодо складання інвестиційних паспортів районів. Важливим є створення єдиного інформаційного простору, який би поєднував інформацію для потенційних інвесторів, місцевих підприємців, навчальних закладів та місцевих громад.

У січні 2018 р. у ДУ «Інститут економіки та прогнозування» відбувся круглий стіл «Фінансово-економічний потенціал успішного співробітництва між КНР та Україною в контексті реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» за участю китайських науковців з Інституту світової економіки та політики Китайської академії суспільних наук. Учасники круглого столу представили результати своїх досліджень стосовно глобальної китайської ініціативи «Один пояс, один шлях», а також перспективні напрями, форми та методи участі України в цій ініціативі. Серед тем обговорювалися такі, як: суть та характеристика ініціативи «Один пояс, один шлях», інклюзивність стратегії «Один пояс, один шлях», моделювання перспектив та наслідків від створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм, вигоди спільної участі України та Китаю та виклики для України від участі в ініціативі «Один пояс, один шлях», транспортно-логістичний потенціал України, перспективні форми кооперації між Україною та Китаєм у рамках цієї ініціативи та інвестиційні пріоритети КНР. За результатами круглого столу було підготовлено збірку наукових статей, які пропонуємо увазі читачів.

*Гриценко А.А., член-кореспондент НАН України,
заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

«ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» – СТРАТЕГІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Показано, що глобалізація має суперечливий характер і поряд з новими можливостями економічного зростання виникають деструктивні тенденції, які останнім часом набули поширення. На зміну деструктивній повинна прийти інклюзивна глобалізація. Саме таку глобалізацію пропонує Китай. Стратегія «Один пояс, один шлях» є конкретною формою інклюзивної глобалізації.

Ключові слова: деструктивна глобалізація, інклюзивна глобалізація, стратегія «Один пояс, один шлях».

*A.Hrytsenko, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Deputy Director of the Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine*

"ONE BELT, ONE ROAD": A STRATEGY OF INCLUSIVE GLOBALIZATION

The article shows that globalization is controversial, and, along with new opportunities for economic growth, opportunities, there are destructive tendencies that have become widespread in recent years. The destructive globalization must be replaced by the inclusive one. And it is exactly such globalization that China offers. "One Belt, One Road" Initiative is a concrete form of inclusive globalization.

Key words: destructive globalization, inclusive globalization, "One Belt, One Road" Initiative.

Глобалізація, що була пануючим трендом світового розвитку, не тільки відкрила великі можливості для економічного зростання і підвищення ефективності, а й призвела до формування суттєвих диспропорцій як у країнах, що розвиваються, так і у розвинених країнах. В останні десятиліття вона мала своїм наслідком фрагментацію світового економічного простору, збагачення одних суб'єктів і просторових утворень (країн, регіонів, районів проживання тощо) і збіднення та деградацію інших. Саме тому виник супротив глобалізації. І не тільки у формі руху антиглобалістів, а й у новій політиці Трампа, у посиленні протекціонізму, у Брекзії, у посиленні суперечностей в ЄС і т. ін.

Але водночас глобалізація є об'єктивним процесом, який має потенціал примноження існуючих можливостей розвитку людського суспільства. Для виконання такої ролі глобалізація повинна стати інклюзивною, тобто такою, що не призводить до диспропорцій у розвитку різних складових соціально-економічного простору, а зумовлює включеність усіх елементів системи у загальний процес розвитку. Саме такий підхід до глобалізації закладено стратегічною ініціативою Китаю «Один пояс, один шлях».

Це підтверджується як офіційними документами, так і виступами китайських лідерів та науковцями, які досліджують цю проблематику. Про це говорив Сі Цзіньпін на Давоському форумі у лютому 2017 р. та на інших важливих міжнародних зустрічах, пропонуючи замість глобалізації за американським зразком інклюзивну глобалізацію. Він наголошував на тому, що глобалізація є незворотною історичною тенденцією і що її потрібно спрямовувати в бік більшої відкритості, інклюзивності, спільної вигоди і збалансованості⁵². Сі Цзіньпін звернув увагу на те, що економічна глобалізація має як позитивні, так і негативні сторони, і запропонував перетворити глобалізацію на більш інклюзивну, збалансовану, щоб кожна країна підходила до неї зі своєї специфічної позиції і кожне суспільство отримало за підсумком максимальну вигоду⁵³.

⁵² Иностранные СМИ уделили большое внимание речи Си Цзиньпина на саммите АТЭС. URL: http://russian.china.org.cn/exclusive/txt/2017-11/17/content_50063051.htm

⁵³ Речь, которая изменит мир. URL: https://uisgda.com/ru/rech-_kotoraya_izmenit_mir._i_eto_ne_rech_trampa.html

Директор Центру стратегічних досліджень у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» при Академії наук Китаю Лю Вайдун заявив, що протягом трьох років після висунення ініціативи «Один пояс, один шлях», ключовою концепцією якої є інклюзивна глобалізація, було досягнуто більше, ніж очікувалося. «Наразі ініціатива вписана в резолюцію ООН і отримала підтримку понад ста країн і міжнародних організацій світу. Китай підписав угоди про співпрацю щодо спільного будівництва більш ніж з 40 країнами і міжнародними організаціями. Це свідчить про те, що концепція і модель співпраці в рамках ініціативи отримують увагу, визнання і підтримку міжнародної спільноти»⁵⁴. Відомий польський вчений Гжегож В. Колодко розглядає ініціативу «Один пояс, один шлях» як інструмент інклюзивної глобалізації⁵⁵.

Такий підхід до глобалізації адекватний реаліям сучасного світу (що стає дедалі більш конфліктним і нестійким) і має глибоке логіко-історичне підґрунтя. В основі сучасної конфліктності та нестійкості лежить протиріччя між *глобалізацією* суспільно-економічних зв'язків, що спирається на інформаційно-мережеві та фінансові механізми, і просторово-країновою *локалізацією* матеріальних і трудових ресурсів, які не можуть переміщатися у просторі зі швидкістю інформаційних і фінансових потоків. Це є основним протиріччям сучасної епохи, що виявляється у цілій системі суперечливих характеристик світу, який можна назвати розділено-спільним.

У цьому найбільш короткому і ємному визначенні зазначеного протиріччя вмістилася вся попередня історія людства, його сучасні колізії, перспективи та проблеми: як забезпечити *поєднання відокремлених* елементів системи (знайти роботу, продати товар, отримати гроші, включити домогосподарства, фірми, види економічної діяльності у загальний процес цілісного відтворення суспільного життя, забезпечити збалансованість державних і сімейних бюджетів, регіонального розвитку, досягти торгових і платіжних балансів країн, ефективно вбудувати національну економіку у світову тощо). Без цього *включення індивідуальної, відносно відокремленої діяльності в загальну систему функціонування господарства* здійснити суспільне відтворення неможливо.

Включеність людей, економічних суб'єктів, держав у глобальні суспільні зв'язки стає для них нагальним питанням життя⁵⁶. Наприклад, людина може закінчити бакалаврат в одній країні, магістратуру – у другій, знайти роботу за контрактом – у третій, після цього знову змінити місце роботи і країну. У цьому випадку робота, заробіток, місце проживання людини залежатиме від її включеності у відповідні сегменти світового ринку праці. Звичайно, такі реалії вимагають нових підходів до вирішення проблем пенсійного забезпечення, медичного страхування тощо. Тож очевидно, що такі проблеми можуть бути вирішені тільки на міжнародному рівні.

Така ж ситуація не тільки з фізичними особами, а й з юридичними. У сучасних університетах вчать студенти і працюють викладачі з усього світу, ці заклади фінансуються з різних джерел і в цьому процесі національна держава не відіграє значної ролі. Що важливо для таких університетів? Перш за все, включеність у світові зв'язки і, крім цього, облаштованість місця розташування, що залежить від органів місцевого самоврядування (муніципалітетів тощо). Роль держави в цих відносинах поступово слабшає.

А що важливо для гастарбайтерів, які працюють в інших країнах? Безумовно, їхня включеність у міжнародні відносини, які дають роботу, заробіток, можливість підтримувати сім'ї тощо. Забезпечення *інклюзивності* як процесу і стану включеності всіх елементів системи

⁵⁴ Ініціатива «Пояс и путь» способствует созданию более сбалансированной мировой экономической структуры. URL: <http://russian.cctv.com/2017/01/20/ARTIwGiXpjeBiuDQc6NnFJbD170120.shtml>

⁵⁵ Колодко Г.В. Китайская экономика в эпоху глобализации. URL: http://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2018/dokladi/KolodkoG_plen_rus_18.04.18.pdf

⁵⁶ Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку. *Економіка України*. 2016. № 2. С. 9–23.

в цілісний механізм її функціонування представляє наразі головну форму розв'язання суперечності між глобалізацією і локалізацією.

Китайська стратегія «Один пояс, один шлях» надає інклюзивності глобальний вимір. Але сама ідея інклюзивності починалася з часткових проблем, наприклад, трансформації загальної освіти, таким чином, щоб зробити її доступною для дітей з інвалідністю⁵⁷, вирішення проблем включення в суспільство маргінальних верств населення незалежно від статі, віку, національності, сексуальної орієнтації, фізичної дієздатності та економічного стану⁵⁸ і т.ін. Але згодом такий підхід розширився до рівня проблематики подолання економічної нерівності як у локальних, так і в глобальному вимірах. «Доповідь про зростання. Стратегії стійкого зростання та інклюзивного розвитку»⁵⁹ опублікував Світовий банк, цій проблемі присвячуються міжнародні форуми, її покладено в основу стратегій подальшого розвитку країн. Поняття інклюзивності набувало дедалі ширшого і більш системного значення. Так, одне із засідань Београдського азіатського форуму (БАФ) відбулося під девізом «Інклюзивний розвиток: загальна програма і нові виклики». На ньому обговорювалися такі питання, як тлумачення поняття інклюзивного розвитку та основні положення чергового п'ятирічного плану соціально-економічного розвитку Китаю. Відзначалося, що «інклюзивний розвиток ... дає всім країнам і регіонам світу можливість користуватися результатами глобалізації, економічної інтеграції та економічного зростання. Для окремо взятого економічного суб'єкта інклюзивний розвиток має на меті максимально створити можливості розвитку і працевлаштування за рахунок високих темпів економічного зростання на поступальній основі, а також забезпечити громадянам рівний доступ до надаваних соціальних гарантій і можливість участі в усіх сферах життєдіяльності країни»⁶⁰.

Концепція інклюзивного розвитку розглядається як «вельми успішна спроба осмислення глобального пріоритету як основи плідного і справедливого розвитку держав, які, попри багаточисельні відмінності, є складовою людської цивілізації на планеті Земля. Цей підхід до глобалізації взяли на озброєння держави БРІКС», які в Декларації свого саміту в китайському місті Санья заявили, що «XXI століття мають характеризувати мир, гармонія, співробітництво і науково обґрунтований розвиток»⁶¹.

Проблема інклюзивності присутня в рамках ініціативи Організації економічного співробітництва і розвитку «Нові підходи до економічних викликів», у Програмі ООН, присвяченій цілям розвитку тисячоліття, в інших важливих документах. У найбільш широкому значенні поняття інклюзивного розвитку означає такий розвиток держав у світогосподарських зв'язках, який дає можливість включити в нього і розкрити внутрішній потенціал усіх елементів, усіх суб'єктів соціально-економічної системи країни і забезпечити її збалансованість. Таке широке тлумачення і є адекватним поняттю інклюзивного розвитку як такого. Всі поняття виникають спочатку в окремих сферах, а потім набувають більш широкого і загального значення. Це стосується і грошей, і капіталу, і ренти, і гена, і клітини, і будь-якої іншої категорії. Така загальна закономірність розвитку понять.

Серцевиною багатоманітності проявів пошуку шляхів включеності окремих елементів соціально-економічної системи у загальний процес розвитку є китайська стратегія інклюзивної глобалізації, бо вона поєднує теоретичні підходи та їх практичне втілення у глобальному масштабі і виступає альтернативою деструктивній глобалізації. Саме така системна інклюзивність необхідна Україні. Йдеться про таке її включення у світогосподарські зв'язки,

⁵⁷ Інклюзивное образование. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Инклюзивное_образование

⁵⁸ Научно-исследовательский центр содействия международному развитию. URL: <http://www.rcicd.org/glossary/inclusive-development/>

⁵⁹ Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития. Москва: «Весь Мир», 2009.

⁶⁰ Газета russian.people. URL: <http://russian.people.com.cn/31518/7346801.html>

⁶¹ Бирюков А. Инклюзивное развитие в контексте глобальных революций. *Экономические стратегии*. 2011. № 12. С. 80–81.

яке дає можливість виявити всі її природні, соціальні та культурні переваги, забезпечити стійкий збалансований розвиток, підвищити добробут і якість життя громадян. Саме це і є реальним утвердженням незалежності України, але не як абстрактного образу, а як конкретного розуміння і забезпечення такої політики, що включає вирішення сучасних проблем у загальну логіку світового економічного розвитку.

У сучасних умовах Україна може бути або інклюзивною, або прекаріатною. Іншого не дано. І для того, щоб Україна стала прекаріатною, нічого робити не потрібно, все станеться само собою. А для того щоб зробити її інклюзивною, потрібно довго, напружено, цілеспрямовано і творчо працювати. Способи досягнення такої мети залежать від пройденого шляху. Зараз уже не можна робити те, що потрібно робити було 25 років тому. І навіть не можна вдаватися до того, що було би доцільним п'ять років тому. Потрібно робити те, що диктується поєднанням загальної логіки розвитку і особливостями сучасної ситуації. На жаль, в Україні процеси соціально-економічної фрагментації набули значного розвитку і останнім часом посилюються. Це означає, що посилюватиметься прекарізація. Завдання держави у цих умовах подвійне: з одного боку, забезпечити інклюзивність тих груп і прошарків населення, які неминуче випадатимуть із процесу суспільного відтворення, з другого – забезпечити такий розвиток економічних відносин з іншими країнами, який сприятиме розкриттю внутрішніх потенцій, досягненню внутрішньої збалансованості.

Інструментом вирішення цих завдань є перш за все структурна політика, якій повинна бути підпорядкована фінансова, грошово-кредитна, інноваційна та інші складові політики, а основним шляхом – диверсифікація економіки, подолання її однобокості й диспропорційності. Потрібно буде скористатися не тільки ринковими підходами, а й реципрокними, які не пов'язані з неодмінною ринковою еквівалентністю. У центрі уваги – три групи завдань: вирішення базових проблем життєзабезпечення людей, які залишились невирішеними внаслідок інверсійного характеру ринкових перетворень, – щодо харчування, житла, здоров'я; розвиток інфраструктури (дороги, транспорт, зв'язок); створення умов інноваційного розвитку (освіта, наука, інновації). Існують обґрунтовані пропозиції щодо того, як вирішувати ці проблеми. Але, як і раніше, немає реального суб'єкта, зацікавленого в цьому, і політичної волі. Саме тому рух до інклюзивної України потрібно починати із самого початку, з консолідації суспільства на базі ідейної платформи, створення відповідного соціального руху, політичної сили, формування на цій основі політичного суб'єкта, здатного повернути приватизовану державу народові, і виражати загальнонародні, а не приватно-олігархічні інтереси. Цей рух за своїм змістом є ліберально-соціалістичним як політична форма реалізації сумісно-розділених відносин на сучасному етапі. Маніфест такого руху вже існує⁶². Співпраця з Китаєм в напрямі спільно-роздільної реалізації стратегії інклюзивної глобалізації могла би слугувати Україні надійним підґрунтям подальшого розвитку.

⁶² Гриценко А. Маніфест ліберально-соціалістичного руху. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. 11 березня.

Скрипниченко М.І., д-р екон. наук, професор, член-кореспондент НАН України, головний науковий співробітник з покладанням обов'язків завідувача відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВЗАЄМОВИГІДНОГО МІЖКРАЇННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

Представлено можливості розробки міжкраїнної моделі «Китай – Україна» та інструментального аналізу економічних наслідків створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм, а також систему макромоделей прогнозування економіки України «Макропрогноз економіки України», розробленого в Інституті економіки та прогнозування НАН України. Система макромоделей включає інтегровані моделі прогнозування економіки України, модель балансування реальних і фінансових потоків за секторами економіки та орієнтована на практичну реалізацію в умовах нестабільної економічної кон'юнктури. Розкрито зміст і можливості зазначеного модельного інструментарію щодо прогнозування макропоказників розвитку економіки України. Представлено прогноз макроіндикаторів економіки України на період 2019–2020 рр.

Ключові слова: *економічні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм, міжкраїнні моделі, модельний інструментарій «Макропрогноз економіки України», система макроекономічних моделей, реальний сектор, бюджетний сектор, грошово-кредитний сектор, зовнішньоекономічний сектор, модель балансування потоків за секторами, аналітичне оцінювання розвитку економіки України на період 2019–2020 рр.*

M. Skrypnichenko, Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine
Department Head, Institutes for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

MODELING THE PROSPECTS FOR MUTUALLY BENEFICIAL INTER-COUNTRY COOPERATION AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE CREATION OF A FREE TRADE ZONE BETWEEN UKRAINE AND CHINA

The article presents the possibility of developing the inter-country model "China-Ukraine" and instrumental analysis of the economic consequences of establishing a free trade zone between Ukraine and China, as well as the system of macro-models to forecast the economy of Ukraine "Macro-Forecast of Ukraine's Economy" developed at the Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine. The system includes integrated macro-models to forecast Ukraine's economy, and a model for sector based balancing of real and financial flows and is oriented to the practical implementation in volatile economic conditions. The author reveals the content and opportunities of the model's tools to forecast Ukraine macro-economic development. Provided a forecast of macro-indicators for Ukraine's economy for period of 2017-2020.

Keywords: *economic consequences of the establishment of a free trade zone between Ukraine and China, inter-country economic models, modeling tools "Macro-Forecast of Ukraine's Economy", system of macroeconomic models, real sector, fiscal sector, monetary sector, the foreign trade sector,*

sector based model for balancing flows, analytical estimation of the development of Ukraine's economy for the period of 2019-2020.

У рамках спільних консультацій щодо передумов створення зони вільної торгівлі Україна – Китай надзвичайно важливим є оцінювання впливу угоди про вільну торгівлю між Україною та Китаєм на стійкий розвиток української та китайської економіки за потенційними взаємовигідними напрямками співробітництва, зокрема в рамках проекту «Один пояс, один шлях» (прогнозно-аналітичні розрахунки ключових макроіндикаторів, взаємні рухи потоків зовнішньої торгівлі, зайнятості, капіталу тощо) на основі розробки міжкраїнної моделі «Китай – Україна», а також інструментальний аналіз економічних наслідків створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм за декількома сценаріями (повна або часткова відміна мита / митних зборів і кількісних обмежень на товари у взаємній торгівлі; проста відміна тарифів або ліквідація нетарифних бар'єрів разом із відміною тарифів тощо).

Міжкраїнний аналіз показників економічного розвитку і побудова інтегрованих міжкраїнних економіко-математичних моделей можуть бути надзвичайно корисними для різнобічного вивчення економічного та науково-технічного досвіду Китаю та України, в тому числі міжкраїнного аналізу ефективності використання основних видів ресурсів, запровадження нових технологій, що забезпечують інтенсифікацію їх розвитку, на основі взаємовигідної економічної політики через змінні зовнішніх потоків (товарів і послуг, капіталу, трудових ресурсів тощо).

Розроблена в Інституті економіки та прогнозування НАН України агрегована модель розвитку економіки України, основною особливістю якої є універсальна методологія об'єднання національних моделей через експортно-імпортні потоки товарів і послуг України в розрізі основних узагальнених товарних груп за міжнародною стандартною торговою класифікацією *SITC (Standart International Trade Classification)*, інтегрована в систему моделей світової економіки «*Проект LINK*» (ООН, США) і перебуває у постійному робочому стані (з 1996 року і дотепер), що дає змогу двічі на рік оновлювати середньострокові прогнози розвитку макроекономічної ситуації в Україні та забезпечувати роботу міжнародної експертної групи *Проекту LINK* (ООН, США) щодо аналізу актуальних питань моделювання та прогнозування розвитку економіки світу, окремих країн та регіонів⁶³.

Розвиток універсальної методології об'єднання національних моделей через експортно-імпортні потоки товарів і послуг також реалізовано в рамках Міжнародного проекту INTAS⁶⁴ «*Система міжкраїнних моделей BRSU: Німеччина – Росія – Україна – Швейцарія*», який виконувався у 1996–1999 рр. Головним результатом науково-дослідницької діяльності стала побудова макроекономічних моделей та інформаційних баз даних для економік Німеччини, Швейцарії, Росії й України та об'єднання міжкраїнних моделей в інтегровану систему⁶⁵.

Так, процедура стикування моделей BRSU відбувалася за згенерованими у національних моделях рівняннями відповідних потоків імпорту з певної країни у три інші країни, з огляду на припущення, що загальна вартість імпорту першої країни, що надходить із другої країни у доларах США, має відповідно дорівнювати вартості експорту другої країни у першу (також у

⁶³ Скрипниченко М.І. Моделювання та прогнозування світового розвитку: міжнародний проект LINK. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2005. № 44. С. 3–6.

⁶⁴ Міжнародна асоціація сприяння співробітництву з вченими нових незалежних держав колишнього СРСР, яка фінансувалася із бюджету ЄС протягом 1993–2007 рр.

⁶⁵ Скрипниченко М.І. Прикладні аспекти формування міжкраїнних моделей економічного розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2005. № 1. С. 34–47; Skrypnychenko M. Estimating the effects for a foreign trade tariff changes: the case of Ukrainian economy. *Macromodel's 2004 and Modelling Economies in Transition*. Lodz (Poland), December 1-4, 2004. 4 p.; Скрипниченко М.І., Бобер К.А., Пятницький В.Т., Шумська С.С. Модель оцінки наслідків тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2001. № 19. С. 12–17.

доларах США). Тобто імпорتنі потоки як вихідні змінні мають відповідно дорівнювати експортним потокам, відіграючи при цьому роль вхідних змінних (табл. 1).

Таблиця 1

Схема об'єднання національних моделей у інтегрованій моделі BRSU за потоками імпорту (M)

Країни	Німеччина (B)	Росія (R)	Швейцарія (S)	Україна (U)
Німеччина (B)	-	MBR	MBS	MBU
Росія (R)	MRB	-	MRS	MRU
Швейцарія (S)	MSB	MSR	-	MSU
Україна (U)	MUB	MUR	MUS	-

Джерело: за документами Міжнародного проекту INTAS.

Важливою і перспективною й на сьогодні залишається науково-дослідна робота щодо розробки системи міжкраїнних моделей «Польща – Україна», яка виконувалась протягом 2002–2005 рр. за Міжнародним науковим проектом «Система макромоделей взаємовпливу зовнішньоторговельних зв'язків Польщі та України на економічне зростання обох країн у середньостроковій перспективі». Особливо цікавим стало проведення імітаційного експерименту з використанням розробленої системи моделей щодо аналізу та перших оцінок наслідків приєднання Польщі до ЄС та їх впливу на макроіндикатори економічного розвитку Польщі та України.

В основу агрегованої моделі розвитку економіки України покладено розроблений в Інституті економіки та прогнозування НАН України програмно-аналітичний інструментарій «Макропрогноз економіки України» на базі системи інтегрованих економіко-математичних моделей прогнозування економіки України (у розрізі реального, бюджетного, монетарного та зовнішньоекономічного секторів) для: динамічної оцінки взаємозв'язків зовнішньоекономічної сфери у розрізі основних секторів економіки; виявлення факторів, що впливають на ефективну взаємодію зовнішньоекономічної сфери з усіма секторами національної економіки; узгодження ієрархічного підпорядкування модулів інформаційного та програмного забезпечення щодо опрацювання проблем стикування міжсекторних моделей на середньостроковий період.

Програмно-аналітичний інструментарій «Макропрогноз економіки України» дає можливість прогнозування макроіндикаторів та основних показників економічного розвитку України у секторному розрізі на період до трьох років, передбачати вплив монетарної, валютної, бюджетної політики та зовнішньоекономічної діяльності на економічну динаміку, а також формувати матриці фінансових потоків для перевірки збалансованості макропрогнозів за варіантними сценаріями розвитку макроекономічних ситуацій згідно з припущеннями блоку екзогенних змінних.

Методологічною основою програмно-аналітичного інструментарію супроводження бюджетного процесу «Макропрогноз економіки України» є система макромоделей, яка включає інтегровані моделі прогнозування економіки України, та модель балансування реальних і фінансових потоків за секторами економіки, орієнтована на практичну реалізацію в умовах нестабільної економічної кон'юнктури (рис. 1). Запропоновані підходи інтеграції моделей уможливають об'єднання різнофункціональних моделей за окремими секторами економіки, що розширює аналітичний «горизонт» модельних розрахунків і посилює оперативність практичної реалізації всього модельного комплексу.

Інтегровані моделі прогнозування економіки України об'єднують секторальні моделі економічного розвитку відповідно до методології побудови економетричних моделей для отримання середньострокових оцінок розвитку національної економіки і пошуку можливостей її регулювання за допомогою механізмів, що закладаються в бюджетній, грошово-кредитній та валютній політиці з імітаційними розрахунками економічної динаміки в Україні у середньостроковому періоді згідно зі сценаріями розвитку макроекономічної ситуації. Запропоновані моделі дають змогу враховувати найсуттєвіші системні чинники, оцінити взаємовплив відповідних факторних змінних і розширюють можливості застосування системи моделей для пошуку та регулювання варіантів розвитку в умовах дотримання

макроекономічної збалансованості. У складі інтегрованих моделей прогнозування економіки України формалізовано моделі реального, бюджетного, грошово-кредитного, зовнішньоекономічного секторів економіки і моделі взаємоув'язування основних показників макроекономічних рахунків.

Рис. 1. Система макромоделей прогнозування економіки України

Джерело: авторська розробка.

Інтегровані моделі прогнозування економіки України складаються зі стохастичних регресійних рівнянь і тотожностей та згідно з критеріями класифікації економіко-математичних моделей належать до нелінійних, агрегованих, змішаних (що містять одночасні блоки), імітаційно-стохастичних, прикладних, у реальних і номінальних величинах і приростах змінних моделей.

Реалізація моделей забезпечує єдину технологію розв'язування системи моделей, яка складається з формування інформаційної бази, структурного аналізу взаємозв'язків вхідних змінних і розв'язку моделей за вихідними змінними. Сконструйовані моделі реалізовані в середовищі системи економетричного моделювання (*E-Views*), що дає можливість прогнозувати макроекономічні показники та макроорієнтири розвитку економіки України на середньостроковий період. Екстраполяція екзогенних змінних здійснювалась відповідно до

якісної характеристики розгортання подій в економічному середовищі України за комплексними сценаріями, які вивчають вплив поєднаних гіпотез про зміни різних керуючих факторів на розвиток прогнозних змінних.

Модель реального сектора економіки

Модель розвитку реального сектора економіки України, що ув'язана з основними секторами (зокрема, бюджетним, монетарним та зовнішньоекономічним), призначена для сценарного прогнозування згідно із заданими варіантами вибору ефективної економічної політики держави та дає змогу вести підготовку оперативних прогнозних розрахунків у реальному часовому режимі. Моделювання економіки України ґрунтується на взаємопов'язаних статтях національних рахунків при збереженні необхідного балансу між основними секторами економіки. Змінними економічної політики визначаються: реальне та державне споживання, валові інвестиції, ставки окремих податків, експорт, імпорт, а також відсоткові ставки, зміна індексу інфляції, індекси цін агрегованих макропоказників. Модель зорієнтована на прогноз економічного зростання за одночасного ітераційного наближення до збереження головних макроекономічних пропорцій. Реально взаємодія блоків моделі проявляється у побудові та узгодженні основних показників СНР, балансу державного бюджету, платіжного і монетарного балансів. До цього ж виробництво, дохід і витрати (або заощадження) пов'язуються, як відомо, трьома основними балансовими взаємозалежностями, такими як: виробництво і дохід; дохід і витрати; заощадження і придбання активів. Поточні й капітальні взаємозв'язки СНР між державним, приватним, зовнішнім секторами і монетарною системою як посередницьким сектором та наведені вище базові взаємозалежності складають тотожності національного доходу і відображають обмеження бюджетного, зовнішнього, грошово-кредитного секторів економіки України.

Процеси, що відбуваються у реальному секторі, відіграють центральну роль в економіці країни і значною мірою впливають на її внутрішній та зовнішній баланси. Дослідження співвідношень у реальному секторі висвітлює різноманітні види макроекономічних дисбалансів сукупного попиту та сукупної пропозиції, які безпосередньо впливають на бюджетний дефіцит, надлишкову грошову емісію, що може призвести до інфляції, надмірне використання валютних резервів, що визначає кризу платіжного балансу, високий рівень іноземного запозичення, що призводить до боргової кризи, а також накопичення значного внутрішнього боргу, що зумовлює підвищення реальної відсоткової ставки і витискування приватних інвестицій.

Модель бюджетного сектора

Бюджетний прогноз на середньострокову перспективу має базуватися на достатньо високому ступені залежності від загальних відтворювальних пропорцій і закономірностей економічного зростання, що відображають виробництво ВВП та ділову активність. Основними факторами, що впливають на визначення бюджетних ресурсів у середньостроковій перспективі, є динаміка ВВП, прогнозований рівень інфляції, ступінь централізації ресурсів у бюджеті. Водночас прогнозована динаміка бюджетних показників повинна враховувати внутрішні фактори бюджетно-податкової системи та механізми забезпечення темпів і пропорцій розвитку економіки та соціальних гарантій населенню, які можуть мати місце у періоді, що розглядається. Тому метою перспективного бюджетного прогнозування є створення необхідних умов забезпечення збалансованості бюджетної системи країни, макроекономічної стабільності, передбачуваності бюджетної та податкової політики, виконання функцій, покладених на центральні та місцеві органи виконавчої влади.

Модель бюджетного сектора враховує взаємозв'язки між бюджетом та показниками економічної динаміки і дає змогу здійснювати оцінку впливу, з одного боку, різних варіантів податково-бюджетної політики на макроекономічну ситуацію в країні загалом і на стан

державних фінансів зокрема, та, з іншого боку, різних варіантів загальноекономічних заходів на стан державних фінансів. Рівняння моделі бюджетного сектора сконструйоване залежно від динаміки макроекономічних показників, змін нормативно-правових положень стосовно ставок оподаткування, баз оподаткування, пільг і підвищення якості адміністрування податків. Модель складається з рівнянь і тотожностей та представляє собою інструментарій для аналітичних розрахунків впливу різних варіантів розвитку макроекономічної ситуації на бюджетні показники та допомагає оцінювати вплив різних варіантів податково-бюджетної політики на доходи та видатки Зведеного бюджету. Основними складовими моделі бюджетного сектора є сукупні доходи, сукупні видатки, сальдо та фінансування дефіциту бюджету.

Як показує практика, прогнозування розвитку державних фінансів здійснюється на основі загальноекономічних припущень щодо розвитку реального сектора економіки та платіжного балансу, проте при цьому необхідно враховувати також і вплив бюджету на макроекономічну ситуацію, оскільки існує й зворотний зв'язок. Для забезпечення взаємної погодженості макроекономічні та бюджетні прогнози на етапі розробки повинні постійно уточнюватися, що підтверджує необхідність і важливість здійснення комплексного підходу до вирішення проблеми щодо отримання достовірних показників розвитку економіки України на перспективу.

При прогнозуванні надходжень враховується наявність зворотних зв'язків між податковими ставками і податковими базами, що можливо при використанні макроекономічної моделі, яка визначає взаємозв'язки між усіма секторами економіки. Крім того, модель дає можливість обрахування податкових надходжень на основі функцій, які будуються для різних видів податків з огляду на: ставки оподаткування, прогнозні оцінки відповідних баз оподаткування, збільшення/зменшення пільг щодо сплати податку внаслідок змін податкового законодавства, якості податкового адміністрування, видатки та сальдо бюджету за цілями економічної політики.

Модель грошово-кредитного сектора

Модель грошово-кредитного сектора розроблена для оцінки та прогнозування основних показників монетарного макробалансу (грошово-кредитного огляду). Прогнозування показників грошово-кредитного огляду включає такі етапи, як: оцінка попиту на гроші, узгоджена з плановими показниками економічного зростання і темпів інфляції, що визначені органами грошово-кредитного регулювання; визначення контрольних показників за чистими іноземними активами, які зіставляються з планованим станом платіжного балансу; визначення обсягу чистого внутрішнього кредиту, погодженого з прогнозованим попитом на гроші і прогнозними оцінками стану платіжного балансу з урахуванням припущень про зміни за іншими статтями (нетто); належний розподіл кредитів держави з урахуванням загального обсягу можливих внутрішніх кредитів і потреб приватного сектора, а також оцінка пропозиції грошей.

Модель зовнішньоекономічного сектора

Модель зовнішньоекономічного сектора економіки України ґрунтується на методології платіжного балансу і зв'язує балансовими співвідношеннями показники рахунку поточних операцій з рахунком операцій із капіталом та фінансових операцій. Ця модель, в якій представлені регресійні рівняння і тотожності основних макроекономічних показників поточного рахунку та рахунку операцій з капіталом платіжного балансу, дає змогу враховувати найбільш імовірні зміни екзогенних параметрів – оцінити вплив інших секторів та зовнішнього світу на динаміку зовнішньоекономічних потоків. Для проведення кількісної оцінки показників платіжного балансу було застосовано комбінований підхід – поєднання модельних розрахунків з експертними оцінками. Макрозмінні експорту, імпорту та торговельний баланс товарів і послуг

оцінюються у постійних цінах і цінах поточного періоду. Експортно-імпортні товарні потоки України оцінюються також у розрізі основних узагальнених товарних груп за міжнародною стандартною торговою класифікацією *SITC (Standart International Trade Classification)*: (0–1) – харчові продукти та сільськогосподарські товари, (2, 4) – сировина за винятком палива, (3) – мінеральне паливо і пально-мастильні матеріали, (5–9) – промислові товари. У складі блоку визначаються також рівняння експорту та імпорту товарів і послуг, сальдо торговельного балансу в доларах США.

Моделі взаємозв'язування основних показників макроекономічних рахунків

Балансування взаємозв'язків основних макропоказників здійснюється через макрорахунки: балансу ВВП, балансу Зведеного бюджету, балансу грошово-кредитного огляду та платіжного балансу, що дає змогу отримати збалансований по секторах прогноз розвитку економіки України та сформувані сценарні варіанти економічного розвитку.

Урахування макроекономічних зв'язків є принципово важливим для побудови макропрогнозу. Кожний з основних макроекономічних секторів бере участь в операціях із доходами і витратами, тому такі операції будь-якого сектора зумовлюють зміни у фінансових активах або пасивах цього сектора.

Модель балансування реальних і фінансових потоків за секторами економіки

Модель балансування реальних і фінансових потоків за секторами економіки є однією з важливих складових макроекономічного прогнозу економіки України, оскільки виваженість прогнозу є принциповим питанням із огляду як на складання плану, так і на формування програми розвитку країни. У рамках побудови програмно-аналітичного інструментарію «Макропрогноз економіки України» обґрунтовано можливість використання фінансового програмування як методологічного підходу до визначення макроекономічних взаємозв'язків та оцінки заходів, спрямованих на збалансоване застосування інструментів монетарної та бюджетної політики, а також на узгоджене впровадження економічних і політичних стратегій розвитку (рис. 2).

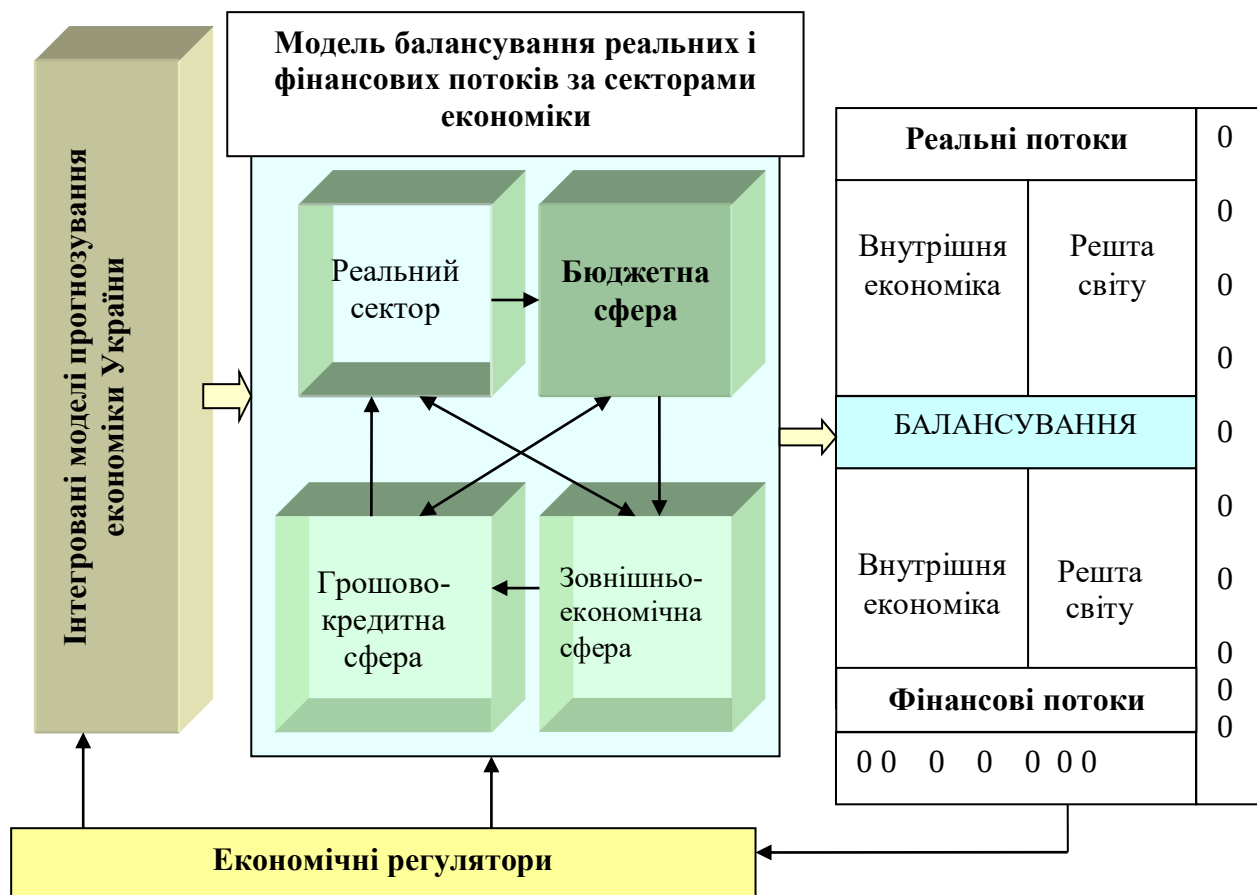

Рис. 2. Модель балансування реальних і фінансових потоків із секторами економіки

Джерело: авторська розробка.

Взаємозв'язки між різними секторами (реальним, бюджетним, грошово-кредитним та зовнішньоекономічним) відображаються у *матриці потоків фінансових коштів*⁶⁶. Практична значимість аналізу таблиці (матриці) потоків фінансових коштів полягає в тому, що вона дає характеристику фінансування різних секторів економіки та широких категорій ринкових інструментів, які використовуються у фінансових операціях. Використовуючи основні макроекономічні тотожності, така таблиця може допомогти у формулюванні гіпотез розвитку подій, а також у створенні послідовного методу перевірки узгодженості (збалансованості) заходів програм економічного розвитку. Врахування тісних макроекономічних взаємозв'язків може бути використано для аналізу пошуку дисбалансів в одному з економічних секторів та оцінки його наслідків для інших секторів.

Системна деталізація складових програмно-аналітичного інструментарію «Макропрогноз економіки України» розширює можливості перевірки окремих гіпотез ефективної взаємодії бюджетної сфери із секторами національної економіки, що дає змогу здійснити прогнозні розрахунки за окремими секторами економіки в умовах нестабільної економічної кон'юнктури та отримати матрицю фінансових потоків для перевірки збалансованості макропрогнозу за сценарними варіантами розвитку макроекономічної ситуації в Україні.

⁶⁶ Marcelo Caiola. A Manual for Country Economists / IMF Institute and Research Department. Washington, International Monetary Fund, 1995; Alford R.F.G. Flow of Funds – A Conceptual Framework and Some Applications. Crower Publishing, 1986.

На базі програмно-аналітичного інструментарію «Макропрогноз економіки України» здійснено аналітичне оцінювання розвитку економіки України на період 2019–2020 рр.⁶⁷.

У 2018 р. українська економіка продовжувала розвиток із більшими темпами зростання. На цей час промислове виробництво, валове нагромадження основного капіталу та роздрібний товарооборот залишаються на піднесенні. Світові товарні ринки підтримують сприятливе підвищення цін на експортну продукцію України. На цьому тлі зростають національні індекси ділових очікувань. Це дає змогу компенсувати підвищену волатильність національної валюти та зростання цін на імпорт природного газу, а також прогнозувати поліпшення економічної динаміки країни у 2018 р. на рівні 3,2%. Однак загальні темпи зростання у 2018–2020 рр. залишаються незначними. Їх радикальне зростання ускладнюватиметься значними ринковими ризиками, низькими суверенними рейтингами цієї країни, її нерозвиненими фінансовими та фондовими ринками, невизначеністю щодо результатів виборчих кампаній у 2019 р., обмеженим доступом до внутрішніх і зовнішніх кредитних ресурсів, значними виплатами боргу у 2018–2020 рр. та відповідними курсовими ризиками, невизначеністю у програмних відносинах з МВФ та іншими офіційними кредиторами після 2018 р., а також низьким рівнем нагромадження основного капіталу. Зазначені фактори забезпечуватимуть досить помірне зростання ВВП України: 2,9% – у 2019 р. та 3,5% – у 2020 р. (табл. 2).

Існує ряд невирішених питань, які матимуть ключовий вплив на економічні показники України в прогнозованому періоді, серед яких: невизначеність умов для повернення територіального суверенітету; повільні структурні реформи; незадовільна боротьба з корупцією та тіньовою економікою; необґрунтований обіг національних фінансових потоків між внутрішніми та офшорними банківськими рахунками; низькі суверенні рейтинги; обмежене внутрішнє та зовнішнє фінансування; значна залежність від співпраці з МВФ та іншими офіційними кредиторами; високе зношування промислового та інфраструктурного обладнання; низький рівень валового нагромадження основного капіталу (менше 17% ВВП); технологічна інерція; зменшення фінансування наукової та науково-дослідної діяльності; пряма залежність від умов на зовнішніх товарних ринках із точки зору виробництва, фінансів, бюджету та валюти; випереджаюче зростання реальної заробітної плати відносно продуктивності праці; значний рівень безробіття (близько 10%); посилення трудової еміграції тощо.

Програмно-аналітичний інструментарій «Макропрогноз економіки України» може використовуватися для макроекономічного аналізу і сценарного прогнозування розвитку економіки України на середньостроковий перспективний період. Саме тому відповідні прогнозні оцінки на останній рік прогнозного періоду можна виконати після отримання та опрацювання задіяних у модельному інструментарії статистичних даних за останній рік звітного періоду, а оперативний кількісний аналіз прогнозних ситуацій за альтернативними сценаріями економічної політики згідно з припущеннями блоку регуляторних екзогенних змінних дає можливість виробити практичні рекомендації щодо механізмів виявлення кризових ситуацій та забезпечення сталого розвитку на середньострокову перспективу.

Таблиця 2

Макропоказники економіки України за період 2017–2020 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020
Реальний сектор	Приріст індексу, рік до попереднього року, %			
Реальний ВВП	2.5	3.2	2.9	3.5
Кінцеві споживчі витрати				

⁶⁷ Heyets V., Korablin S., Skrypnichenko M. Ukraine country report: Forecast of main macroindicators of Ukraine's economy for period 2018-2020. Project LINK Meeting on the World Economy Outlook, Santiago, Chile, 5-7 September, 2018. Toronto, Canada. URL: <http://www.rotman.utoronto.ca/FacultyAndResearch/ResearchCentres/ProjectLINK/LINKconferences/LINK-2018>

Показник	2017	2018	2019	2020
– домашніх господарств	8.4	7.9	7.1	6.3
– сектора ЗДУ	3.3	2.1	1.8	1.5
Валове нагромадження основного капіталу	18.2	13.8	8.3	10.1
<i>Інфляція</i>	<i>Приріст індексу, рік до попереднього року, %</i>			
Індекс споживчих цін (середній за рік)	14.4	10.9	10.4	9.1
Індекс цін виробників (середній за рік)	26.4	17.4	15.0	10.2
Обмінний курс, грн/дол. США (середній за рік)	26.6	27.2	30.5	31.7
<i>Зведений бюджет</i>	<i>% до ВВП</i>			
Доходи бюджету	34.1	31.8	32.3	33.0
Видатки бюджету	35.5	34.9	35.3	35.8
Баланс бюджету *	-1.4	-3.1	-3.0	-2.8
<i>Money and Credit</i>				
Грошова база, грудень до грудня попереднього року, %	4.6	9.2	9.0	7.0
Грошова маса (М3), грудень до грудня попереднього року, %	9.6	5.7	13.0	12.5
Credit interest rate (annual average)	13.4	15.0	14.5	14.0
<i>Соціальні показники</i>				
Рівень безробітних, за методологією МОП (у середньому за рік), %	9.5	8.5	8.4	8.2
Реальна заробітна плата, % зміни щодо попереднього року	19.1	24.8	18.7	11.2
<i>External sector</i>	<i>млн.дол.США</i>			
Рахунок поточних операцій	-2.4	-4.7	-3.6	-2.8
Обсяг експорту товарів та послуг	53.8	59.0	64.8	70.5
Експорт товарів	39.7	43.3	46.7	51.1
Обсяг імпорту товарів та послуг	62.4	70.5	75.6	80.6
Імпорт товарів	49.1	56.3	58.1	62.1
Баланс товарів та послуг	-8.6	-11.5	-10.8	-10.1
Баланс товарів	-9.4	-13.0	-11.4	-11.0

Джерело: за даними ДССУ та прогнозними оцінками ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Програмно-аналітичний інструментарій «Макропрогноз економіки України» та здійснені розробки моделей різнопланового характеру дають змогу в реальному режимі часу вести необхідний комплекс розрахункового обґрунтування економічної політики та оцінки пропозицій різних експертних груп та урядових ініціатив. Власне, ці розробки сьогодні є дієздатною базою, на якій Інститут економіки та прогнозування НАН України проводить відповідні розрахунки при розробленні пропозицій до документів як системного, так і перспективного характеру.

Зважаючи на наш досвід, розробка міжкrajнної моделі «Китай – Україна» є надзвичайно актуальною для оцінки перспектив взаємовигідного міжкrajнного співробітництва і розвитку економік Китаю та України, а також оцінки наслідків та адекватності рішень при обґрунтуванні економічної (інвестиційно-інноваційної, цінової, тарифної, валютно-курсової, бюджетно-податкової, грошово-кредитної, зовнішньоекономічної тощо) державної політики щодо ефективного розвитку Китаю та України.

За узагальненими експериментальними розрахунками обґрунтовано, що при формуванні міжкrajнних моделей економічного розвитку та їх використанні для цілей економічного прогнозування слід враховувати певні характерні особливості:

– при здійсненні міжкраїнного модельного аналізу зростання попиту на статті експорту може вимірюватися зваженим середнім зростанням реального ВВП (або обсягу імпорту) у країнах – торговельних партнерах. Важливою проблемою для країн трансформаційних економік є швидка зміна географічних напрямків експорту, що, у свою чергу, позначається на статистичних вагах, які використовуються для визначення показників розвитку ринку. Тому, очевидно, слід проводити окремо прогнозування для статей експорту, які призначені для «традиційних» і «нових» ринків;

– у період трансформаційних перетворень торговельна політика країн перебуває у процесі реформування, тому при прогнозуванні важливо враховувати вплив очікувань у торговельно-економічній політиці. При цьому необхідно звернути увагу на такі проблеми: відповідність експортних цін рівню світового ринку, або ж встановлення на основні товари неринкових експортних цін, а також існування спеціальних двосторонніх міждержавних угод та державних замовлень, які значною мірою впливатимуть на обсяги експорту та ціни в найближчій та подальшій перспективі;

– значні тарифні й нетарифні бар'єри також впливають на торгівлю між країнами. Тому при прогнозуванні доцільно враховувати: кількісну оцінку важливих обмежень на імпорт (кількісні обмеження, добровільні експортні угоди, змінні мита); ринки експорту, особливо для таких «чутливих» видів економічної діяльності, як сільське господарство, текстильна і швейна промисловість, металургія, автомобілебудування, а також тих галузей промисловості, щодо яких проводиться протекціоністська політика;

– надзвичайно важливим завданням у міжкраїнному модельному аналізі є стандартизація економетричних моделей, а саме довгострокових, середньострокових і короткострокових моделей та моделей, що агреговані й деталізовані на національному і регіональному рівнях. Для кожного типу моделей необхідна відповідна уніфікація: економічний зміст (комбінації факторних змінних з урахуванням специфічних внутрішніх зв'язків та особливостей); форма моделі (лінійна чи нелінійна, статична чи динамічна; одночасна чи рекурсивна); методи кількісного визначення і перевірки прогнозних властивостей окремих типів моделей; порядок їх застосування для прогнозування та моделювання.

За сучасних умов поглиблення інтеграційних процесів із країнами – торговельними партнерами дуже важливим для Китаю та України постає питання конструювання та удосконалення спільних міжнародних моделей, які визначали б довгострокові напрями розвитку країн – торговельних партнерів і результати яких за альтернативними варіантами інтеграційної взаємодії були б цікавими, наприклад, для перевірки індикативних планів і цілей стратегічного планування розвитку економіки України та конкретних кількісних оцінок наслідків прийняття рішень у сфері міжнародної економічної політики, а також оцінювання впливу угоди про вільну торгівлю між Україною та Китаєм на стійкий розвиток української та китайської економіки за потенційними взаємовигідними напрямами співробітництва, зокрема в рамках проекту «Один пояс, один шлях».

УДК 338.28:327](477:510)
JEL F19, F29

*Сю Тянь, доктор політичних наук
Інститут світової економіки та політики,
Китайська академія суспільних наук*

ІНІЦІАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПРИЯННЯ СТРАТЕГІЧНОМУ ПАРТНЕРСТВУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

Розкрито стратегічні пріоритети китайської ініціативи «Один пояс, один шлях». Зазначено, що основною формою співробітництва Китаю з зовнішнім світом є партнерство. Охарактеризовано українсько-китайські відносини у форматі стратегічного партнерства. Представлено здобутки країн – учасниць ініціативи. Визначено перспективні напрями участі України в ініціативі, проаналізовано стан реалізації спільних українсько-китайських проектів у рамках ініціативи.

Ключові слова: ініціатива «Один пояс, один шлях», стратегічне партнерство, взаємовигода, інвестиції, торгівля, спільні цінності, можливості, пріоритети.

*Xu Tian, Doctor of Political Science,
Institute of World Economics and Politics
Chinese Academy of Social Science*

THE BELT AND ROAD INITIATIVE AS THE PLARTFORM FOR PROMOTING THE CHINA-UKRAINE STRATEGIC PARTNERSHIP

The article outlines the strategic priorities of the Chinese initiative "One Belt, One Road", and their characteristics. The author notes that the main form of China's cooperation with the outside world is partnership. Characterized the stand of the Ukrainian-Chinese relations in the format of strategic partnership. Presented the achievements of the countries-participants of the initiative. The prospective directions of Ukraine's participation in the initiative are determined, and the state of realization of joint Ukrainian-Chinese projects in the initiative's framework is analyzed.

Key words: initiative "One Belt, One Road", strategic partnership, mutual benefit, investments, trade, common values, opportunities, priorities.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (B&R), запропонована президентом Китаю Сі Цзіньпіном восени 2013 р., спрямована на будівництво Економічного поясу Шовкового шляху і Морського шовкового шляху XXI століття і реалізовуватиметься шляхом комплементарного поєднання зусиль учасників та посилення міжнародного співробітництва. Зокрема, в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» сформовано п'ять пріоритетів співробітництва, які включають координацію політики, долучення об'єктів, безперешкодну торгівлю, фінансову інтеграцію та зв'язки між людьми. За останні чотири роки було досягнуто значного прогресу щодо кожного з пріоритетів ініціативи. До участі в цій ініціативі долучилися понад 100 країн і міжнародних організацій. Крім того, нефінансові закордонні прямі інвестиції китайських підприємств у країни – учасниці B&R у 2017 р. досягли 14,3 млрд дол. США, а загальна сума прямих закордонних інвестицій становила 60 млрд дол. США. B&R стала провідним напрямом зовнішньої політики Китаю щодо участі в глобальному управлінні.

Партнерство як основа будь-якого союзу стало головним у дипломатичній стратегії Китаю з 1990-х років. У доповіді XIX з'їзду Комуністичної партії Китаю знову наголошувалося, що «Китай активно розвивав глобальне партнерство і всіляко сприяв

зближенню інтересів з іншими країнами». Станом на 2017 р. Китай встановив партнерські відносини з більш ніж 70 різними країнами. У 2018 р. відзначається 26-та річниця встановлення дипломатичних відносин між Китаєм та Україною. У 2011 р. Китай та Україна стали стратегічними партнерами, що прийшло на зміну їхнім дружнім та кооперативним відносинам, встановленим з 1992 р. У 2013 р. Китай та Україна представили п'ятирічний план поглиблення свого стратегічного партнерства з акцентом на більш тісному співробітництві в сільському господарстві, енергетиці, будівництві інфраструктури, культурі, освіті, туризмі, авіації та аерокосмічній промисловості тощо. До 2017 р. економічне і торговельне співробітництво між Китаєм та Україною неухильно розвивалось. Обсяг двосторонньої торгівлі перевищив 7 млрд доларів, і таким чином серед торгових партнерів України Китай посів друге місце і за обсягами торгівлі, і за обсягами експорту. Розвиток торгівлі сприяв зміцненню стратегічного партнерства між Китаєм і Україною.

Україна стала однією з перших країн, які активно реагували на велику пропозицію B&R. Із прискореним розвитком B&R та поступовим відновленням України після кризи обидві країни висловили готовність поглибити практичне співробітництво та продовжити своє стратегічне партнерство, використовуючи можливості B&R на основі довіри, рівності, взаємної поваги та обопільних вигід. Таким чином, як мережа багатосторонньої співпраці, B&R пропонує нові можливості для подальшої консолідації та просування китайсько-українського стратегічного партнерства.

1. Координація політики

Координація політики спрямована на те, щоб ув'язати B&R з національною стратегією розвитку учасників та пріоритетами їхньої зовнішньої політики. Наприклад, у Казахстані B&R знайшла відображення у програмі Bright Road. У рамках цієї програми було укладено 51 угоду щодо просування виробничих потужностей, будівництва легких рейок та розширення метрополітену. Основним координуючим центром всебічної співпраці між Китаєм та Україною з 2011 р. стала Міжурядова китайсько-українська комісія. У 2013 р. керівництво обох країн підписало п'ятирічний план (2014–2018) щодо поглиблення стратегічного партнерства. Однак дію цього міждержавного механізму перервала криза 2014 р. і у 2015 р. він відновився лише на рівні міністрів. Під час третього (вересень 2015 р.) та четвертого (серпень 2016 р.) засідання Міжурядової українсько-китайської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва між Міністерством торгівлі Китаю та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України були підписані заяви та плани дій щодо співробітництва в рамках B&R. А з початку 2017 р. відновилася політична координація між двома країнами. Політичний діалог на найвищому рівні між президентом Сі Цзіньпіном та його українським колегою Петром Порошенком став сигналом про відновлення двостороннього співробітництва. Врешті-решт, у грудні 2017 р., після ряду візитів на рівні міністрів, у Києві під час роботи Міжурядової китайсько-української комісії з питань двостороннього співробітництва було досягнуто домовленості щодо координації політики. План дій щодо спільної розробки B&R підписали Президент України і віце-прем'єр Китаю Ма Кай. Обидві сторони погодилися поглибити всебічне співробітництво згідно з цим планом дій для зміцнення свого стратегічного партнерства.

2. Поєднання об'єктів

Із моменту виникнення B&R Китай активно брав участь у спільному будівництві інфраструктурних мереж, що з'єднують Азію з іншими континентами та поширюють використання спільних технологічних стандартів у країнах-учасниках. Протягом минулих декількох років між Китаєм та Україною спостерігався бурхливий розвиток інфраструктурного співробітництва. Підприємці обирали, які з китайських підприємств виконуватимуть в Україні проекти із модернізації інфраструктури. Наприклад, «Китайська тихоокеанська будівельна група» та «Китайська залізнична міжнародна група» спільно виграли контракт на будівництво четвертої лінії метро в столиці України. Інженерна компанія «Китайська гавань» уже почала днопоглиблювальні роботи в Південному порту Чорного моря, що сприятиме збільшенню

експорту зерна з України. Крім того, китайські компанії взяли участь у декількох проектах із будівництва шосейних доріг. Як зазначив посол України в Китаї Олег Дьомін, реіндустриалізація України, що в основному включає модернізацію інфраструктури, пожвавить країну, що уможливить для України шанс стати основною державою в Економічному поясі Шовкового шляху.

3. Безперешкодна торгівля

Сприяння зростанню та відновленню торгівлі є центральним елементом V&R. Китай підписав 16 угод про вільну торгівлю із 24 країнами та регіональними організаціями, такими як АСЕАН і Австралія. Враховуючи доповнюючий характер ринків, торгівля між Китаєм та Україною поступово розширювалася. Китай став другим найбільшим торговельним партнером України, а обсяг торгівлі між країнами постійно зростає. Наприклад, у відділі сільського господарства було проведено низку проектів із торгівлі та переробки зерна, спільного будівництва зрошувальних споруд, обробки кормів та будівництва зерносховищ. Крім того, 95% соняшникової олії надходить на китайський ринок з України. Однак це становить менше за 1% загальної суми зовнішньої торгівлі Китаю, що не відображає потенціалу обох ринків, хоча й свідчить про великий потенціал для подальшого торговельного співробітництва. Після затвердження плану дій щодо спільного розвитку V&R Китай поступово усунув перешкоди доступу на ринок української замороженої яловичини, жому та ін., що, безумовно, сприятиме балансу торгівлі між двома країнами. Крім того, завдяки Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом будуть знижені транспортні та логістичні витрати китайської продукції до країн ЄС, що може сприяти двосторонній торгівлі. Своєю чергою, нового поштовху двосторонній торгівлі надає зростання електронної комерції. Із поглибленням економічного і торговельного обміну між Китаєм і Україною в рамках будівництва V&R очікується значне зростання обсягу та якості двосторонньої торгівлі.

4. Фінансова інтеграція

Фінансова інтеграція є ключем до співпраці в різних сферах діяльності V&R. Розвитку багатьох країн, що розташовані вздовж V&R, перешкоджають відсутність капіталу та труднощі з фінансуванням. У Китаї було засновано Азіатський банк інфраструктурних інвестиційний і створено Фонд Шовкового шляху для полегшення фінансової інтеграції цих країн. Крім того, Китайський банк розвитку, Експортно-імпортний банк Китаю та інші фінансові інститути зацікавлені в наданні фінансової підтримки для проектів V&R та співпраці з багатосторонніми фінансовими установами. У 2013 р. Україна підписала з Китаєм документи про співробітництво на загальну суму 10 млрд дол. США: половину з якої Україні виплатять зерном, другу буде витрачено на будівництво інфраструктури в Україні. Проект розбудови київського метро обсягом у 2 млрд дол. США є типовим прикладом китайсько-українського фінансового співробітництва. 15% фінансування цього проекту забезпечить київська адміністрація, решта – 85% – надходитиме як інвестиції китайських корпорацій та міжнародних фінансових установ під гарантії українського уряду. Хоча офіційні дані свідчать, що нефінансові закордонні прямі інвестиції китайських підприємств в Україну становлять лише близько 40 млн дол. США, фактична сума значно перевищує зазначену, оскільки китайські інвестиції непрямо надійшли до України з третьої країни. Нарешті, двосторонні угоди про валютний своп між Китаєм і Україною було поновлено до червня 2018 р., що також можна розглядати як приклад фінансового співробітництва між двома країнами. Посилення фінансової інтеграції закладе міцну основу для активізації стратегічного партнерства між Україною та Китаєм.

5. Зв'язки між людьми

Як соціальна основа V&R зв'язки між людьми передбачають обмін у різних сферах культури, освіти, технологій, засобів масової інформації, туризму, охорони здоров'я тощо. Обидві країни поряд із тісними діловими зв'язками надають велике значення культурному обміну. Наприклад, у квітні 2017 р. у Києві відкрився перший Китайсько-український тиждень

культурного обміну, з безпрецедентними масштабними культурними подіями, включаючи музичні, танцювальні дійства, спільні виставки китайських та українських художників. Цей захід продемонстрував, що обидва народи мають багато спільних цінностей і їхні культурні зв'язки поглиблюються, попри те, що географічно країни досить віддалені. Туризм також демонструє величезний потенціал для побудови комунікації між людьми. У 2017 р., порівняно з 2016 р., кількість українських туристів у Китай збільшилася більш ніж на 51%, а понад 30 тис. китайських громадян відвідали Україну. З 2016 р. Україна також запровадила практику віз по прибуттю для громадян Китаю в аеропортах Києва та Одеси. У довгостроковій перспективі це, безумовно, сприятиме розвитку туристичної галузі в Україні. Крім того, Китай та Україна підписали угоди про виробництво фільмів, творчу індустрію та проведення спільних фестивалів. Перспективи китайсько-українського стратегічного партнерства видаються особливо перспективними з огляду на те, що 2019 р. було проголошено Роком Китаю в Україні.

Загалом співробітництво між двома країнами з часу формування китайсько-українського стратегічного партнерства посилюється. Попри кризу 2014 р., обидві країни досягли великих успіхів у рамках В&Р. Для подальшої консолідації та просування стратегічного партнерства Китай та Україна повинні більше зосередитися на практичній співпраці у сферах п'яти пріоритетів політики В&Р.

Чжун Фейтен, доктор економічних наук
Інститут міжнародних стратегічних досліджень,
Академія суспільних наук Китаю

ІНІЦІАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» ТА СПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДЛЯ КИТАЮ ТА УКРАЇНИ

Представлено основну ідею китайської стратегічної ініціативи «Один пояс, один шлях». Ініціатива розглядається як спроба сформувати новий тип міжнародних відносин у світі. Наведено порівняльний аналіз ініціативи «Один пояс, один шлях» з американським планом Маршалла. Розкрито суть економічних коридорів, які Китай розвиває в рамках ініціативи. Представлено досвід Китаю щодо модернізації промисловості. Проаналізовано стан українсько-китайських торгово-економічних відносин та спрогнозовано майбутнє китайсько-українських відносин.

Ключові слова: ініціатива «Один пояс, один шлях», взаємовигідне співробітництво, взаємний розвиток, потенціал, інвестиції, торгівля.

Zhong Feiten, Doctor of Economics
National Institute of International Strategy
Chinese Academy of Social Sciences of China

INITIATIVE «ONE BELT, ONE ROAD» AND JOINT DEVELOPMENT FOR CHINA AND UKRAINE

The article presents the main idea of the China Strategic Initiative "One Belt, One Road". The initiative is presented as an attempt to form a new type of international relations in the world. Provided a comparative analysis of the "One Belt, One Road" initiative with the American Marshall Plan. Revealed the essence of the economic corridors that China develops within the framework of the initiative. Presented the Chinese experience in modernizing the industry. The author analyzes the state of Ukrainian-Chinese trade and economic relations and predicts the future of the Sino-Ukrainian relations.

Key words: initiative "One Belt, One Road", mutually beneficial cooperation, mutual development, potential, investments, trade.

Розвиток відносин між Китаєм і Україною тісно пов'язаний з епохою глобалізації. У 2001 р. Китай та Україна встановили всеосяжні дружні та кооперативні відносини. Того ж року Китай увійшов до СОТ та глибоко інтегрувався у міжнародну спільноту. У 2017 р. економіку Китаю визнано другою у світі.

Восени 2013 р. китайський президент Сі Цзіньпін запропонував ініціативу «Один пояс, один шлях» («Belt and Road Initiative», BRI). Її основна ідея – взаємовигідне співробітництво. Як новий тип регіонального економічного співробітництва BRI наголосила на важливості розвитку інфраструктури та міжнародної промислової кооперації. Більше того, він також наголосив, що координація політики та спілкування з людьми дуже важливі для зміцнення політичної довіри. У цьому сенсі BRI також означає, що Китай намагається створити новий тип міжнародних відносин. BRI може бути досягнута за допомогою принципів широких консультацій, спільного внеску та спільних вигід. Ініціатива відобразила прагнення Китаю відігравати відповідальну роль в нову епоху. Китай намагається побудувати новий тип міжнародних відносин, заснованих на взаємній повазі, чесності, справедливості та взаємній

вигоді. Це означає, що багато країн можуть брати участь у міжнародному співробітництві повному, щоб сприяти своєму розвитку. Останніми роками Україна також зазнає серйозних і позитивних змін і намагається збільшити співпрацю з Китаєм. Основна мета цієї статті полягає в тому, щоб визначити перспективи двостороннього співробітництва між Китаєм та Україною у BRI.

Китай просуває спільний розвиток через BRI

Китай ніколи не планував стати гегемоном на американський кшталт, країна не має таких можливостей і бажання. Із точки зору можливостей хоча Китай і є другою за величиною економікою у світі, але за розміром ВВП на душу населення посідає в ньому 80-те місце. Країни – гегемони Заходу – історично є найбагатшими країнами в історії людства. Через низький рівень доходу китайського народу китайський уряд обмежений в діях щодо реалізації глобальної політики. Більш того, геополітичне середовище країни дуже складне, з огляду на те, що Китай межує з багатьма країнами і у зовнішній політиці має дотримуватися принципу добросусідства. Китай докладає значних зусиль, щоб подружитися із своїми сусідами і заручитися їхньою підтримкою. У результаті при розробленні стратегії Китай звертає особливу увагу на ситуацію всередині країни та поза своїми кордонами.

Мета Китаю – не збільшення розриву між країнами, а сприяння та розширення ринку для всіх країн шляхом спільної участі та спільного розвитку. На відміну від західних країн, які для входження на ринок застосовували силові методи, Китай дотримується принципу мирного співробітництва. І він готовий спільно будувати та ділитися здобутками в рамках ініціативи BRI. Проте, на відміну від Сполучених Штатів, які наприкінці 1940-х років забезпечували фінансування плану Маршалла, Китай не може виділити стільки коштів, адже у країні дохід на душу населення становить менше 20% від доходу на душу населення США у 2017 р. Таким чином, Китай не є розвинутою економікою і не може повністю копіювати стратегію США. Зокрема, надаючи фінансування, Азіатський банк інфраструктурних інвестицій не вимагає від країни дотримання стандартів демократії та прав людини. Можна сказати, що Китай швидше ставиться з повагою до місцевого розвитку. Хоча він і не настільки процвітаюча країна, проте пропонує новий тип глобалізації, що передбачає поєднання інновацій та пропозицій різних країн. Тож для Китаю дуже важливе міжнародне співробітництво.

Через BRI Китай намагається здійснити як внутрішню, так і міжнародну трансформацію. По-перше, внутрішня трансформація полягає у врегулюванні відносин між урядом та ринком, що мають коригуватися. Досвід економіки Китаю та Східної Азії показує, що уряд повинен відігравати активну роль в економічному розвитку і постійно змінювати свою роль відповідно до нових умов. У міру того, як дедалі більше китайського капіталу і людських ресурсів потрапляє на міжнародний ринок, китайський уряд повинен пристосуватися до міжнародних правил і просувати внутрішній ринок.

По-друге, китайська економіка має стати більш збалансованою. Китай рухається до лав країн із високими доходами, але також збільшується і розрив між західними і східними провінціями в середині самої країни.

Водночас країна стикається з такими серйозними проблемами, як, наприклад, забруднення навколишнього середовища, що потребує балансування політичних, економічних, соціальних, культурних та екологічних чинників.

Щодо міжнародного впливу Китай також має дві основні цілі. По-перше, намагається перетворитися з так званого «вільного вершника», про що йому закидають, у провайдера громадського добробуту і виявляє дедалі більшу активність у цьому напрямі. По-друге, Китай намагається перетворитися з одержувача цін на того, хто встановлює правила. Розробляючи правила, країни, що розвиваються, приділяють більше уваги думкам простих людей. Китай сподівається на те, що зробить світову економіку більш справедливою та чесною.

Розширення свого внеску в цьому напрямі Китай убачає у зростанні взаємозв'язків, промислових зрушеннях та формуванні нової глобалізації.

По-перше, взаємозв'язки, які виникають під час розбудови інфраструктури, характеризують BRI як унікальну ініціативу. Китай розуміє, що протягом тривалого часу розвинені країни не надавали достатнього значення розвитку інфраструктурного будівництва у країнах, що розвиваються. Розвинені країни в основному ставили собі за мету економічну інтеграцію через зниження тарифних бар'єрів та інших сфер політики, що зрозуміло, адже розвинені країни вже вирішили проблему внутрішньої інфраструктури. Коли розвинені країни допомагали створювати ліберальний міжнародний економічний порядок після Другої світової війни, Сполучені Штати та Західна Європа вже завершили будівництво інфраструктури. Як наслідок, вони наголошують на м'якій інфраструктурі й нехтують тим, що країнам, що розвиваються, не вистачає жорсткої інфраструктури протягом сотень років.

Китай запропонував «шість економічних коридорів», які могли б не тільки допомогти азіатським і євразійським країнам поліпшити свою інфраструктуру, а й сприяти подальшому розвитку західного регіону Китаю. Східні прибережні райони є найбільш процвітаючою територією Китаю, і більшість провінцій там досягли високого рівня доходів. А от західний регіон все ще залишається відносно відсталим. Унікальна можливість, яку надає BRI, – це відкрити двері для західного регіону, що дає їм можливість безпосередньо інтегруватися в міжнародний ринок. Тож співпраця із прилеглими до західного регіону країнами сприятиме його розвитку.

По-друге, Китай сповідує відкритий розвиток, і міжнародне виробниче співробітництво є важливою характеристикою BRI. У 2015 р. східний прибережний регіон Китаю забезпечив 85,2% зовнішньої торгівлі країни, поглинув 80,8% прямих іноземних інвестицій і освоїв 81,1% прямих місцевих прямих інвестицій. Завдяки промисловим зрушенням у розвинених країнах, екстенсивній і глибокій участі у глобальному ланцюгу вартості Східний Китай став важливою частиною світової економіки. Можна сказати, що східна прибережна зона Китаю становить глобальний економічний регіон.

Досвід Китаю щодо модернізації промисловості показує країнам BRI приклад у здійсненні індустріалізації. Здійснення економічних структурних змін через розвиток промислового виробництва є універсальним законом, це не винахід Китаю. Нині розвинені країни сприяють реіндустріалізації та скорочують зовнішню торгівлю. Країни, що розвиваються, не можуть просто наслідувати приклад Східної Азії та китайську модель розвитку, орієнтовану на експорт. Залучаючи виробництво з Китаю, країни BRI повинні бути практичними й реалістичними. Китайський уряд декілька разів наголошував, що допомагатиме сусіднім країнам шляхом широких консультацій, спільного внеску та спільного використання вигід. Китайський уряд пообіцяв під час промислової трансформації серйозно ставитися до сталого розвитку.

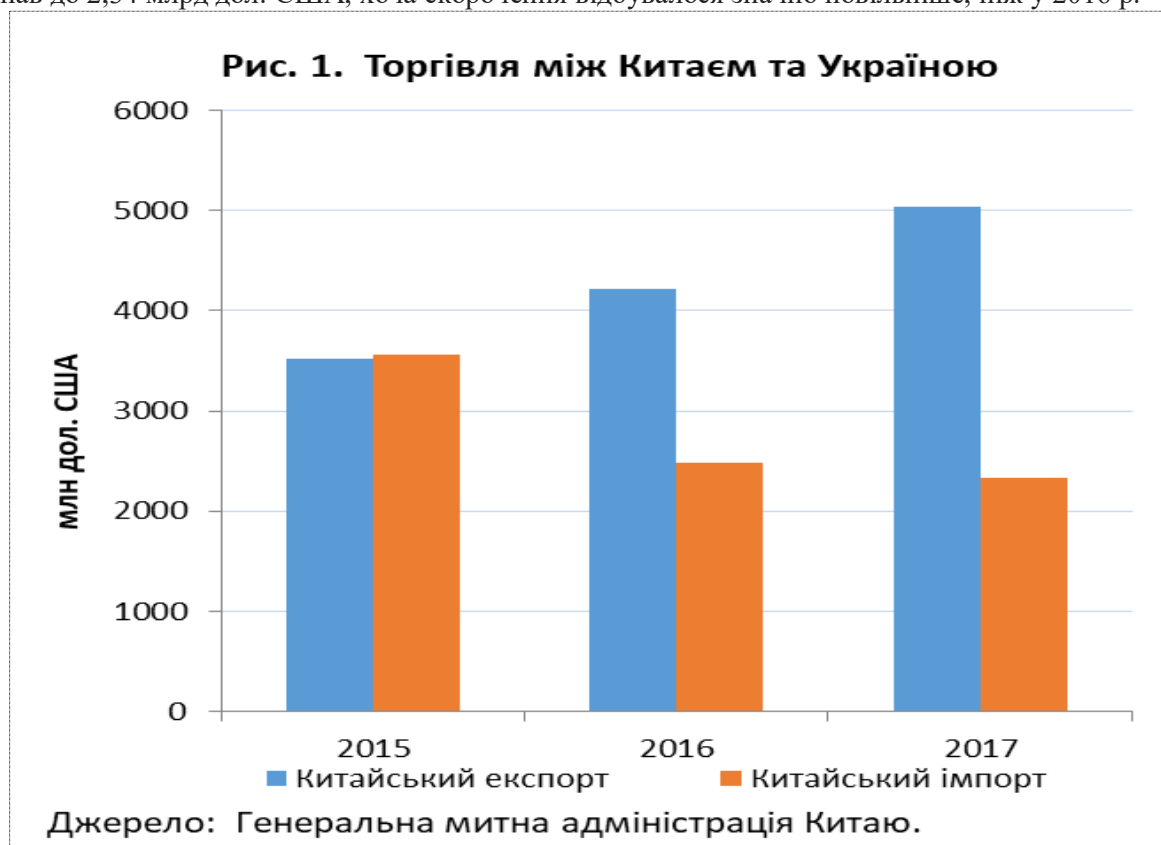
По-третє, співпраця між країнами, що розвиваються, може сформувати нову глобалізацію. Із часу промислової революції світову економіку в основному розвивають країни розвинені. У результаті багато академічних розробок присвячені дослідженню відносин між розвиненими і бідними країнами. У Латинській Америці, наприклад, теорію залежності в основному використовували для дослідження нерівномірного розвитку світової економіки. Наразі – вперше за майже двісті років – на економіку країн, що розвиваються, припадає понад 50% світового ВВП. Країни, що розвиваються, мають потужний потенціал для просування своїх власних потреб в економічному співробітництві та розвитку. BRI сприятиме інноваційному підходу до розуміння проблем розвитку у світі. Це підштовхуватиме розбудову інфраструктури, міжнародне співробітництво та формуватиме новий тип глобалізації, а також розвиватиме політичну економіку XXI століття для країн, що розвиваються.

Китайсько-українські економічні відносини

1. Двосторонні торговельні відносини на перехідному етапі

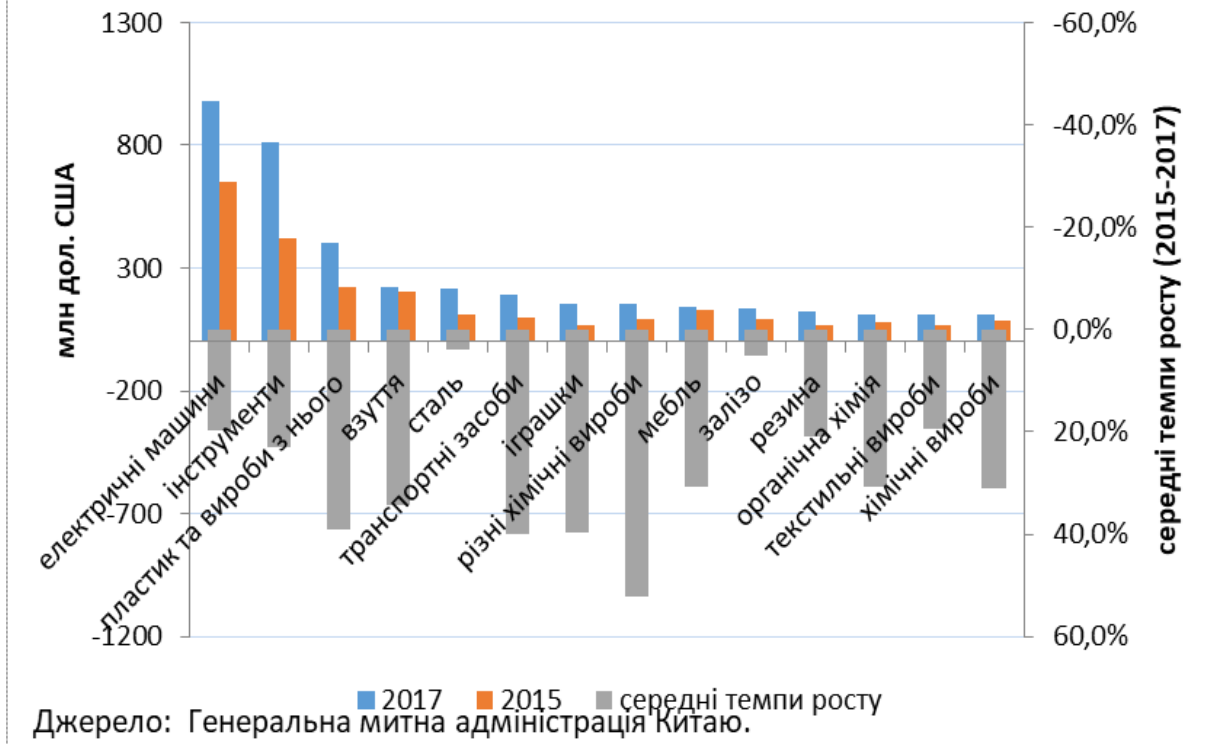
Китай є другим за обсягом зовнішньої торгівлі торговельним партнером України з 2012 р. За даними китайської митної статистики, двосторонній товарообіг між Китаєм і Україною збільшився з 230 млн дол. США на початку встановлення дипломатичних зв'язків до 7,38 млрд

дол. США в 2017 р. Певною мірою на розвиток торгівлі вплинула внутрішня та регіональна ситуація в Україні. У 2016 р. експорт України до Китаю скоротився, але темпи зниження у 2017 р. уповільнилися. Щорічні темпи зростання обсягів двосторонньої торгівлі між 2015 р. та 2017 р. становлять близько 2,1%, що значно нижче, ніж історичні середні темпи зростання. Як показано на рис. 1, двосторонній товарообіг у 2015 р. становить близько 7,07 млрд дол. США, з яких імпорт Китаю з України становить 3,56 млрд дол. США, а експорт в Україну становить близько 3,52 млрд дол. США. У 2016 р. двосторонній товарообіг знизився до 6,7 млрд дол. США, однак двосторонній торговельний дисбаланс є значним. Експорт Китаю в Україну зріс до 4,22 млрд дол. США, тоді як експорт України до Китаю скоротився до 2,49 млрд дол. США. У 2017 р. двосторонній товарообіг перевищив рівень 2015 р., але торговельний дисбаланс посилюється. Експорт Китаю в Україну вперше перевищив 5 млрд дол. США, тоді як імпорт з України знову впав до 2,34 млрд дол. США, хоча скорочення відбувалося значно повільніше, ніж у 2016 р.

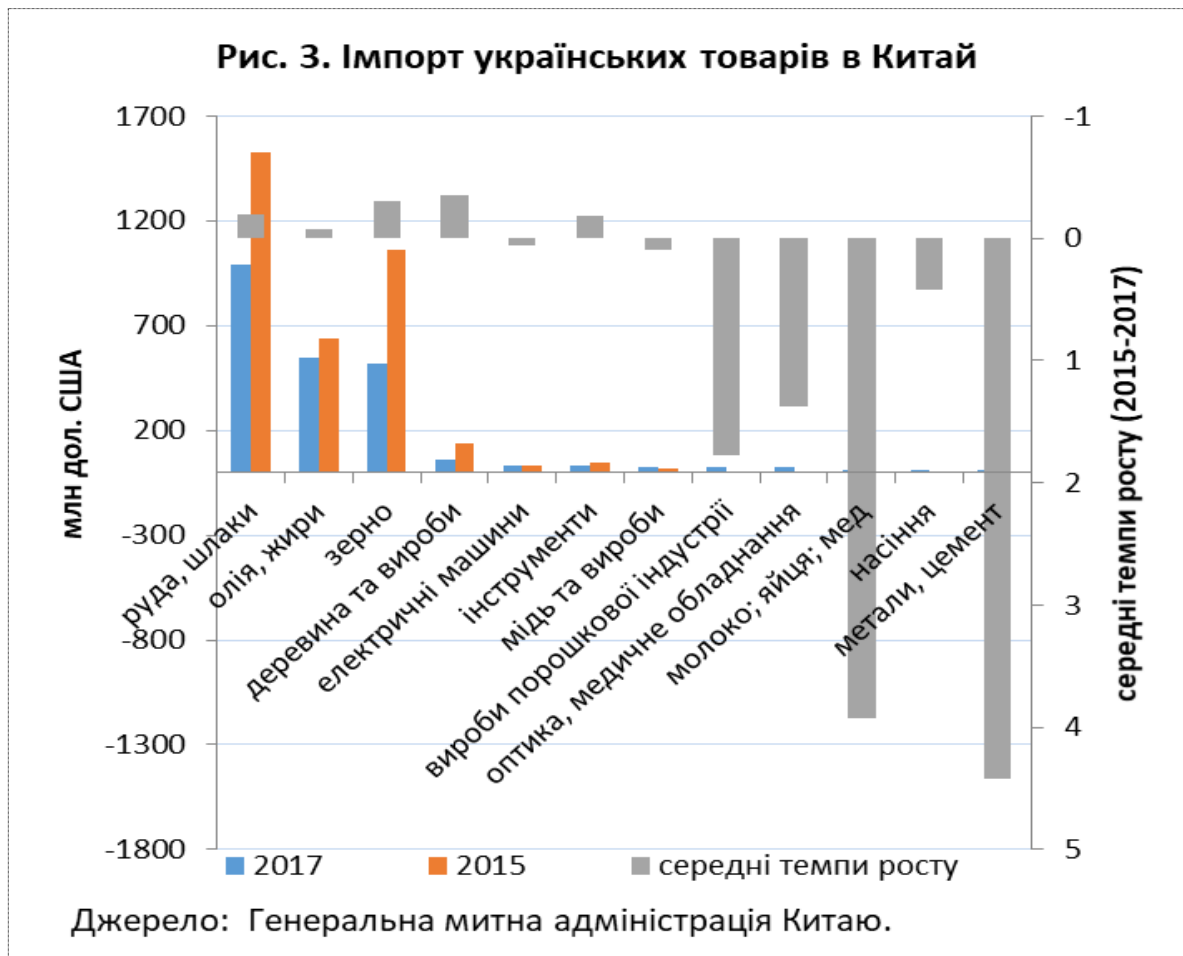
У 2017 р. до України надходило 10 категорій китайського експорту, які становлять 92,1% загального обсягу експорту. Проте основними експортними товарами є електричні машини, текстиль та неблагородні метали, з яких 35,5% вартості експорту становлять електричні машини, аудіовізуальне обладнання та його компоненти. Як показано на рис. 2, у 2017 р. Китай експортував в Україну 14 товарних категорій вартістю понад 100 млн дол. США. Серед них вартість кількох виробів перевищила 200 млн дол. США, у тому числі відповідно до товарного кодексу товарів за розділом 85 – мотори, електрична, аудіо- та відеотехніка (980 млн дол. США), за розділом 84 – ядерні реактори, котли, механічні прилади та деталі (810 млн дол. США), за розділом 39 – пластмаси та продукція з неї (400 млн дол. США), за розділом 64 – взуття, заготовки компоненти для взуття (220 млн дол. США), за розділом 72 – сталь (220 млн дол. США), а також за розділом 87 – транспортні засоби їх частин і компоненти (190 млн дол. США). Згідно із середньорічними темпами зростання в період між 2015 р. і 2017 р., на першому місці перебувають товари за розділом 95 – іграшки, ігри або спортивне приладдя та запасні частини (52,1%), потім товари за розділом 72 – сталь (40,1%), далі за розділом 84 – ядерні реактори, котли, механічне обладнання та запасні частини (39,0%).

Рис. 2. Основні експортні товари в Україну

Перші три позиції становили майже 90% імпорту Китаю з України. Імпорт з України є набагато більш концентрованим, ніж експорт. Як показано на рис. 3, у 2017 р. найбільш імпортованою є продукція за розділом 26 – руди, шлакові і шахтні відходи, обсягом 1 млрд дол. США, що становить 42,5% загального імпорту. Друге місце в динаміці імпорту з України посідає продукція за розділом 15 – рослинні масла, жир та віск; рафінована харчова олія (550 млн дол. США), що становить 23,5%. Третє місце у структурі імпорту з України посідають зернові (520 млн дол. США), що становить 22,2%. Проте за темпами зростання імпорту картина відрізняється. Перші три імпорتنі позиції демонструють негативне зростання. У 2015–2017 рр. найшвидше зростання імпорту відбулося за розділом 81 – інші базові метали, металокераміка та їхня продукція, із середньорічним зростанням 442,0%, а обсяг імпорту збільшився з 0,4 млн дол. США до 2017 р. Друге місце посідають товари за розділом 4 – молоко, яйця, мед та інші харчові товари тваринного походження, із середньорічними темпами зростанням 392,6%. Їх обсяг за відповідний період зріс з 0,5 млн дол. США до 12,8 млн дол. США. Третю позицію посідають товари за розділом 11 – продукція порошкової індустрії із середньорічним показником зростання 177,0%, а обсяг імпорту цієї продукції збільшився за відповідний період з 0,3 млн дол. США до 22,7 млн дол. США. Особливо варто відзначити, що імпорт Китаю з України двигунів, електричної, аудіо- та відеотехніки також демонстрував середньорічний приріст на 6,0%, обсяг імпорту цієї категорії товарів за відповідний період зріс з 28,83 млн дол. США до 32,37 млн дол. США.

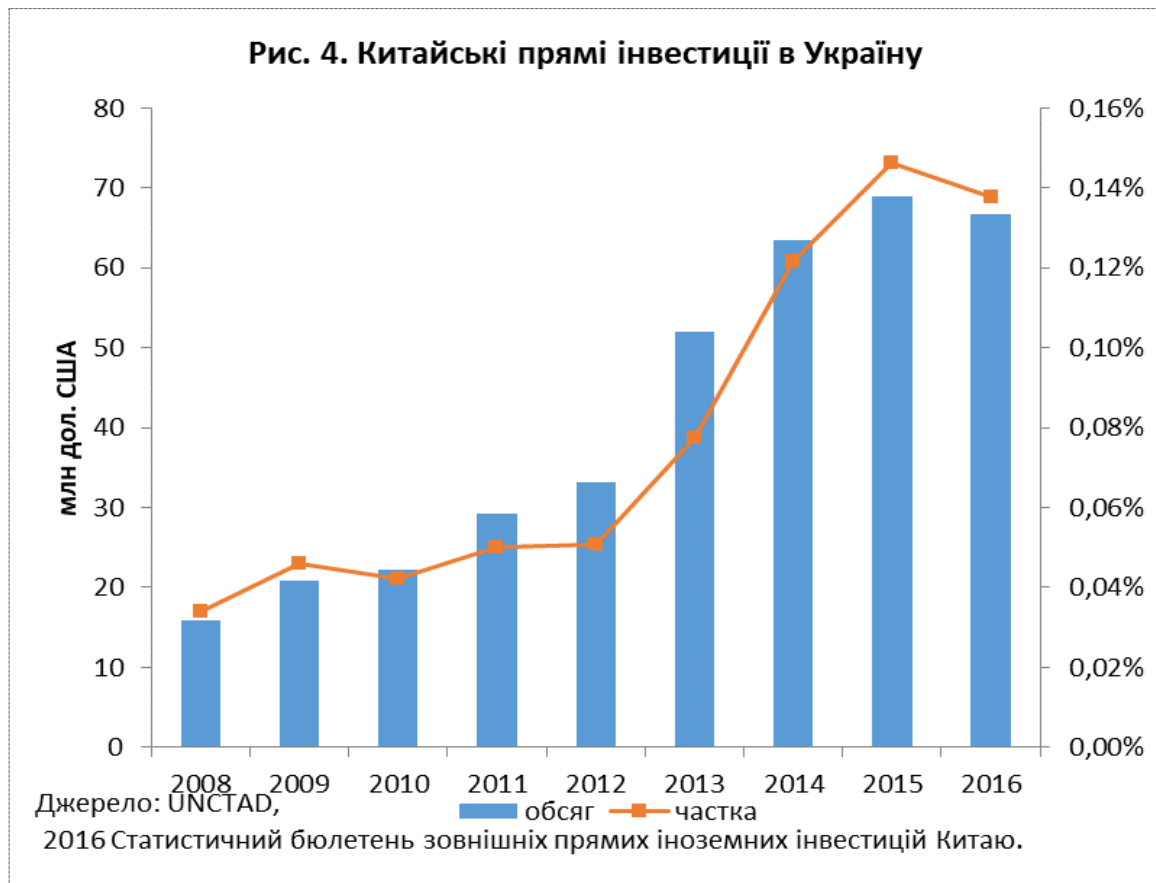
З огляду на верхню частину списку товарів, торгівля між Китаєм та Україною демонструє типовий приклад торговельних відносин між Північчю і Півднем. Китай імпортує з України ресурси та сільськогосподарську продукцію, а в Україну експортує механічні та електричні товари. Така структура торгівлі також відповідає етапам розвитку країн та порівняльним перевагам. Україна є великою сільськогосподарською країною з 42,7 млн га сільськогосподарських земель, поступається лише Сполученим Штатам із точки зору експорту продовольства і, відповідно, посідає друге місце у світі, маючи репутацію «житниці Європи».

Свою чергою Китай став глобальним виробничим заводом, а за обсягом торгівлі промисловими товарами посідає перше місце у світі. Зниження експорту України до Китаю є головною причиною зниження темпів зростання двосторонньої торгівлі. Обсяги імпорту зерна Китаю з України, з 2015 р. по 2017 р. зменшились майже вдвічі та, відповідно, становили, 1,06 млрд дол. США та 520 млн дол. США. Крім того, обсяг імпорту руди та шлаку знизився з 1,53 млрд дол. США за відповідний період до 1,0 млрд дол. США. Скорочення експорту України до Китаю багато в чому пояснюється різким падінням світових цін на сировинні товари. Водночас можна побачити, що імпорт Китаю з України переробленої сільськогосподарської продукції зростає, що свідчить про те, що Україна просуває свої позиції у промисловій галузі.

2. Як залучити більше прямих інвестицій з Китаю в Україну

На відміну від швидкого зростання двосторонньої торгівлі, обсяги прямих інвестицій Китаю в Україну залишаються низькими. За даними Статистичного бюлетеня про прямі іноземні інвестиції Китаю, за підсумками 2016 р. обсяг прямих інвестицій підприємств Китаю в Україну становить лише 66,7 млн дол. США. Як показано на рис. 4, китайські інвестиції в Україну незначні, але вони постійно зростають, особливо з 2011 р. На них не вплинула українська криза 2014 р. Проте обсяг прямих інвестицій Китаю в Україну зазнав спаду у 2016 р.

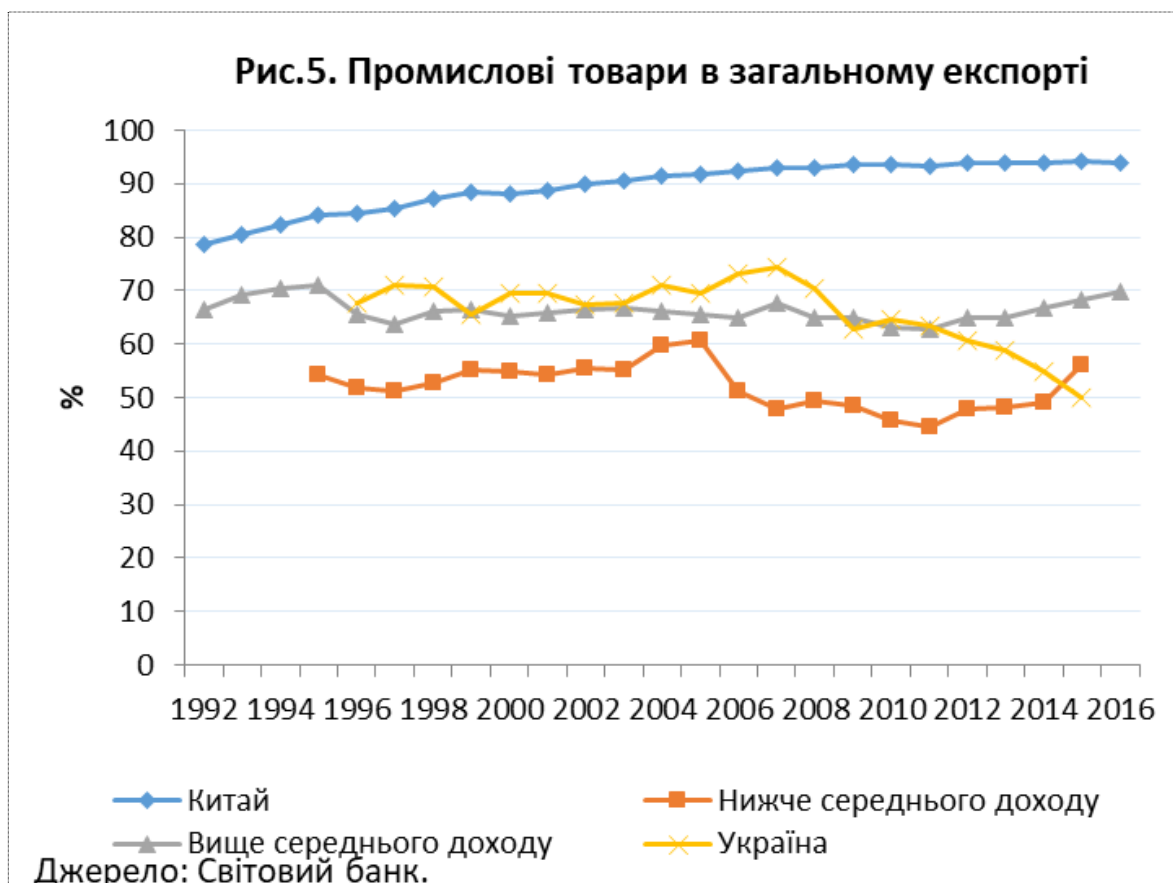
Зростання китайських прямих інвестицій в Україну скоротилося, що різко контрастує із суттєвим зростанням зовнішніх ПІІ Китаю в останні роки. У 2015 та 2016 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій у світі збільшився на 1062,9 млрд дол. США із середньорічними темпами зростання 3%. Обсяг ПІІ Китаю за останні два роки досягли 474,8 млрд дол. США, що становить 44,7% світового обсягу, із середньорічними темпами зростання 24,0%. Із глобальної точки зору мало країн світу досягли таких показників. У 2015 р. та 2016 р. приріст потоків прямих іноземних інвестицій Китаю до країн БРІ сягнув 36,95 млрд дол. США, що становить 27,7% від світового обсягу інвестицій (включаючи Китай). Таким чином, країни БРІ отримують найбільшу частку ПІІ.

Проте зростання інвестицій Китаю в країни уздовж БРІ уповільнилося у 2016 р. На кінець 2014 р. обсяг прямих інвестицій Китаю в БРІ становив 92,46 млрд дол. США. У 2015 р. цей обсяг зріс на 25,1% і становив 115,68 млрд дол. США, дещо більше від 24,4% зростання китайських іноземних інвестицій. На кінець 2016 р. цей обсяг зріс на 11,9% і становив 129,41 млрд дол. США, тоді як обсяг китайських інвестицій за кордон зріс на 23,6%. Чесно кажучи, це стало несподіванкою. Причин відносно низьких темпів зростання інвестицій у БРІ можна назвати дві: перша – це, ймовірно, складне політичне, економічне та регуляторне середовище в країнах БРІ; друга – також значно зросли китайські інвестиції в інші країни та регіони.

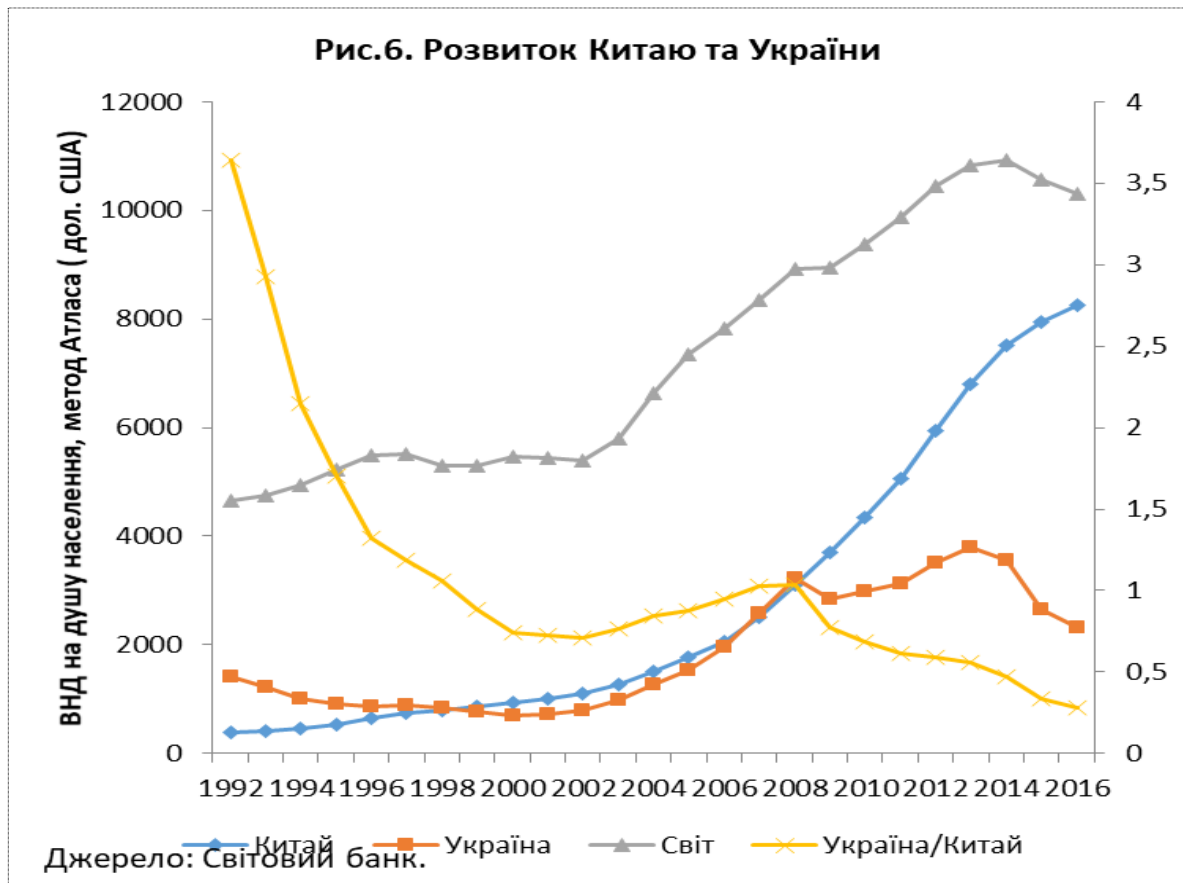
Майбутнє китайсько-українських відносин

Майбутнє лежить у минулому. Китай зберігає середньорічні темпи приросту 9,5% з 1978 р., що є безпрецедентним прикладом в історії людства. У 2017 р. темпи економічного зростання Китаю становили 6,9%. У майбутньому Китай увійде в період середньо високих темпів економічного зростання. Китайський уряд також запропонував перейти на якісне зростання для задоволення зростаючого попиту людей на краще життя. Фактично економічне зростання знизилося від високого до середньо високого, що не є унікальним для Китаю. Таке відбувалося раніше як у західних розвинених країнах, так і в країнах Східної Азії, таких як Японія і Південна Корея. Більшість країн Східної Азії, включаючи Китай, мають спільні

особливості. Через експорт вони беруть участь у регіональному та глобальному ринках. Особливість їх розвитку полягає в тому, що зростання експорту в цих країнах відбувається за рахунок переймання виробництва середньої та нижчої галузей промисловості з розвинених країн. Завдяки цьому в цих країнах поступово підвищується рівень доходу на душу населення, а також зростає технічний рівень вітчизняної промисловості. Як показано на рис. 5, за даними Світового банку у 2015 р., співвідношення обсягу виробленої продукції Китаю до обсягу експорту ніколи не було нижчим за 80% починаючи з 1990-х років, тоді як в Україні цей показник знижується з 2007 р., коли він становив 74,5%, що не тільки нижчий, ніж у країнах із доходом, вищим за середній рівень, а й також нижчим, ніж у країнах із доходами, нижчими за середній рівень.

Як показано на рис. 6, розвиток Китаю досяг значного прогресу з 1990-х років. Згідно зі стандартами Світового банку, наприкінці 1990-х років Китай позбувся «пастки бідності» й увійшов до лав країн із середнім рівнем доходу. У 2010 р. ВНД на душу населення Китаю становив 4340 дол. США, і Китай успішно увійшов до лав країн із рівнем доходу, вищим за середній. Україна після міжнародної фінансової кризи 2008 року мала низький рівень розвитку і навіть збільшила свій розрив з Китаєм щодо обсягу ВНД на душу населення. У 2008 р. ВНД на душу населення в Україні становив 103,9% у порівнянні з Китаєм, але у 2016 р. він знизився до 0,28%. Незважаючи на це, ВНД на душу населення в Китаї все ще є нижчим за середній світовий показник. У 2016 р. ВНД на душу населення в Китаї становив 8250 дол. США, тоді як середній світовий показник перевищував 10 тис. дол., а ВНД на душу населення в розвинених країнах становив понад 40 тис. дол. США. Тому китайська влада розглядає розвиток як основне завдання країни. Велика стратегія Китаю побудована на розвитку, що відрізняє її від стратегій західних країн, особливо американської стратегії просування влади як ключового фактора розвитку.

У жовтні 2017 р. Комуністична партія Китаю провела XIX Національний з'їзд і сформулювала стратегію розвитку до 2050 р., що складається з двох етапів. Перший етап – до 2035 р. здійснити економічну модернізацію, другий – до 2050 р. стати сучасною соціалістичною державою. Це означає, що протягом наступних кількох десятиліть Китай все ще повинен дотримуватися високих середніх темпів зростання і сприяти мирному, стабільному і відкритому зовнішньому середовищу. Насправді стабільне зовнішнє середовище і відкрита стратегія є важливим досвідом китайської історії. Зростаюча країна вбачає стабільність зовнішнього середовища невід'ємною частиною своєї національної стратегії, що також є новою міжнародною практикою та нормою.

Орієнтуючись на зростаючу тенденцію торгового протекціонізму в деяких країнах, китайське керівництво стверджує, що потрібно продовжувати просування глобалізацію. На Беоаському азіатському форумі, що відбувся 10 квітня 2018 р., президент Китаю Сі Цзіньпін, заявив, що відкриті двері Китаю не закриватимуться і ставатимуть дедалі ширшими. На конференції АТЕС у В'єтнамі в жовтні 2018 р. Президент Китаю Сі Цзіньпін повідомив, що «у найближчі 15 років Китай планує імпортувати товарів на суму 24 трлн дол. США і поглинути прямі іноземні інвестиції в обсязі 2 трлн дол. США. Загальний обсяг інвестицій за кордон досягне 2 трлн дол. США». Як друга за величиною економікою у світі в найближчі 15 років Китай планує перетворитись на найбільшу світову економіку, тому його сприяння для розвитку інших країн безумовно вирішальне, включаючи Україну.

З огляду на рівень експорту до ВВП Україна за цим показником набагато перевищує інші країни з аналогічним рівнем доходів і є чутливою до світового ринку. Незважаючи на вплив падіння цін на сировину, Україна продовжуватиме брати участь у міжнародному ринку, особливо в новому проекті Шовкового шляху, що є важливою частиною національної стратегії розвитку. У грудні 2017 р. Україна вперше сформулювала дорожню карту експортної стратегії на наступні три роки та підкреслила велике значення поліпшення бізнес-середовища. Водночас Україна також активно інтегрується у побудову європейської спільноти. Наразі для підтримки

балансу міжнародних платежів Україні потрібні кредити МВФ і водночас вона повинна відповідати вимогам МВФ для проведення інституційних змін. Згідно з досвідом Китаю та інших країн Східної Азії, успіх цих країн полягає в стратегії розвитку, що базується на порівняльній перевазі, а не на тому, щоб інституційне будівництво досягло міжнародного рівня або навіть випереджало час.

У 2016 р. ВНД України на душу населення становив лише 2300 дол. США, але рівень його розвитку був набагато вищим за цей показник. У своєму звіті МВФ зазначив, що рівень бідності, тривалість життя та освіта в Україні вищі, ніж у країнах з однаковим рівнем ВНД, що означає, що в Україні достатньо людських ресурсів. Із точки зору індексу споживання електроенергії, що розраховується Світовим банком, у 2014 р. цей показник становив в Україні 3418 кВт-год на душу населення – трохи менше, ніж у Китаї, водночас перевищуючи середньосвітовий рівень і майже в 5 разів перевищуючи рівень країн із доходом, нижчим за середній рівень. Крім того, Україна має перевагу в сфері передового виробництва, і це також одна із сфер, в яких Китай сподівається на розширення співпраці. У цьому сенсі Україна також стикається із тим самим завданням, що і Китай, тобто ми повинні провести структурну реформу з боку пропозиції, щоб зробити розвиток більш збалансованим. Україна має потужний ресурсний запас, що свідчить про те, що вона має потенціал стати потужною регіональною державою в Європі та Євразії та відігравати більш активну роль у світі. Із географічної точки зору Україна є важливою країною для сприяння європейському та євразійському взаємозв'язку. Із продовженням просування BRI, поглибленням економічних і торговельних відносин з ЄС і Китаєм Україна не тільки продовжить отримувати вигоди від транзитних вантажних перевезень, а й її стратегічна позиція стане більш помітною.

Як заявив президент Китаю Сі Цзіньпін на Боаоському азіатському форумі 10 квітня 2018 р., «BRI – нова ініціатива, цілком природно, що існують різні погляди щодо співпраці». Як міжнародна платформа нового типу глобалізації BRI вимагає інноваційних пропозицій різних країн, завдяки співпраці між країнами «готується великий пиріг», щоб іще більше сприяти розвитку країни і суспільства.

*Олійник О.М., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ІНІЦІАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» – ПРОЕКТ СВІТОВОГО ЗНАЧЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Представлено суть китайської глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях», її стратегічні напрями та економічні коридори, також виділено п'ять ключових моментів співробітництва. Встановлено, що ініціатива сприяє зміцненню зв'язків та взаємодії між країнами, створенню сприятливого клімату для інвестування, ефективного обміну товарами, послугами, капіталом, технологіями та персоналом. Представлено фінансовий механізм підтримки ініціативи. Проаналізовано стан торгово-економічного співробітництва між Україною та Китаєм, а також вигоди для України від участі в ініціативі.

Ключові слова: ініціатива «Один пояс, один шлях», ефективна взаємодія, співробітництво, зв'язаність, інвестицій, інновації, інфраструктура, торгівля.

O. Oliynyk, PhD in Economics,
Senior Researcher, Sector of International Financial Researches
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

INITIATIVE «ONE BELT, ONE ROAD» IS THE PROJECT OF WORLD SIGNIFICANCE: PROSPECTS FOR UKRAINE

The article presents the essence of the Chinese global initiative "One Belt, One Road", and its strategic directions and economic corridors, and also identifies five key components of the cooperation. The author proves that the initiative promotes the strengthening of relations and interaction between countries, creation of a favorable climate for investment, and effective exchange of goods, services, capital, technologies and personnel. Presented the financial mechanism to support the initiative. The state of trade and economic cooperation between Ukraine and China is analyzed, as well as the benefits for Ukraine from the participation in the initiative.

Key words: initiative "One Belt, One Road", effective interaction, cooperation, connectivity, investments, innovations, infrastructure, trade.

В умовах інтенсифікації глобальних процесів особливої уваги для будь-якої країни набуває питання ефективної в них участі. Питання ефективного позиціонування у глобальних економічних процесах вимагає від керівництва країни пошуку перспективних напрямів співпраці в різних форматах: на двосторонній основі, участі в міжнародних об'єднаннях та глобальних проектах. Одним із таких проектів, що набув розвитку та отримав світове визнання, є китайська глобальна ініціатива «Один пояс, один шлях».

Ініціатива бере свій початок із візиту голови КНР Сі Цзінпіня до Казахстану, де 7 вересня 2013 р. він виступив з ініціативою Економічного поясу Шовкового шляху. Пізніше, 3 жовтня 2013 р., під час візиту в Індонезію Сі Цзінпін висунув ініціативу про спільне будівництво Морського шовкового шляху XXI сторіччя. Ці ініціативи по суті стали відродженням Шовкового шляху, який з'єднував Китай з Європою у Середні віки. У рамках економічного поясу Шовкового шляху було визначено три стратегічні напрямки його спрямованості: Китай – Центральна Азія – Росія – Європа (Балтійське море); Китай – Центральна та Західна Азія – Перська затока та Середземне море; Китай – Південно-Східна та Південна Азія – Індійський океан. Суходільний напрям будівництва проекту «Один пояс, один шлях» має спиратися на

міжнародні транзитні шляхи та основні міста, що розташовані вздовж маршрутів проекту «Один пояс, один шлях», створюючи таким чином економічні коридори, такі, зокрема, як: Китай – Монголія – Росія; Китай – Центральна та Східна Азія; Китай – Пакистан; Бангладеш – Китай – Індія – М'янма; Китай – Індокитайський півострів. У рамках Морського шовкового шляху XXI сторіччя було визначено два стратегічні напрямки: від приморських районів Китаю, через Південно-Китайське море, до Індійського океану; від узбережжя Китаю, через Південно-Китайське море, в Південно-Тихоокеанський регіон⁶⁸. Глобальний проект має зв'язати три континенти – Європу, Азію та Африку. Ініціатива «Один пояс, один шлях» – це найбільший глобальний проект в історії людства, оскільки він охоплює 60 країн та районів уздовж його стратегічних коридорів, де проживає 4,4 млрд осіб, які становлять 63% усього населення планети. Варто зазначити, що китайська ініціатива є відкритою для будь-якої країни світу. Це означає, що будь-яка країна може звернутись до керівництва Китаю з пропозицією щодо участі у глобальному проекті, розраховуючи при цьому на підтримку.

Мета глобального проекту – зміцнити зв'язки та взаємодію між країнами, регіонами, а також сприяти створенню сприятливого клімату для інвестування, ефективного обміну товарами, послугами, капіталом, технологіями та персоналом. На відміну від традиційних форм взаємодії в ініціативі запроваджено механізм співробітництва, спільної участі, планування, будівництва та користування плодами спільного розвитку. Більшість країн, які розташовані вздовж стратегічних напрямків, відносяться до країн, що розвиваються. Рівень середньодушового доходу цих країн надалі залишається нижчим від рівня розвинених країн. Більшість цих країн самотужки не здатні сформувати досконалу інфраструктурну мережу. Участь цих країн в ініціативі створює нові можливості щодо будівництва нових шляхів та розбудови інфраструктурної мережі. Крім розвитку інфраструктури, ініціатива спрямована на розвиток галузевого співробітництва, освоєння енергоресурсів, створення виробничих парків, портів економічних зон та мереж портової логістики.

Для успішної реалізації ініціативи керівництвом Китаю було виділено п'ять ключових моментів співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях»: це – узгодження політичних установок, налагодження дорожньо-транспортних зв'язків, безперешкодна торгівля, вільний обіг капіталу та спільність сподівань народу.

Узгодження політичних установок передбачає зміцнення міждержавного співробітництва та активну роботу щодо створення багаторівневого міждержавного механізму обміну. Налагодження дорожньо-транспортних зв'язків має забезпечити впорядкування планування інфраструктурного будівництва, сполучення технічних стандартів, формування інфраструктурної мережі, що з'єднує різні райони Азії, а також ті, що розташовані між Азією, Африкою та Європою. Безперешкодна торгівля спрямована на виявлення та вирішення проблем, пов'язаних зі спрощенням умов для інвестування та торгівлі, усунення торговельних та інвестиційних бар'єрів. Китайське керівництво активно обговорює ідею створення зони вільної торгівлі з країнами – учасниками проекту. Шляхом розширення сфер і масштабів взаємних розрахунків у національних валютах здійснюватиметься вільний обіг капіталу. Це має забезпечити країни-учасниці від валютних ризиків. Важливим фактором успішної реалізації ініціативи є інтенсифікація культурного обміну між країнами. Для цього передбачається збільшувати кількість молоді, яка навчається за кордоном, поглиблювати тісну співпрацю між навчальними закладами. Китайський уряд планує надати країнам – учасникам ініціативи «Один пояс, один шлях» 10 тис. квот на отримання щорічної урядової стипендії. Посилення культурної складової ініціативи має посилити обізнаність та взаєморозуміння між народами, що є важливою запорукою формування довірчих відносин.

Із метою фінансового забезпечення глобальних проектів 25 грудня 2015 р. було створено Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ), штаб-квартира якого дислокується в Пекіні. Статутний фонд АБІІ становить 100 млрд дол. США. 54 країни стали учасниками цього банку, включаючи як азійські, так і європейські країни. До числа учасників банку увійшли 40

⁶⁸ Гофен Чжан. Приоритет стратегии сопряжения. *Китай*, Февраль 2017. №. 02 (136). С. 32.

країн, які розташовані уздовж «Одного поясу, одного шляху»⁶⁹. У 2016 р. АБП затвердив перші кредити на фінансування чотирьох проектів на загальну суму 509 млн дол. США в енергетичній та транспортній сферах, а також міський розвиток. Проекти реалізовуватимуться в Бангладеш, Індонезії, Пакистані та Таджикистані.

Іншим інструментом фінансування стало створення у Пекіні в 2014 р. Фонду Шовкового шляху зі статутним капіталом 61,525 млрд юанів. У 2015 р. Фонд Шовкового шляху разом із корпорацією «Три ущелини» та Радою приватної енергетики та інфраструктури підписав «Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво з спільного освоєння гідроелектричного проекту в Пакистані». Будівництво греблі Карот у Пакистані стало першим проектом Фонду Шовкового шляху.

Економічна складова ініціатива «Один пояс, один шлях» розвивалася досить потужно. Станом на кінець 2016 р. торговий оборот Китаю з країнами уздовж «Одного поясу, одного шляху» сягнув за 10 млрд дол. США і становив 25,7% сумарного обсягу зовнішньої торгівлі КНР. Обсяг прямих нефінансових інвестицій Китаю в 53 країни уздовж «Одного поясу, одного шляху» становив 14,53 млрд дол. США. Збільшився обсяг інвестицій країн – учасниць ініціативи в Китай, сягнувши загалом 7,1 млрд дол. США. У 2016 р. країни-учасниці відкрили 2905 нових підприємств. Китайська платіжна система UnionPay охопила 41 країну, які підтримували зазначену ініціативу. Майже в половині з цих країн відкрили філії великі китайські банки, найбільше – у Сінгапурі, Таїланді та Індонезії. Комісія з регулювання банківської діяльності Китаю та 29 країн – учасниць ініціативи підписали меморандуми або угоди про співробітництво щодо регулювання двосторонньої банківської діяльності.

Значно активізувалося співробітництво у сфері освіти. У 2016 р. у Китаї навчалось 227,7 тис. студентів із країн ініціативи «Один пояс, один шлях». Своєю чергою Китай відкрив 130 класів Конфуція в різних країнах світу, найбільше – у Киргизстані та Таїланді. Крім того, за кордоном відкрито 134 Інститути Конфуція.

Зростають туристичні потоки уздовж країн, що беруть участь у ініціативі «Один пояс, один шлях», зокрема, у 2016 р. вони становили 25 млн осіб. Як правило, туристи відвідували країни без оформлення віз або отримували їх, коли прибували до країни.

Таким чином ініціатива «Один пояс, один шлях» перетворюється на платформу, на якій до співробітництва залучаються країни всього світу.

Інтерес до ініціативи «Один пояс, один шлях» зростає і в Україні. Україна та Китай мають давні історичні зв'язки. Китай був однією з перших країн, які визнали незалежність України, і вже в січні 1992 р. між ними було встановлено дипломатичні відносини. У жовтні 1992 р. відбувся державний візит до КНР першого Президента України Л. Кравчука, що започаткував низку візитів найвищих керівників обох країн і заклав підвалини двосторонньої договірно-правової бази. Вже у березні 1992 р. розпочало роботу посольство КНР в Україні, а в 1993 р. – українське посольство у Пекіні. У вересні 1994 р. відбувся перший офіційний візит в Україну очільника КНР Цзян Цземіня. Із моменту встановлення дипломатичних відносин сторони стрімко активізували співробітництво в торгово-економічній сфері. Із 2013 р. відносини між країнами набули статусу стратегічного партнерства.

Протягом усього періоду співробітництва між сторонами тривало активне торгово-економічне співробітництво. Після вступу Китаю в 2001 р. до Всесвітньої торгової організації торгівля між двома країнами активізувалася та, відповідно, зросла: у 2013 р., наприклад, – з 1 млрд дол. США до 10,6 млрд дол. США. До 2004 р. у торгівлі з Китаєм Україна мала позитивне сальдо торгового балансу. Починаючи з 2005 р. це сальдо стало від'ємним – (-1,1) млрд дол. США, сягнувши в 2012 р. -6,1 млрд дол. США. Протягом 2014–2015 рр. через складну економічну ситуацію в Україні зниження обсягу торгівлі між Україною та Китаєм тривало, відповідно, (-8,1 млрд дол. США та (-)6,8 млрд дол. США. Але починаючи з 2016 р. обсяг двосторонньої торгівлі знову почав зростати – з 6,5 млрд дол. США до 9,8 млрд дол. США у 2018 р. При цьому протягом зазначеного періоду знову почало зростати від'ємне сальдо

⁶⁹ Yuan Yuan. The tale of a bank. *Beijing Review*. 201, January 28. Vol. 59, No. 4. P. 12–15.

торгового балансу України – з (-2,9) млрд дол. США до (-5,4) млрд дол. США. Привертає увагу той факт, що з 2005 р. по 2018 р. обсяг експорту України в Китай у середньому становив 1,7 млрд дол. США на рік. При цьому мінімальний обсяг двосторонньої торгівлі становив 0,4 млрд дол. США в 2004 р., тоді як максимальний – 2,7 млрд дол. США в 2013 р. Варто зазначити, що протягом усього періоду торгово-економічного співробітництва між двома країнами український експорт у Китай в основному був представлений сировинною та мінеральною продукцією: якщо в 2011 р. 76% українського експорту припадало на руду, шлаки та золу і тільки 4,3% – на жири та олію, то починаючи з 2014 р. структура українського експорту починає суттєво змінюватися. Суттєво зростає частка експорту зернових, жирів та олії, тоді як частки руди, шлаків і золи знижуються. У 2018 р. частки експорту руди, шлаків і золи становила 29,7%, частка експорту зернових – 25,1%, а жирів та олії тваринного або рослинного походження – 19,4%.

Водночас Китай імпортує в Україну в основному готову продукцію. Так, 29,1% китайського експорту в Україну припадало на електричні машини, 18,7% – на продукцію машинобудування, 4,6% – на хімічну продукцію, 3,5% – на засоби наземного транспорту, крім залізничного, та ін.⁷⁰

Представлений аналіз двосторонньої торгівлі Китаю з Україною свідчить, що для України він був певною мірою примітивним, оскільки впродовж всього періоду торгово-економічних стосунків між двома країнами ліву частку українського експорту до Китаю становить сировинна та ресурсна продукція і, навпаки, обсяги імпортової китайської продукції до України постійно зростають. Такий стан торгівлі між країнами демонструє, що протягом останніх десятиліть саме Китай спромігся здійснити модернізацію власної промисловості, налагодити виробництво якісних конкурентних товарів світового рівня та стати сьогодні найбільшим виробником та експортером у світі. Китайська промисловість завдяки її диверсифікованості та високотехнологічності продемонструвала високий рівень гнучкості та адаптованості в умовах криз та негативних зовнішніх викликів.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» розкриває нові можливості для китайських підприємств щодо виходу на зовнішні ринки. Це зумовлено тим, що китайський уряд створює для цього сприятливі умови. Планом реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» передбачено здійснення великомасштабних інвестицій в інфраструктурні проекти країн, які дислокуються уздовж ініціативи. Враховуючи те, що уряд Китаю активно підтримує у країні «зелений» розвиток, можна припустити, що модернізація китайської промисловості триватиме й надалі з акцентом на інноваційну складову. Таким чином створюються сприятливі умови для зростання конкурентоспроможності китайських товарів, що посилюватиме їх привабливість для іноземних імпортерів, у тому числі й в Україні.

В умовах, що склались, перспективним напрямом для України є участь у глобальній китайській ініціативі «Один пояс, один шлях». Вона надасть можливість українським підприємствам брати участь у будівництві міжнародних транспортних комунікацій як усередині країни, так і за кордоном. Сьогодні в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» побудовано шість високошвидкісних магістралей. Дві лінії спрямовано у Центральну Азію, а саме Казахстан, за такими маршрутами: Сіань – Алмати, Сіань – Жем. Чотири лінії прямують до Європи за такими маршрутами: Сіань – Роттердам, Сіань – Варшава, Сіань – Гамбург, Сіань – Москва. За даними Державного статистичного бюро Китаю, в 2016 р. з Китаю до Європи було відправлено 1702 потягів, а до Центральної Азії – 572⁷¹. Можливості України як транспортного коридору з Азії до Європи визнані у світі. Однак цей потенціал Україна використовує неефективно. Причинами цього є застарілі існуючі автомагістралі, порти, транспортна сервісна система та логістика, що унеможлиблює забезпечення потреби у вантажопотоках. Україна

⁷⁰ Дані Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

⁷¹ Li Yuan. A Europe-Asia Link. *China today*. 3 March, 2017. Vol. 66. P. 28.

суттєво програє у цій сфері сусіднім країнам, які беруть активну участь в ініціативі «Один пояс, один шлях» і користуються можливостями, які вона надає.

Іншим напрямом участі України в ініціативі «Один пояс, один шлях» є участь в енергетичних проектах. Реалізація ініціативи потребує значних енергетичних витрат, тому, відповідно, зростатиме попит на енергоресурси, що також вимагатиме будівництва нових енергетичних потужностей. Китай сьогодні є світовим лідером щодо запровадження альтернативних джерел енергії та застосування «зелених» технологій. Участь України в ініціативі «Один пояс, один шлях» надає їй можливість брати участь в енергетичних проектах, які втілюються в рамках цієї ініціативи. Відповідно таким чином з'являється можливість залучати сучасні енергетичні технології та досвід китайських фахівців у сфері сучасної енергетики.

Слід зазначити, що уряд країни усвідомлює важливість участі України в глобальній ініціативі, про що свідчать відповідні міжурядові домовленості.

У рамках Третього засідання Комісії зі співробітництва між урядами двох країн (5 грудня 2017 р.) у Києві відбулися окремі зустрічі Президента України П.Порошенка та прем'єр-міністра України В. Гройсмана з главою китайської делегації, заступником глави Уряду КНР Ма Каєм. Проведені зустрічі дали сторонам можливість обмінятися думками з найактуальніших питань двосторонніх відносин, констатували досягнення і проблеми у взаєминах. За підсумками засідання комісії сторони підписали Дорожню карту (план дій) щодо реалізації ініціативи «Економічний пояс Великого Шовкового шляху» і «Морського Шовкового шляху XXI століття»⁷². Великий Шовковий шлях і Морський Шовковий шлях покликані створити транзитні маршрути та посилити економічне співробітництво між Європою і Азією. Підписавши план дій щодо реалізації зазначених ініціатив, Україна отримала можливості щодо участі в реалізації глобальних інфраструктурних проектів, які Китай сьогодні реалізує у рамках зазначених ініціатив.

⁷² Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / кер. авт. кол. і наук. ред. О.М. Олійник. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 378.

УДК 338.28:339.9](477)
JEL F19, F29

Лі Янь, доктор історичних наук, доцент
Інститут світової економіки та політики
Академія суспільних наук Китаю

ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ В ІНІЦІАТИВІ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ»

Представлено історичні аспекти відносин між Україною та Китаєм. Розкрито переваги України від участі ініціативи «Один пояс, один шлях». З'ясовано труднощі участі України в ініціативі «Один пояс, один шлях». Проаналізовано перспективи відновлення економіки України за допомогою участі в ініціативі «Один пояс, один шлях». Визначено заходи, яких сторони мають вжити задля подальшого розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Китаєм.

Ключові слова: ініціатива «Один пояс, один шлях», двосторонні відносини, перспективи, співпраця, інвестиції, торгівля, розвиток.

Li Yan,
Doctor of Historical Sciences, Associate Professor
Institute of World Economics and Politics
Chinese Academy of Social Sciences

ADVANTAGES AND DIFFICULTIES OF UKRAINE'S PARTICIPATION IN THE INITIATIVE «ONE BELT, ONE ROAD»

The article presents various historical aspects of the relations between Ukraine and China. The author reveals Ukraine's advantages from the «One Belt, One Road» initiative. Clarified the difficulties of Ukraine's participation in the «One Belt, One Road» initiative. Analyzed the prospects for Ukraine's economic recovery with the help of participation in the «One Belt One Road» initiative. Identified the steps to be taken by parties to further develop trade and economic relations between Ukraine and China.

Key words: initiative «One belt, One Road», bilateral relations, prospects, cooperation, investments, trade, development.

За часів СРСР Україна з Китаєм мали дружні зв'язки. Тоді багато українських вчених перебували в Китаї і внесли вагомий внесок у створення основ промисловості та сільського господарства Китаю. Інженери та агрономи з України працювали на заводах і на полях Китаю, допомагаючи його робітникам та селянам. Після проголошення незалежності України українсько-китайські відносини перейшли на новий етап. Китай одним із перших серед іноземних держав визнав незалежність України і 4 січня 1992 р. встановив із нею дипломатичні відносини. За останні 26 років між двома країнами не було ніяких серйозних політичних і економічних розбіжностей. У 2013 р. голова КНР Сі Цзіньпін запропонував ініціативу «Один пояс, один шлях», яка створила нову платформу для двосторонніх відносин України та Китаю і надала безпрецедентну можливість для розвитку двостороннього співробітництва. У ході реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» Україна має відігравати більш значну роль.

I. Переваги України від участі в ініціативі «Один пояс – один шлях»

Україна розташована в центрі Європи і має чудове географічне положення. Це дуже важливий регіон, без якого не можна обійтися під час побудови Економічного поясу Шовкового шляху. Між Україною та Китаєм склалися гарні двосторонні політичні відносини. У 1992 р. і 1993 р. лідери України та Китаю обмінялися візитами. 20 червня 2011 р. було підписано «Спільну заяву про створення і розвиток стратегічного партнерства». Економіки України і Китаю володіють багатьма взаємодоповнюючими характеристиками, які формувались із моменту створення економічних зв'язків ще за часів СРСР. В останні роки

співпраця між Україною і Китаєм розвивається у сферах сільського господарства, машинобудування та авіації. У 2015 р. Китай був першим за обсягом торгівлі торговим партнером України в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та, одночасно, другим у світі. Тепер у двох країн є великі подальші перспективи для розвитку співпраці.

II. Труднощі участі України в ініціативи «Один пояс, один шлях»

Наразі, беручи участь в ініціативі «Один пояс, один шлях», Україна ще має деякі практичні труднощі, в основному – економічні. За часів СРСР регіональна промисловість була високоспеціалізованою, розподіл галузей промисловості та промислова структура – чітко розділені, отже, між регіонами і республіками спостерігалися сильні регіональні відмінності та взаємозалежність. Розпад СРСР зруйнував єдиний внутрішній ринок, а відсутність ресурсів і сировини сильно обмежували економічний розвиток України. Останніми роками через конфлікти на сході Україна зазнала безпрецедентної кризи. Інфраструктура в Україні відстала, промислова структура нераціональна, необхідно поліпшити інвестиційне середовище. В умовах залежності України від зовнішньої сировини та ресурсів її економіці розвиватися досить складно. Це позначилося і на ВВП України (табл. 1).

Таблиця 1

ВВП України, 1990–2016 рр.							
Роки	ВВП, млрд дол. США	ВВП на душу населення, дол. США	ВВП, млрд дол. США	Зростання ВВП, %	частка України, %		
	поточні ціни		постійні ціни 1990 р.		у світі	в Європі	У Східній Європі
1990	93.6	1 819.0	93.6		0.41	1.1	10.3
1991	88.3	1 716.0	85.5	-8.7	0.37	0.98	10.1
1992	81.4	1 582.0	77.0	-9.9	0.32	0.85	10.1
1993	71.4	1 392.0	66.0	-14.2	0.27	0.81	9.2
1994	56.2	1 099.0	50.9	-22.9	0.20	0.61	7.6
1995	50.4	990.0	44.7	-12.2	0.16	0.47	6.4
1996	46.1	912.0	40.2	-10.0	0.15	0.43	5.8
1997	51.9	1 035.0	39.0	-3.0	0.16	0.51	6.4
1998	43.4	872.0	38.3	-1.9	0.14	0.42	6.2
1999	32.7	664.0	38.2	-0.16	0.10	0.32	5.5
2000	32.4	663.0	40.4	5.9	0.096	0.33	4.9
2001	39.3	812.0	44.0	8.8	0.12	0.40	5.3
2002	44.0	916.0	46.4	5.3	0.13	0.41	5.2
2003	52.0	1 093.0	50.8	9.5	0.13	0.40	5.1
2004	67.2	1 424.0	56.8	11.8	0.15	0.44	5.1
2005	89.2	1 903.0	58.5	3.1	0.19	0.55	5.5
2006	111.9	2 400.0	62.9	7.6	0.22	0.64	5.7
2007	148.7	3 206.0	68.1	8.2	0.26	0.73	5.8
2008	188.1	4 073.0	69.6	2.2	0.30	0.85	5.9
2009	121.6	2 643.0	59.1	-15.1	0.20	0.62	4.9
2010	136.0	2 970.0	59.3	0.27	0.21	0.69	4.8
2011	163.2	3 580.0	62.5	5.5	0.22	0.74	4.7
2012	175.8	3 876.0	62.7	0.24	0.23	0.84	4.9
2013	183.3	4 063.0	62.6	-0.027	0.24	0.84	4.9

ВВП України, 1990–2016 рр.							
Роки	ВВП, млрд дол. США	ВВП на душу населення, дол. США	ВВП, млрд дол. США	Зростання ВВП, %	частка України, %		
	поточні ціни		постійні ціни 1990 р.		у світі	в Європі	У Східній Європі
2014	133.5	2 974.0	58.5	-6.6	0.17	0.60	3.8
2015	91.0	2 038.0	52.8	-9.8	0.12	0.48	3.5
2016	93.3	2 099.0	54.0	2.3	0.12	0.49	3.7

Джерело : Валовий внутрішній продукт України, 1990–2016. URL:

<http://be5.biz/makroekonomika/gdp/ua.html>

Із табл. 1 видно, що після розпаду СРСР упродовж кількох років динаміка ВВП України була «низхідною», і відновлення зростання почалося лише після 2005 р. Світова економічна криза у 2008 р. вплинула на українську економіку, і ВВП країни знову почав падати. У 2013 р. він не встиг повернутися до рівня 2008 р., але в 2014–2016 рр. знову впав. Можна сказати, що українська економіка сильно залежить від зовнішнього середовища, й економічна здатність України до самовідновлення також є слабкою, отже, кожен зовнішній шок для економіки України був дуже травматичним. Із політичної точки зору конфлікт приносить Україні та Росії обопільні втрати. Воєнний конфлікт на сході України не тільки призвів до руйнівних наслідків для економіки, а й також викликав серйозні соціальні, екологічні та гуманітарні проблеми. Водночас цей конфлікт також стосувався відносин України з іншими країнами СНД, а також з країнами Східної Європи. Зазвичай у України хороші відносини з Євросоюзом, але ЄС не має можливості в повному обсязі допомагати Україні. США також не приділяє уваги розвитку України, а тільки використовує її як привід для санкцій проти Росії. До тих пір, поки Україна не поліпшить внутрішню економічну політику і структуру промисловості, вона не уникне обмежень зовнішніх ринків. Як країна з великою територією в Європі, Україна повинна нормально розвивати економіку, їй потрібно багато працювати над поліпшенням інвестиційного середовища та економічного потенціалу.

III. Відновлення економіки України за допомогою участі в ініціативі «Один пояс, один шлях»

Хоча в Україні наразі є великі економічні труднощі, вона готова брати участь у будівництві ініціативи «Один пояс, один шлях», яка принесе безліч можливостей для економічного розвитку України та інших країн уздовж Шовкового шляху. Протягом 26 років Україна і Китай дуже тісно співпрацювали в сільськогосподарському секторі. У період 2013–2015 рр. експорт з України в Китай майже по всіх групах товарів показав зниження або серйозний спад, проте експорт сільськогосподарської продукції з України в Китай відзначився не зниженням, а різким збільшенням. У 2013 р. український експорт сільськогосподарської продукції у Китай становив 483,7 млн дол. США, в 2014 р. – 764,9 млн дол. США, а в 2015 р. досяг 1,2369 млрд дол. США. Це означає те, що співпраця України з Китаєм у галузі сільського господарства, особливо стосовно експорту сільськогосподарської продукції з України в Китай, є стабільною. Сільськогосподарське співробітництво між двома країнами характеризується «жорстким попитом» і «стабільною пропозицією», і зміна зовнішньої ситуації не здатна вплинути на цю тенденцію. Можна стверджувати, що це найкраще поєднання для двостороннього торговельно-економічного співробітництва. За даними Міністерства аграрної політики і продовольства України, 50% експорту з України в Китай становить сільськогосподарська продукція, наприклад, кукурудза, соя і ячмінь. Крім того, в 2015 р. експорт сільськогосподарської продукції з України в Китай виріс майже удвічі. Оскільки

населення Китаю велике, існує довгострокова купівельна спроможність по відношенню до харчових продуктів. Раніше основним постачальником сільськогосподарської продукції в Китай були США, й імпорт сільськогосподарської продукції з України дозволить Китаю диверсифікувати свій вибір і зменшити структурну залежність від єдиного постачальника в особі США. Крім того, якість сільськогосподарської продукції в Україні є високою, і багатьом людям у Китаї вона подобається. Українське сільське господарство в майбутньому має дуже хороші перспективи розвитку на ринку Китаю, сільське господарство – дуже перспективний напрям розвитку торговельних та інвестиційних відносин між Україною та Китаєм. У цій сфері Китай може допомогти Україні покращити свою сільськогосподарську інфраструктуру, запровадити сучасні технології, поліпшити якість сільськогосподарської продукції, підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва і побудувати сучасні ферми.

В Україні виробництво і технології також перебувають на високому рівні. У багатьох галузях дві країни вже успішно взаємодіють і надалі поглиблено співпрацюватимуть. Українські компанії можуть співпрацювати з китайськими компаніями у таких сферах, як: літакобудування, суднобудування, ракетне виробництво, бронетехніка, радіолокаційне обладнання та системи протиповітряної оборони тощо. Крім того, двостороннє співробітництво може бути розширено в галузі нових біотехнологій, нових джерел енергії та електромобілів. Створення технологічного парку теж є перспективним щодо співпраці між Україною і Китаєм. Через те, що в останні роки Україна втратила два великі ринки – Росію та країни СНД, для України дуже важливо зміцнювати співпрацю з Китаєм у рамках ініціативи «Один пояс – один шлях» і розширювати початкові економічні і торговельні відносини між двома країнами. Водночас, для того щоб розширити торговельні відносини, Україні також необхідно покращувати конкурентоспроможність своєї промислової продукції та розширювати співробітництво з Китаєм у сфері логістики, інфраструктури, нових джерел енергії, будівельної техніки та фінансів.

Україна зіграла ключову роль у розвитку машинобудування і виробництва двигунів Китаю. Китайський народ це добре пам'ятає і вдячний народу України. Водночас, коли Україна відновлює свою економіку, Китай теж готовий допомогти Україні. Тому обидві сторони можуть використовувати платформу «Один пояс, один шлях» для розвитку економічних відносин і зміцнення співпраці з метою, щоб домогтися взаємної вигоди і безпрограшних результатів.

Із метою подальшого розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Китаєм, вважаю, необхідно вжити таких заходів.

1. Посилити зв'язок по лінії Міжурядового комітету зі співробітництва, щоб зустрічі двох сторін стали постійними.

2. Вивчати нові форми співпраці у сфері інвестицій і транспорту та створити спеціалізовані установи для того, щоб частіше обговорювати інвестиційні питання і проблеми співробітництва в галузі транспорту.

3. Створити довгострокову діалогову платформу для обміну думками вчених, офіційних працівників і бізнесменів з питань співробітництва між двома країнами.

4. Сприяти діалогу між дружніми містами в Україні та Китаї.

5. Спростити інвестиційні процедури, щоб залучити іноземні інвестиції в Україну, підтримати МСП у сільському господарстві та інших галузях.

УДК 338.47:339.94](477+510)
JEL F20, F50

Никифорок О.І., д-р екон. наук

завідувач відділу розвитку виробничої інфраструктури

Стасюк О.М., канд. екон. наук

науковий співробітник відділу розвитку виробничої інфраструктури

Чмирьова Л.Ю., науковий співробітник відділу розвитку виробничої інфраструктури

Федяй Н.О., молодший науковий співробітник відділу розвитку виробничої інфраструктури
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»

ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Розглянуто роль транспортної інфраструктури в економіці сучасної України в контексті розвитку українсько-китайського співробітництва. Здійснено аналіз вітчизняного практичного досвіду запровадження та реалізації масштабних національних інфраструктурних проектів на засадах державно-приватного партнерства.

Ключові слова: транспортно-логістична інфраструктура, українсько-китайське співробітництво, державно-приватне партнерство, капітальні вкладення, інфраструктурні проекти.

O. Nykyforuk, Doctor of Economics Head of the Department of Infrastructure Development,

O. Stasyuk, Ph.D. in Economics Researcher,

L. Chmyryova, Researcher,

N. Fedyaj, Junior Researcher,

Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

TRANSPORT AND LOGISTICAL POTENTIAL OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN-CHINESE COOPERATION

The article considers the role of transport infrastructure in the economy of modern Ukraine in the context of the development of Ukrainian-Chinese cooperation. Provided an analysis of the domestic practical experience of implementation and realization of large-scale national infrastructure projects based on public-private partnership.

Key words: logistical transport infrastructure, Ukrainian-Chinese cooperation, public-private partnership, capital investments, infrastructure projects.

Проблематика участі України в євразійських трансконтинентальних транспортних проектах включена до порядку денного міжнародних переговорів та досліджень на найвищому рівні. Але в Україні зберігається тенденція щодо нестабільних капітальних інвестицій в транспортні проекти, втрати транзитних вантажопотоків на маршруті Європа – Азія в тому числі у результаті активної розбудови транспортної інфраструктури сусідніми державами. Незважаючи на це, потенціал транспортно-логістичної інфраструктури України зберігається, що дає нашій державі змогу конкурувати у сфері надання транспортних послуг та обслуговування основних трансконтинентальних і транснаціональних вантажопотоків, насамперед, на ємному напрямку «Європа – Азія», що є важливим для залучення китайських інвестицій в транспортні проекти в Україні. До того ж важливою є реалізація інфраструктурних проектів на засадах державно-приватного партнерства, для чого в Україні напрацьовано нормативно-законодавчу базу, що також може бути атрактивним фактором для китайського інвестора.

Попри означені негативні тенденції, роль транспортної інфраструктури в економіці сучасної України є великою і залишатиметься такою, її значення тільки зростатиме, особливо у повоєнному відновленні постраждалих регіонів Донецької і Луганської областей.

За підсумками 2017 р., діяльність транспорту і зв'язку у структурі ВДВ становила 7,7%, обсяг освоєних капітальних інвестицій – 6,7%, або 0,9% ВВП, кількість зайнятих у цій сфері –

6,2% загальної кількості зайнятих в економіці. Щодня транспортна система України перевозить у середньому 18 млн пасажирів та 5 млн т вантажів.

Протягом періоду незалежності України ставлення до транспортної сфери було більше ніж «споживацьким», адже створена в межах колишнього Радянського Союзу єдина транспортна система мала доволі великий запас пропускної спроможності, рухомого складу та продуктивності. Проте її використання без належного відтворення створило хибну ілюзію відносного благополуччя транспортної системи України, яка, незважаючи на велику кількість проблемних питань, продовжувала обслуговувати внутрішні та зовнішні пасажирські та вантажні потоки.

Ступінь зношування основних засобів транспорту та транспортної інфраструктури у 2016 р. становив 50,8%. Реальна вартість основних засобів виду економічної діяльності «транспорт і зв'язок» у фактичних цінах збільшується щороку, проте темпи зростання вартості основних засобів (розраховані у % до попереднього року лише щодо транспорту) є недостатніми і починають уповільнюватись після кризового 2008 р. Так само уповільнюються темпи зростання коефіцієнта оновлення (пікові значення, досягнуті у 2005 та 2007 рр.) після 2008 р. – табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка показників наявності та стану основних засобів
ВЕД «Транспорт» ***

Показник	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Вартість основних засобів транспорту і зв'язку, у факт. цінах, млн грн	113437	141826	151164	167538	184342	306919	453835	1208195	1366919	3816055	4620921	5634650	6403272	9752902	1418312	1562073
Питома вага основних засобів у загальному обсязі основних засобів за первісною (переоціненою) вартістю, %	12,4	13,1	13,1	12,8	12,3	17,4	20,1	36,6	33,4	56,4	61,4	60,7	61,5	70,4	18,5	19,0
Основні засоби транспорту у загальному обсязі основних засобів за первісною (переоціненою) вартістю, у факт. цінах, млн грн.	102758	126768	133916	146531	157251	272285	410509	1152920	1304857	3748867	4543148	5553780	6397001	9747315	1412354	1553781
Основні засоби за залишковою вартістю, млн грн	49801	62063	66520	70995	77900	99012	12300 ₇	18024 ₁	18682 ₄	18093 ₂	16977 ₄	19316 ₂	20957 ₇	20291 ₃	68280 ₇	76460 ₁
Вартість уведених в дію нових основних засобів, у факт. цінах, млн грн	4118	6690	9607	10416	14185	14857	22683	22092	16817	17475	90863	29111	12071	11914	9925	23280
Вартість ліквідованих основних засобів	1092	1143	1014	959	939	1088	1843	1814	2870	2821	18483	25738	57878	55362	2064	1179
Амортизація (зношування) основних засобів	5612	5736	6136	8461	8134	10720	16082	22207	20153	23060	66159	22628	17708	15884	32162	49087
оефіцієнт зношування основних засобів, %	50,5	49,8	49,0	49,9	48,5	60,4	66,9	82,4	83,9	94,4	96,3	96,5	96,7	97,9	51,7	50,8

Джерело: складено та розраховано за даними Держстату на кінець 2017 р.

Коефіцієнт вибуття основних засобів транспорту має стійку тенденцію до уповільнення, що свідчить про погіршення якості та кількості наявних основних засобів транспортної галузі, особливо це підтверджується статистичними спостереженнями про наявність та вікову структуру рухомого складу транспорту. Ступінь зношування основних засобів давно сягнув критичної межі, індекс інвестицій в основний капітал транспорту є досить нестабільним і непрогнозованим (рис. 1).

Рис. 1. Показники ступеня зношування основних засобів та індексу інвестицій до попереднього року ВЕД «Транспорт»

Джерело: розраховано за даними Держстату.

Динаміка освоєння інвестицій в основний капітал за видом економічної діяльності «Транспорт»⁷³ є нестабільною, має місце то зростання, то скорочення обсягів інвестицій в основний капітал, що насамперед призводить до скорочення у структурі проміжного споживання продукції машинобудівного сектора та інших суміжних видів діяльності.

Ретроспективний аналіз капітальних вкладень у субсектори транспорту показав, що з різних джерел фінансування, але переважно з власних коштів підприємств, інвестування перебувало на рівні 30–50% від потреби. За офіційними даними, в Україні за останні 7 років в усі види транспортної інфраструктури було вкладено близько 15–16 млрд євро, або 1,5–2,2 млрд євро щорічно. Водночас щорічні потреби у фінансуванні транспортної інфраструктури України оцінюються нами у 4,5 млрд євро (рис. 2). Таким чином, щорічне недофінансування транспортних проектів становить 2,3–3 млрд євро. Крім того, за оцінками ООН, збитки від неоголошеної війни в Україні дорівнюють 440 млн дол. США з яких 170 млн дол. США – це кошти, необхідні на відновлення автодорожньої та залізничної інфраструктури Донецької та Луганської областей⁷⁴.

⁷³ ВЕД «Транспорт і зв'язок» згідно з Класифікацією видів економічної діяльності 2010 року (КВЕД-2010) включаючи діяльність із забезпечення пасажирських і вантажних перевезень залізничним, трубопровідним, автомобільним, водним або повітряним транспортом, а також допоміжну діяльність, таку як *функціонування транспортної інфраструктури* (наприклад, аеропортів, причалів, портів, тунелів, мостів, вулиць тощо), діяльність терміналів і автостоянок, вантажно-розвантажувальні роботи, зберігання.

⁷⁴ Никифоров О.І., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О. Перспективи фінансування транспортних проектів України в рамках міжнародної фінансової допомоги. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 45–57. С. 46–47.

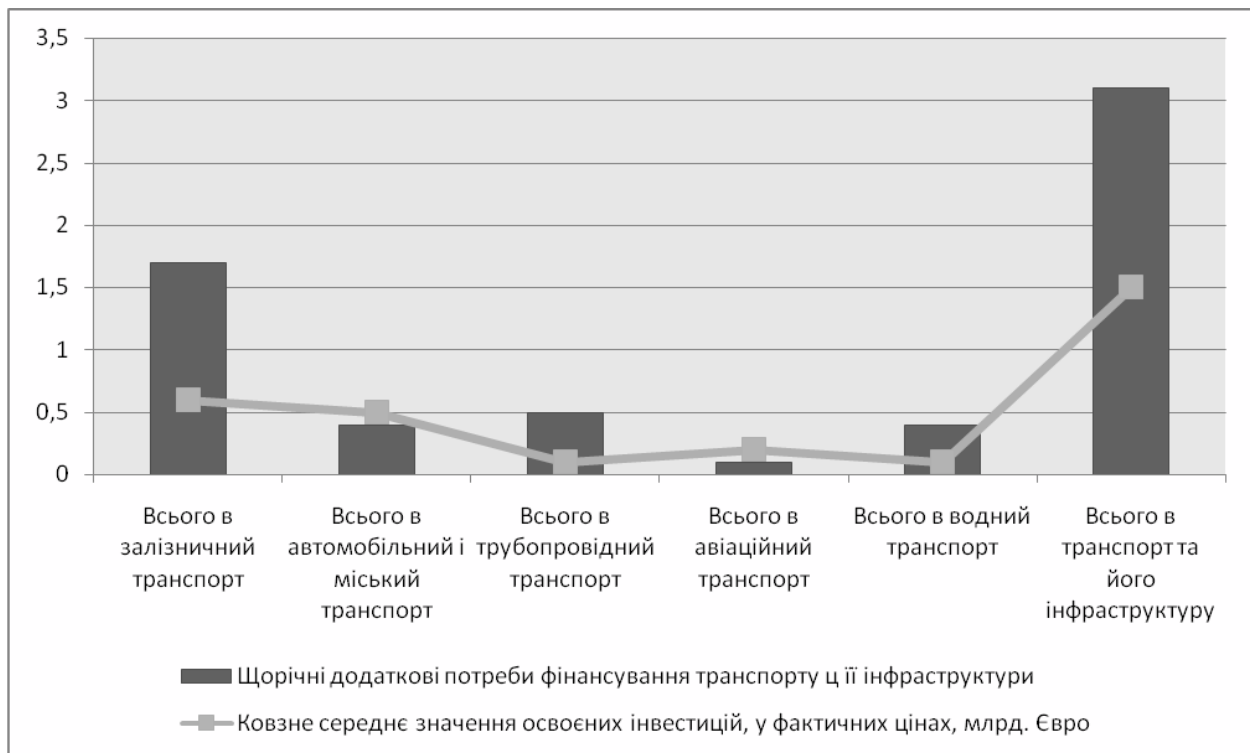

Рис. 2. Щорічні додаткові потреби фінансування транспорту і його інфраструктури України, млрд. Євро

Джерело: розраховано Никифорок О.І. на основі даних Держстату.

Якщо піднімати питання вітчизняного практичного досвіду запровадження та реалізації масштабних національних інфраструктурних проектів на засадах державно-приватного партнерства, то в Україні та її регіонах він доволі незначний на сучасному етапі розвитку, що підтверджується як спостереженнями Світового банку, так і вітчизняною статистикою. За даними Світового банку, який проводить збір статистичних даних з 1992 року про реалізацію інфраструктурних проектів за участі приватного сектора у 139 країнах із середнім та низьким рівнем доходів, у 2017 р. частка приватних інвестицій у інфраструктуру у цих країнах збільшилась порівняно з 2016 р. на 37% і становила 93,3 млрд дол. США (це зростання здебільшого пов'язане з декількома мегапроектами Китаю та Індонезії), при цьому збільшення кількості проектів відбулося незначно – на 9% (з 280 у 2016 р. до 304 у 2017 р.). У 2017 р. Східна Азія та Тихоокеанський регіон уперше обігнали за інвестиціями країни Латинської Америки та Карибський басейн (на країни Східної Азії та Тихоокеанського регіону прийшлося понад половину загальних інвестицій).

Серед п'яти країн з найвищим рівнем інвестицій у 2017 р. були: *Китай* (17,5 млрд дол. США по 73 проектах – це 19% усіх глобальних інвестицій); *Індонезія* (15,4 млрд дол. США по 11 проектах); *Мексика* (8,6 млрд дол. США по 20 проектах); *Бразилія* (7,3 млрд дол. США по 24 проектах); *Пакистан* (5,9 млрд дол. США по 4 проектах). У 2017 р. на ці п'ять країн припадало 54,5 млрд дол. США, що становить 58% глобальних інвестицій.

За галузями найбільші вкладення так і зберігаються за енергетикою (56% від загального обсягу інвестицій), але у 2017 р. інвестиції в транспорт збільшились вдвічі (з 18,8 млрд дол. США у 2016 р. до 36,5 млрд дол. США у 2017 р.). Найбільший обсяг інвестицій у 2017 р. було залучено до залізничних проектів – 16,5 млрд дол. США (це в п'ять разів більше, ніж рівень інвестицій у цю галузь у 2016 р.). Збільшення інвестицій у транспорт пов'язано з трьома залізничними мегапроектами: високошвидкісної залізниці в Китаї (вартістю 6,8 млрд дол. США); високошвидкісної залізниці в Індонезії (вартістю 6,0 млрд дол. США) та монорельсової дороги в Таїланді (вартістю 3,1 млрд дол. США). До того ж, наприклад, у Китаї, з 17,5 млрд дол. США тільки транспортна галузь отримала 13,0 млрд. дол. США (83% від усіх інвестицій).

Транспортна та енергетична галузі становили 95% від загального обсягу інвестицій. Відповідно до попередніх тенденцій більшість проектів по енергетиці – це проекти «з нуля» (greenfield projects), тоді як у сфері транспорту більшу частку й надалі займають концесії (brownfield projects). 66 транспортних проектів мали середню вартість у розмірі 552,3 млн дол. США, що вдвічі перевищує інвестиції в енергетику. Серед цих 66 транспортних проектів у 2017 р. 39 – стосувалися автомобільних доріг, 15 – портів, 7 – залізниць, а 5 – аеропортів.

Найбільш активно ДПП, порівняно з іншими видами транспорту, застосовується у сфері автодорожнього господарства (табл. 2), його частка в загальній кількості проектів становить 56,5%, а в загальному обсязі інвестицій у транспортну галузь – 47,6%.

Таблиця 2

**Проекти з використанням ДПП у транспортній галузі протягом
1990–2017 рр., од.**

Показник	Проекти ДПП		Інвестиції		Анульовані проекти та ті, що зазнали невдач	
	Кількість проектів, од.	Частка проектів, %	Усього інвестицій, млн дол. США	Частка інвестицій, %	Кількість проектів, од.	Частка проектів, %
Аеропорти	168	9,7	103,809	17,8	15	12,6
Залізничні дороги	138	8,0	117,722	20,2	19	16,0
Автомобільні дороги	982	56,5	278,499	47,6	73	61,3
Морські порти	450	25,8	83,773	14,4	12	10,1
Разом	1738	100	583,803	100	119	100

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Протягом 2005–2017 рр. було реалізовано 606 автотранспортних проекти, в які інвестовано 218 млн дол. США. Із загальної кількості проектів із застосуванням ДПП 31 є анульованим або невдалим, що становить 3% від загального обсягу інвестицій. Більшість невдалих проектів було анульовано через те, що розрахунковий трафік був занадто оптимістичним, а фактичний не міг задовольнити потреби приватного партнера в грошовому потоці. Така ситуація часто спричинена небажанням споживачів платити за користування дорогами за умови наявності альтернативного безоплатного шляху. Наприклад, на більшій частині платних мексиканських доріг трафік не перевищив 50% від запланованого, а шлях М1/М15 у Болгарії в перший рік експлуатації не зміг набрати 60% від запланованої кількості користувачів.

У деяких випадках саме готовність держави взяти на себе ризик обсягу трафіку призвела до недостатньої уваги з боку приватного партнера до якості прогнозів щодо майбутньої завантаженості дороги. Майже половина з анульованих проектів отримала потужну політичну та суспільну опозицію через свою недостатню прозорість⁷⁵.

Динаміка розвитку ДПП у сфері автодорожнього господарства протягом 1990–2017 рр. показує тенденцію до активного залучення інвестицій, пік інвестування припав на період 2010–2014 рр. (рис. 3).

Падіння обсягів інвестицій у сфері автодорожнього господарства в останні роки (2012–2017) пов'язано здебільшого із закриттям великої кількості проектів розширення автомагістралей в Індії.

Регіоном з найбільшою часткою інвестицій у проекти державно-приватного партнерства в автодорожнє господарство (табл. 3) стали країни Латинської Америки та Карибського басейну, на них припадає 42% усіх проектів ДПП, друге місце займає Південна Азія.

⁷⁵ Крилова Н.В. Міжнародні стратегії розвитку державно-приватного партнерства в транспортній галузі. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/march-2013>

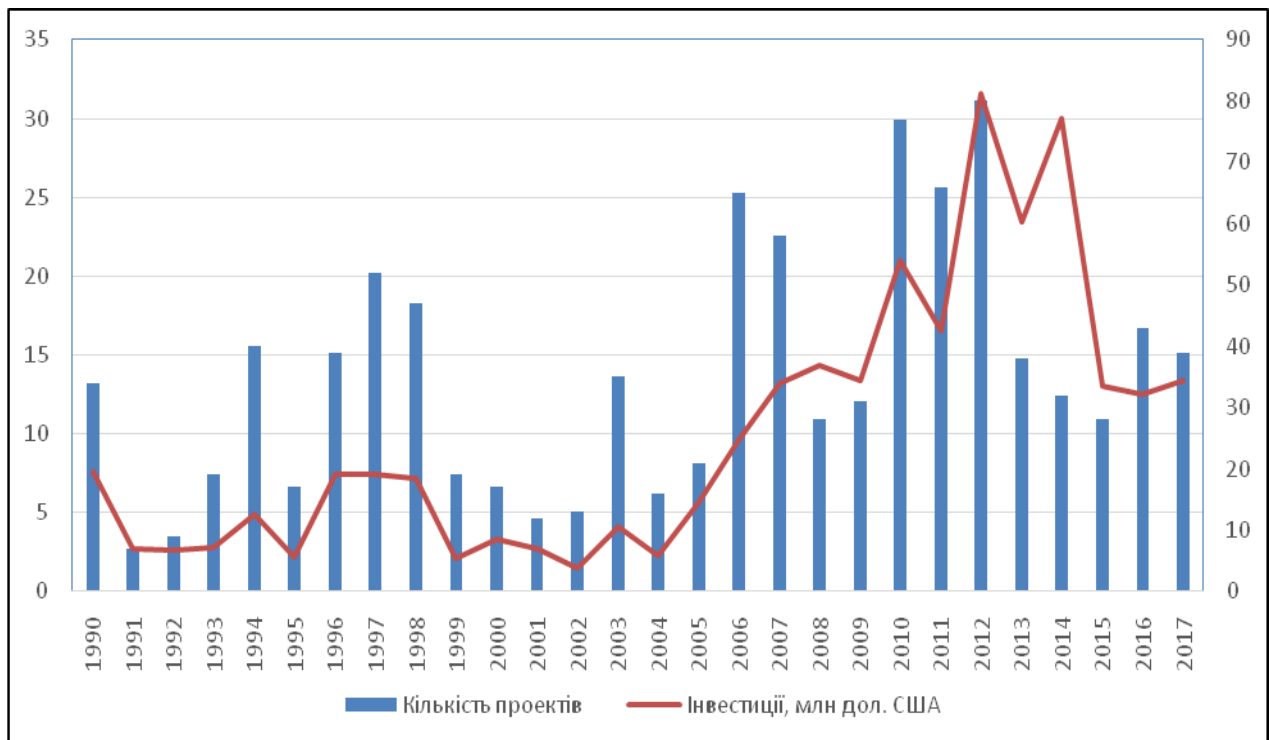

Рис. 3. Динаміка розвитку ДПП у сфері автодорожнього господарства е світі

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Країнами з найбільшими інвестиційними вкладеннями в автодорожні проекти стали: Іспанія (11,975 млн дол. США), Мексика (9,711 млн дол. США), Бразилія (два крупні проекти на суми: 9,140 млн дол. США та 8,454 млн дол. США), Індія (три проекти на суми: 7,839 млн дол. США, 7,136 млн дол. США та 6,009 млн дол. США), Китай (5,088 млн дол. США)

Таблиця 3

Обсяги інвестицій у проекти державно-приватного партнерства в автодорожнє господарство, млн дол. США, 1990–2017 рр.

Регіон	Концесії	Продаж активів	Проекти «з нуля»	Контракти підряду	Всього
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	9,732	3,417	40,654	0	53,803
Європа та Центральна Азія	5,637	0	20,307	0	25,944
Латинська Америка та Карибський басейн	94,044	0	23,364	0,427	117,835
Південна Азія	70536	0	8,965	0	79,501
Африка та південь від Сахари	1,981	0	1,076	0	3,057
Разом	181,93	3,417	94,366	0,427	280,14
%	65,0	1,2	33,6	0,2	100

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Найбільш поширеним типом ДПП в автодорожньому господарстві також є концесії, їх частка в загальному обсязі інвестицій становить 65%, друге місце посідають проекти «з нуля», при цьому до 2017 р. у контракти підряду кошти взагалі не вкладалися.

В Україні, за даними Світового банку⁷⁶, попри розвинену нормативно-правову базу, державні та некомерційні інститути сприяння ДПП для розвитку інфраструктури, майже відсутній досвід успішної реалізації великих проектів ДПП порівняно з країнами-лідерами (рис. 4).

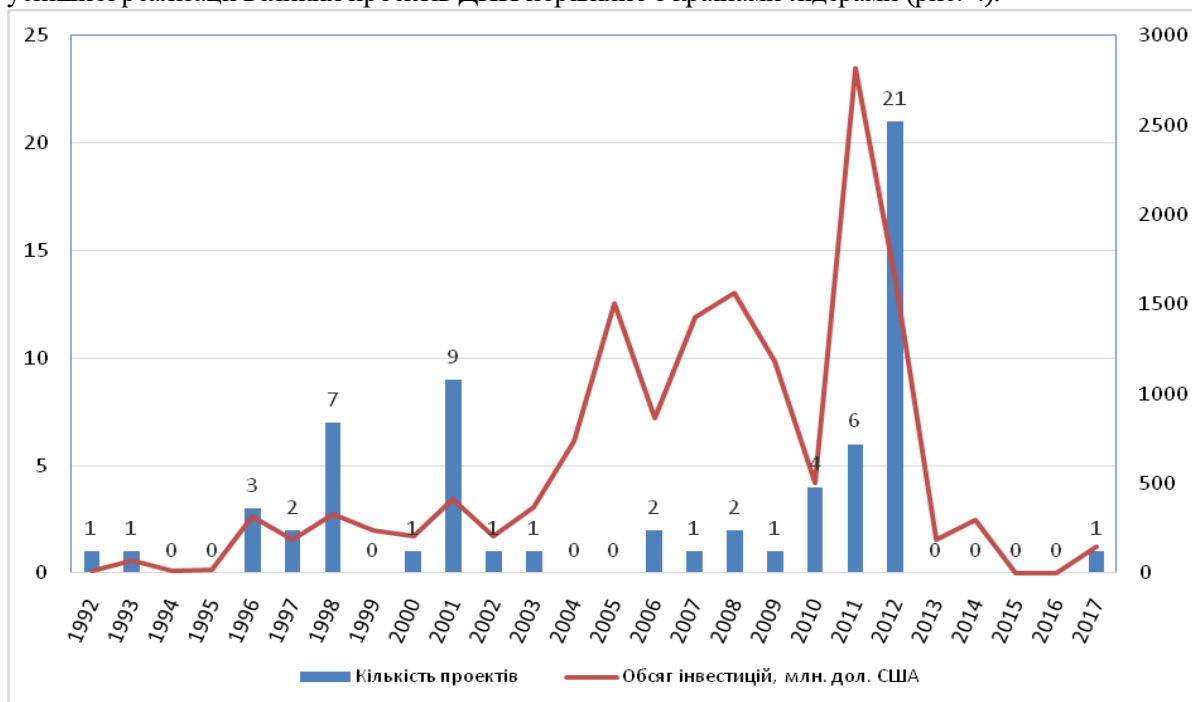

Рис. 4. Динаміка кількості проектів ДПП в Україні

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Усього за період з 1992–2017 рр. реалізовано 74 проекти, на першому місці в Україні за кількістю проектів із застосуванням ДПП перебуває енергетика (46 проектів), на другому – зв'язок (14), при цьому за обсягами інвестицій в ці проекти безперечним лідером залишається зв'язок (79%). У сфері транспорту, за даними Світового банку, починаючи з 1992 р. було лише два проекти у морських портах (рис. 5).

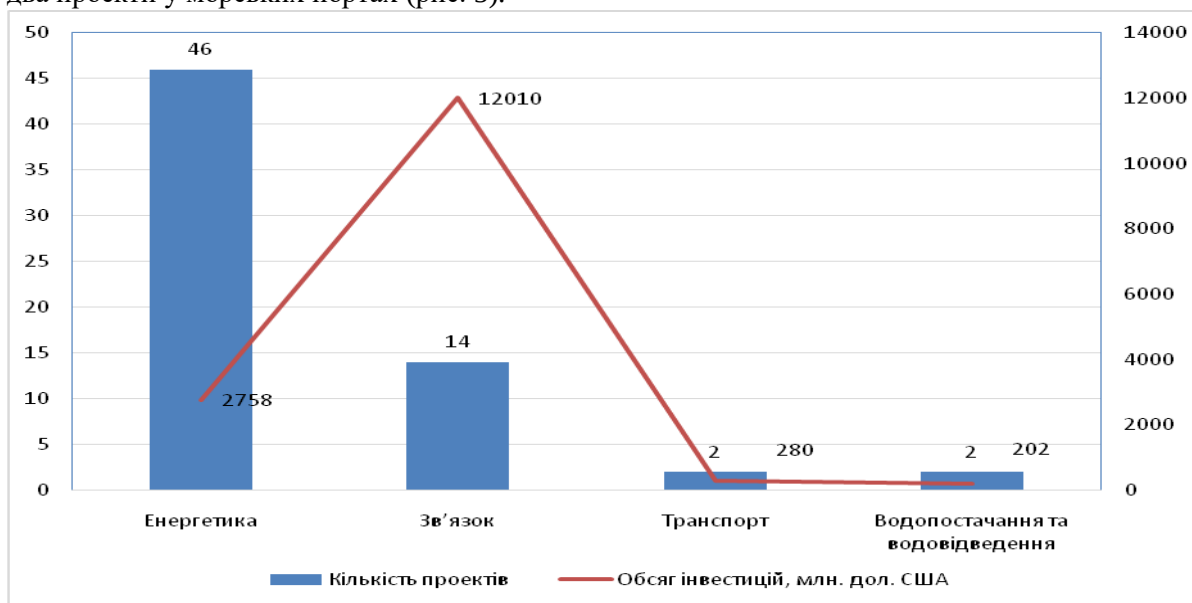

Рис. 5. Динаміка реалізації проектів ДПП в Україні за видами економічної діяльності

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

⁷⁶ Ukraine – Private Infrastructure Projects / The World Bank & PPIAF. URL: <http://ppi.worldbank.org/snapshots/country/ukraine>

За типами проектів, проекти у сфері енергетики є переважно проектами типу «продаж активів» та «проекти з нуля» – кількістю 31 і 15 відповідно, у сфері зв'язку – 15 «продаж з нуля» і 2 «продаж активів», у транспортній інфраструктурі – 2 проекти типу «проекти з нуля» (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл інвестування в проекти на засадах ДПП в Україні за типами проектів у 1992–2017 рр.

Сфера	Концесія		Продаж активів		Проекти «з нуля»		Контракти підряду		Усього за типами проектів	
	Кількість проектів, од.	Обсяг інвестицій, млн дол. США	Кількість проектів, од.	Обсяг інвестицій, млн дол. США	Кількість проектів, од.	Обсяг інвестицій, млн дол. США	Кількість проектів, од.	Обсяг інвестицій, млн дол. США	Кількість проектів, од.	Обсяг інвестицій, млн дол. США
Енергетика	-	-	31	1057	15	1701	-	-	46	2758
Зв'язок	-	-	2	1572	12	10436	-	-	14	12008
Транспорт	-	-	-	-	2	280	-	-	2	280
Водопостачання та водовідведення	1	102	-	-	-	-	1	100	2	202
Усього	1	102	33	2629	29	12417	1	100	64	15248

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Водночас, за звітністю Міністерства економічного розвитку і торгівлі України⁷⁷, станом на 01 січня 2017 р. в Україні на засадах ДПП реалізується 7 договорів для транспорту та транспортної інфраструктури, причому зазначається, що договори реалізуються у таких сферах: будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури. Тим часом у Реєстрі концесійних договорів державного та комунального майна зареєстровано два концесійні договори у транспортній галузі: дорога Львів – Краковець (2000 рік) та автомагістраль Львів – Броди (2000 рік)⁷⁸ строком на 49 років, причому у статистиці Світового банку по Україні вони не зазначені.

Висновки

1. Ємність ринку інфраструктурних проектів у транспортно-логістичній сфері України підтверджується аналізом капітальних вкладень. Ретроспективний аналіз капітальних вкладень у субсектори транспорту показав, що з різних джерел фінансування, але переважно з власних коштів підприємств, інвестування перебуває на рівні 30–50% від потреби. За офіційними даними, в Україні за останні 7 років в усі види транспортної інфраструктури було вкладено близько 15–16 млрд євро, або 1,5–2,2 млрд щорічно. Водночас щорічні потреби у фінансуванні транспортної інфраструктури України оцінюються нами у 4,5 млрд євро.

2. Таким чином, щорічне недофінансування транспортних проектів становить 2,3–3 млрд євро, що може бути привабливим для китайського інвестора. Крім того, за оцінками ООН, збитки від неоголошеної війни в Україні дорівнюють 440 млн дол. США, з яких 170 млн дол. США – це кошти, необхідні на відновлення автодорожньої та залізничної інфраструктури Донецької та Луганської областей.

⁷⁷ Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad>

⁷⁸ Реєстр концесійних проектів / сайт Фонду державного майна України. URL: <http://www.spfu.gov.ua/ru/content/spf-rent-consessions.html>

3. Водночас Китай серед країн із середнім і низьким рівнем на душу населення є лідером за кількістю приватних інвестицій у транспортну інфраструктуру. Так, за даними Світового банку, серед п'яти країн із найвищим рівнем інвестицій у 2017 р. перебували: Китай (17,5 млрд дол. США за 73 проектами – *це 19% усіх глобальних інвестицій*); Індонезія (15,4 млрд дол. США по 11 проектах); Мексика (8,6 млрд дол. США по 20 проектах); Бразилія (7,3 млрд дол. США по 24 проектах); Пакистан (5,9 млрд дол. США по 4 проектах). У 2017 р. на ці п'ять країн довелося 54,5 млрд дол. США, що становить 58% глобальних інвестицій.

4. В Україні, попри розвинену нормативно-правову базу, державні та некомерційні інститути сприяння державно-приватному партнерству для розвитку інфраструктури, майже відсутній досвід успішної реалізації великих проектів ДПП порівняно з країнами-лідерами і Китаєм у першу чергу. Це є викликом і шансом для залучення китайських інвестицій у подібні проекти в Україні.

Борзенко О.О., д-р екон. наук, професор,
завідувач сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України»

СТРАХОВИЙ РИНОК КИТАЮ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розкривається найбільший потенціал у світі у сфері розвитку страхової системи з огляду на стабільність життя в Китаї. Доведено, що страховий ринок Китаю в загальносвітовому контексті є одним із найбільших за кількістю укладених договорів, а швидкість його розвитку є найбільшою серед інших країн. Компанії зі страхування життя людей у Китаї повністю звільнені від податків, що є показовим для страхового ринку України.

Ключові слова : страховий ринок, Китаї, пенсійне страхування, медичне страхування

O. Borzenko, Doctor of Economics, Professor
Head of the Sector of International Financial Research
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

CHINA'S INSURANCE MARKET: LESSONS FOR UKRAINE

The article reveals the world's greatest insurance system's potential in view of the stability of life in China. The author proves that China's insurance market in the global context is one of the largest by the number of contracts, while the speed of its development is the highest in the world. Life insurance companies in China are completely exempt from taxes, which is indicative for the Ukraine's insurance market.

Key words: insurance market, China, pension insurance, health insurance.

Сучасний світ, незважаючи на безмежну кількість можливостей, таїть у собі стільки ж небезпек. У більшості країн світу все ще немає достатньо розвиненої системи охорони здоров'я, і попередити небезпеку або захистити від хвороби всіх громадян країни не видається можливим. Нестабільність фінансової системи, неможливість передбачити розвиток подій, на додаток слабка система охорони здоров'я змушують нас завчасно подбати про своє життя, майно, особисті заощадження і про багато чого іншого, тобто застрахуватися від будь-яких подій, які виходять з-під нашого контролю і можуть негативно на нас позначитися.

У Китаї спостерігається найбільший у світі потенціал у сфері розвитку страхової системи з огляду на стабільність життя у країні. Якщо говорити про страховий ринок Китаю в загальносвітовому контексті, то, очевидно, що він є одним із найбільших за кількістю укладених договорів, а швидкість його розвитку є найбільшою серед інших країн, що становить щорічний приріст у 38%. Ринок страхування в Китаї має довгу історію виникнення і розвитку. Перші страхові компанії виникли ще на початку 20-х років XX ст. з метою обслуговування зовнішньої торгівлі країни, Китай тоді не мав репутацію надійного іноземного партнера і потрібно було якось вийти з тієї ситуації. Ринок страхування в Китаї має довгу історію виникнення і розвитку⁷⁹.

⁷⁹ Китай вийшов на 2-ге місце в світі за обсягом ринку страхування життя. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/436432/kytaj-vyjshov-na-2-e-mistse-v-sviti-za-obsyagom-rynku-strahuvannya-zhyttya>

Тепер страховий ринок більше не належить виключно державі. Це відкрило шлях на ринок сотням місцевих та іноземних підприємств. Як і в більшості країн, у Китаї працює система обов'язкового соціального страхування населення, представлена у п'яти видах:

- пенсійне страхування;
- медичне соціальне страхування;
- страхування життя, страхування від виробничих травм або іншого збитку, отриманого на роботі;
- страхування від безробіття;
- страхування на народження дитини⁸⁰.

1. Базове пенсійне страхування. Система базового пенсійного страхування ґрунтується на Рішенні Державної ради КНР «Про створення єдиної системи базового пенсійного страхування працівників підприємств» (№ 26, 1997). Державна рада КНР відзначає, що ця система покликана забезпечити прожитковий мінімум для працівників після виходу на пенсію, при цьому органи соціального захисту прагнуть розвивати додаткове пенсійне страхування. Система базового пенсійного страхування поширюється на працівників міських підприємств, індивідуальні приватні господарства і працівників, які вступили в трудові відносини з іншими суб'єктами господарської діяльності в містах. У Пекіні наразі відрахування підприємств на базове пенсійне страхування становлять 20%, відрахування працівників – 8%.

2. Базове медичне страхування. Відповідно до Рішення Державної ради КНР «Про створення системи базового медичного страхування працівників в міській місцевості» (№ 44 [1998]) усі роботодавці в містах, державні органи, установи, громадські організації, приватні підприємства без утворення юридичної особи, та їх працівники повинні брати участь у системі базового медичного страхування. Рішення про участь селищних, міських підприємств та їх працівників, власників індивідуальних приватних господарств і зайнятих у цих господарствах працівників приймається народними урядами провінцій, автономних районів і міст центрального підпорядкування. У Пекіні наразі відрахування підприємств на базове медичне страхування становлять 10%, відрахування працівників – 2%.

3. Страхування життя від виробничих травм. Страхування від виробничих травм застосовується з метою забезпечення медичної допомоги та виплати допомоги працівникам, які отримали травми на виробництві або захворювання, пов'язані з професійною діяльністю. Основним документом, що регулює страхування від виробничих травм, є Норми і правила «Про страхування від виробничих травм» від 27.07.2003. Відповідно до Повідомлення Міністерства праці та соціального захисту КНР, Міністерства фінансів КНР, Міністерства охорони здоров'я КНР і Державного управління з нагляду за безпекою виробництва «Про питання ставки страхування від виробничих травм» (№ 29, 2003) розмір відрахувань підприємства на страхування від виробничих травм залежить від того, до якої галузі належать підприємства з однієї з трьох категорій: галузі з досить низьким, середнім і високим рівнем небезпеки. Середній рівень відрахувань на страхування від виробничих травм повинен становити близько 1% від заробітної плати. Працівники не відраховують на страхування від виробничих травм.

4. Страхування від безробіття. Система страхування на випадок безробіття створена для забезпечення проживання осіб, які втратили роботу, в період пошуку нового місця для працевлаштування. Страхування поширюється на всіх працівників підприємств та установ у міській місцевості. У Китаї наразі відрахування підприємств на страхування безробіття становлять 1%, відрахування працівників – 0,2%. Відрахування надходять до фонду страхування із безробіття, який виплачує допомогу по безробіттю, а також надає консультації з

⁸⁰ Баранник Л. Китайська модель соціального захисту населення: Становлення, проблеми, перспективи. *Україна у міжнародному бізнесі за 20 років незалежності: досвід і перспективи. Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 105 (Част. II). С. 11–15.

медичної допомоги та надає допомогу щодо професійної перепідготовки і працевлаштування у період отримання допомоги по безробіттю.

5. Страхування на народження дитини. Страхування вагітності і пологів застосовується з метою забезпечення медичної допомоги та виплати матеріальної допомоги у період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Система страхування поширюється на працівників у міській місцевості. Як зазначено в заходах щодо страхування вагітності і пологів працівників підприємств від 14.12.1994, відрахування на страхування вагітності і пологів здійснюються підприємством в органи соціального страхування в певній частці від фонду заробітної плати підприємства. У Пекіні наразі страхування вагітності і пологів становить 0,8% і виплачується підприємством. Страхування на народження дитини надається усім працюючим жінкам, які не порушують державну політику з дітонародження. У цьому випадку жінці дається відпустка на 90 днів після народження дитини. Найбільш популярним видом страхування у Китаї є накопичення в пенсійний фонд, так зване «страхування від старості»⁸¹.

Компанії зі страхування життя людей повністю звільнені від податків. За опублікованими раніше даними Міністерства праці та соціального забезпечення КНР, на страхування життя китайці витрачають понад 1,200 трлн юанів на рік. На другому місці за популярністю – страхування майна, на що громадяни Китаю витрачають понад 630 млрд юанів. Автомобільне страхування займає в Китаї останнє місце і не є пріоритетним пунктом страхування⁸².

Мета Нацкомфінпослуг в Україні – змусити страховиків наростити свою ліквідність. Тоді вони зможуть оперативно і в повному обсязі сплачувати людям за полісами. Страховики стали менше коштів зберігати в корпоративних облігаціях і акціях підприємств.

У нових правилах вимоги посилюватимуться. А саме:

- страховиків, які спеціалізуються на обов'язкових видах страхування (наприклад, автоцивіліці або страховому полісі «Зелена карта») і працюють у страхуванні життя, зобов'язуватимуть наростити вкладення у Про ВГЗ з 25 до 40% резервів;
- тим, хто працює з добровільним страхуванням (медстрахування, автокаско, майнове страхування та ін.), доведеться наростити свої вкладення в боргові папери Мінфіну з 15 до 25%;
- перестане прийматися в забезпечення резервів нерухомість, що перебуває в зоні бойових дій. Нацкомфінпослуг вимагатиме із страховиків замінити цю нерухомість на вкладення в ОВДП або депозити;
- очікується, що великі страховики (особливо фінустанови з іноземним капіталом) зможуть без зусиль виконати нові вимоги. Навіть по роботі страховиків у Донецькому регіоні не очікується гучних банкрутств або невиклат. Як запевняє регулятор, бізнес на тих територіях зупинився 2–3 роки тому і за цей час компанії встигли підчистити свої портфелі⁸³.

Але сьогодні відомо, що не всі компанії України можуть собі дозволити зайве резервування. Не всі компанії ведуть грамотну фінансову політику з розміщення резервів. Одночасно експерти вважають, що найбільше проблем із виконанням нових вимог буде у страховиків, які сьогодні продають поліси за демпінговими цінами і виплачують посередникам не звичні 20% комісії, а всі 40–50%. Саме такого роду компанії найчастіше зазнають фінансових проблем: їх активи забезпечені сміттєвими акціями. За різними оцінками, так працює майже половина страхового ринку України. У першу чергу від нечистих на руку страховиків страждає не регулятор, а клієнти. Через регулярні фінансові проблеми, СК будуть не в змозі розплачуватися з людьми, коли у них виникають страхові випадки (проблеми зі

⁸¹ Социальная политика Китая. URL: http://hongdar.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=434&Itemid=90

⁸² Каукенова Т. Пенсионное обеспечение в КНР. URL: <http://www.easttime.ru/analitic/3/8/520p.html>

⁸³ В Україні значно посилять вимоги до страховиків. URL: <https://galfinance.info/banki-i-finansi/2017/04/10/v-ukraini-znachno-posilyat-vimogi-do-straxovikiv/>

здоров'ям, аварії, псування майна та ін.). Проблемні компанії практикують зменшення сум страхового відшкодування.

УДК 339.94:328.28](510:477)

JEL F19, F29

Бойко О.М., канд. екон. наук

провідний науковий співробітник відділу інноваційної політики, економіки та організації високих технологій

ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

ПЕРСПЕКТИВНІ ФОРМИ КООПЕРАЦІЇ МІЖ КИТАЄМ І УКРАЇНОЮ У ПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ В РАМКАХ ІНІЦІАТИВИ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ»

Визначено сутність понять кооперація, промислова кооперація. Виокремлено основні завдання сучасної промислової кооперації. Розглянуто особливості створення та розвитку кластерів у КНР за галузевою ознакою. Здійснено моніторинг функціонування кластерів в Україні та визначено проблеми, перспективи їх подальшого розвитку. Проаналізовано китайський та український досвід реалізації спеціальних програм функціонування кластерів.

Ключові слова: кооперація, промислова кооперація, аутсорсинг, кластер, толінг.

O. Boyko, PhD in Economics

Senior Researcher

Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

PROSPECTIVE FORMS OF COOPERATION BETWEEN CHINA AND UKRAINE IN THE INDUSTRIAL SECTOR ECONOMY IN «ONE BELT, ONE ROAD» INITIATIVES

The article determines the essence of the concepts of cooperation and production. The author highlights the main tasks of modern industrial cooperation. Considered various peculiarities of the creation and development of branch based clusters in the PRC. Monitored the functioning of clusters in Ukraine and identified problems and prospects for their further development. Analyzed Chinese and Ukrainian experience of introducing special cluster functioning programs.

Key words: cooperation, industrial co-operation, outsourcing, cluster, tolling.

У сучасному світі однією з базових умов розвитку і підвищення ефективності економіки є кооперація. Під кооперацією слід розуміти «початкове добровільне товариство, яке сприятиме своїм членам у веденні господарства, промислу, дрібного виробництва, що здійснює посередницькі функції (збут продукції, транспортування та інше)»⁸⁴.

Відповідно до існуючої класифікації виділяють такі групи кооперації щодо: складності організації праці, об'єкта взаємодії, сфер економічної діяльності, ставлення до галузі, територіальної приналежності, участі в капіталі компанії, об'єктів взаємодії, галузевої структури зв'язків, характеру і періодичності взаємодії, тісноти зв'язків. Серед них найбільший інтерес становить один із видів кооперації за сферами економічної діяльності – промислова кооперація, під якою слід розуміти «економічні взаємовідносини (або діяльність), орієнтовані на співпрацю між промисловими підприємствами та іншими організаціями, а також органами влади, що виникають при виготовленні певного продукту (матеріальних благ)»⁸⁵.

⁸⁴ Шамаева Н.П. Промышленная кооперация как фактор стратегического экономического развития. *Часопис економічних реформ. Кооперация*. 2015. № 2 (18). С. 31–38. URL: <https://dic.academic.ru>

⁸⁵ Основные направления промышленного сотрудничества в рамках Евразийского экономического союза. URL: atameken.kz/uploads/content/files/Проект%20ОНПС.pdf

До основних завдань промислової кооперації слід віднести: завантаження виробничих потужностей промислової кооперації; підвищення конкурентоспроможності малих і великих підприємств; розвиток ефективних форм партнерських відносин між підприємствами, а також підвищення ефективності роботи промислових підприємств. Вирішення таких завдань можливе через запровадження форм промислової кооперації (аутсорсинг, франчайзинг, субконтракцію, кластери, технопарки, індустріальні парки, бізнес-інкубатори, спільні підприємства, толінг та ін.).

Світовий досвід свідчить про те, що в останні десятиліття процес формування кластерів відбувається активно, зокрема в КНР їх створено понад 150 од., а в Україні – 50 од. Вони формуються під впливом таких факторів, як: географія потенційного кластера (місце його розташування); сектор (на основі статистичних і документальних даних); вигодоодержувачі фінансової чи регіональної підтримки (підприємства, вищі навчальні заклади, науково-дослідні установи та ін.). Галузеві напрями розвитку кластерів у КНР та Україні наведено в табл. 1.

Створення кластера відбувається за одним із декількох існуючих сценаріїв: в Україні це переважно «знизу вгору» (окремі проекти і програми, інтегруючі потенційні учасники кластера); у КНР – «зверху вниз» (створення органів дорадчої діяльності та моніторингу, стратегії розвитку кластера); змішаний (поєднання особливостей двох шляхів «знизу вгору» і «зверху вниз»).

Згідно з існуючою типологією, в КНР та в Україні прийнято вирізняти кластери, що виникли в результаті еволюції процесу їх утворення:

- «неактивні» або «ті, що недовиконуються» (виконання освітньої функції, можливості якої використовуються частково);
- «потенційні» (проявляють деякі ключові характеристики, спостерігається недостатність виробничих ресурсів, брак «критичної маси»);
- «працюючі» або «ті, що перевиконують» (самодостатні кластери, що випускають більше сумарної продукції всіх компонентів цих кластерів, які працюють окремо).

На відміну від КНР, в Україні Міністерством економіки України (2008 р.) було оприлюднено законопроект із легалізації кластерів, відповідно до якого пропонувалося виділити чотири типи кластерів: виробничі (об'єднання авто-, судо-, авіабудування); інноваційно-технологічні (географічно локалізовані компанії, пов'язані між собою виробництвом інноваційної продукції); туристичні; транспортно-логістичні.

У КНР та Україні існують й інші особливості поділу кластерів, в основу яких покладено особливості технологічних параметрів: індустріальні (займаються виробництвом традиційних товарів); інноваційні або інтелектуальні (мають значну частку інноваційної продукції кластера, а також сформовану інноваційну інфраструктуру).

Учасниками створення та функціонування таких типів кластерів є: підприємства (організації, фірми), які спеціалізуються на пріоритетних видах економічної діяльності; фірми – постачальники товарів/послуг для профільних підприємств; підприємства (організації, фірми), що займаються обслуговуванням галузей загального користування (інфраструктура: транспортна, енергетична, природоохоронна тощо); організації ринкової інфраструктури (консалтингові, аудиторські, страхові, кредитні тощо); некомерційні та громадські організації, об'єднання підприємств, торгово-промислові палати; науково-дослідні та освітні організації; організації інноваційної інфраструктури, інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва (індустріальні парки, технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, центри енергозбереження, центри підтримки субпідряду – субконтрактації); центри та агентства з розвитку підприємництва, регіонального та муніципального розвитку, залучення інвестицій, агентства з підтримки експорту товарів, державні та муніципальні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню тощо.

Таблиця 1

Галузевий розвиток кластерів на території КНР і України

Галузеве ранжування розвитку кластерів	Місце розташування кластеру
<i>КНР</i>	
Промисловий кластер інтегральних мікросхем «Чжанцзян»	м. Шанхай
Промисловий кластер комп'ютерних програмних продуктів	м. Ченду
Промисловий кластер штампувального виробництва	м. Хуан'янь
Промисловий кластер обладнання для рейкового транспорту	м. Чжучжоу
Промисловий кластер напівпровідників і освітлювальних приладів	м. Янчжоу
Промисловий кластер нових металів	м. Дан'ян
Промисловий кластер взуттєвої промисловості	м. Цзіньцзян
Промисловий кластер арматури для опалювальних систем	м. Тайчжоу
Промисловий кластер інженерно-будівельної техніки	м. Чанша
Промисловий кластер комплектного машинотехнічного обладнання	м. Шеньян
Промисловий кластер суднобудівний (2 од.) – компанія “STX Offshore & Shipbuilding” – компанія “China Shipbuilding Industry Corporation”	м. Даляне
<i>Україна</i>	
Вінницький переробно-харчовий кластер	Вінницька область
Лісовий і туристично-рекреаційний кластери	Волинська область
Національний інноваційний кластер «Нові машини»	Дніпропетровська область
Національний інноваційний кластер «Нові технології природокористування»	Донецька і Луганська області
Лісовий і туристично-рекреаційний кластери	Житомирська область
Транспортно-логістичний кластер	Закарпатська область
Інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ», медовий кластер «Бджола не знає кордонів», харчовий кластер «Купуй Запорізьке. Обирай своє»	Запорізька область
Кластер виробництва сувенірів «Сузір'я»	Івано-Франківська область
Національний інноваційний кластер «Енергетика сталого розвитку», національний інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства», національний інноваційний кластер «Інноваційна культура суспільства», національний інноваційний кластер «Нові продукти харчування»	Київська область
Львівський кластер ІТ та бізнес-послуг	Львівська область
Кластер «Транзитний потенціал України» та ін.	Одеська область
Регіональний кластер екологічно чистої продукції	Полтавська область
Кластер деревообробки	Рівненська область
Регіональний кластер екологічно чистої продукції, Сумський будівельний кластер	Сумська область
Інноваційно-інвестиційний кластер	Тернопільська область
Харківський технопарк «Технополіс» - кластер альтернативної енергетики і науково-освітній кластер	Харківська область
Транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України»	Херсонська область
Кластер сільського туризму, Хмельницький будівельний кластер, Хмельницький швейний кластер, Кам'янець-Подільський туристичний кластер.	Хмельницька область

Джерело: складено автором на основі⁸⁶.

⁸⁶ Эффективность концентрации промышленных производств / под ред. Л.В. Козловского, А.Д. Павловой. Минск, 1970. 145 с.; Ленчук Е.Б., Власкин Г.А. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран. URL: <http://www.institutiones.com>; Клейнер Г.Б., Качалов Р.М., Нагрудная Н.Б. Синтез

Для підтримки створення та розвитку кластерів, які широко використовуються в КНР та в Україні, використовуються інструменти, які наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Досвід розроблення спеціальних програм функціонування кластерів у КНР та Україні

Країна	Програми, які сприяють розвитку кластерів
Китай	Кластерна політика формується муніципальною владою та одобрюється центральним правлінням особливих зон розвитку високотехнологічних галузей. Центральне правління відбирає фірми, яким надаються пільги (інформаційна сфера та біотехнології). Значна увага надається розвитку власних інновацій, підвищенню технологічного рівня продукції з метою скорочення розриву між конкурентоспроможністю економіки Китаю і розвинених країн, у зв'язку з чим було створено урядом країни мережу офісів ліцензування технологій в університетах. Така ситуація сприяє активізації кооперації бізнесу та академічної і вузівської науки, сприяє комерціалізації результатів дослідницької роботи, посиленню конкуренції.
Україна	Розроблено проекти нормативно-правових актів щодо формування основ державної політики у сфері кластеризації економіки України. Серед них: – проект «Концепції створення кластерів в Україні» (2008 р.), в якому визначено перспективи впровадження кластерного підходу в економіці, виділено переваги кластерної організації виробництва для вітчизняної економіки, визначено концептуальні засади розвитку кластерів; – проект «Концепції загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України до 2017 року» (2008 р.), реалізація якого передбачала впровадження моделі кластерної організації промисловості; – проект «Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів» (2009 р.), основна мета якого полягає у вирішенні проблем, пов'язаних з асиметрією розвитку регіонів України, відтоком трудових, інтелектуальних та інших ресурсів з прикордонних регіонів країни, а також відставанням України від інших країн Європи за показниками якості життя, рівня інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та розвиненості інноваційного середовища. Подолання цих недоліків передбачається за рахунок запровадження транскордонного співробітництва у сфері створення та розвитку транскордонних кластерів.

Джерело. складено автором на основі⁸⁷.

стратегии кластера на основе системно-интеграционной стратегии. *Наука – Образование – Инновации*. 2008. № 7. С.18–21.; Войнаренко М.П. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні. *Економіст*. 2000. № 1. С. 29–33.; Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С.Ф. Пятикин, Т.П. Быкова. Минск: Тесей, 2008. 72 с.; Романова Ю.А. Организационно-экономические основы развития кооперации на региональном уровне (теория, методология, практика): автореф. дис. ...д-ра экон. наук: 05.00.05 / Российский ун-т кооперации. Москва, 2008. 40 с.; Котляров Н.Н. Зарубежный опыт формирования кластерных систем. *Экономические науки*. 2014. №10 (119). С. 105–110.; Рекорд С.И. Мезоэкономический синтез концепций кластерного развития и международной экономической интеграции: дис. ...д-ра экон. наук. Санкт-Петербург., 2013. С. 123.

⁸⁷ Бойко О.М. Розвиток інноваційного середовища України в європейському науково-технологічному просторі. *Економічний вісник університету*: зб. наук. праць учених та аспірантів / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2017. С. 243–251.; Бойко Е.Н. Экономический пояс шелкового пути: перспективы для Украины. *Стратегия развития экономики Беларуси: вызовы, инструменты реализации и перспективы* : сб. науч. ст. В 4-х ч. / Национальная академия наук Беларуси, Институт экономики НАН Беларуси; редкол.: В. И. Бельский [и др.]. Ч. 2. Минск: Институт системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2017. С. 81–88; Эффективность концентрации промышленных производств / под ред. Л.В. Козловского, А.Д. Павловой. Минск, 1970. 145 с.; Кластерная политика. URL: <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/%>; Бойко О.М. Міжнародний досвід становлення та розвитку транскордонних кластерів / Современные технологии науки и образования: европейские аспекты: сб. матер. междунар. научно-практ. конф. / под ред. Савиной Г.Г. Херсон; Познань: Издательство ЧП Вышемирский В.С., 2017. Т. 1. С. 10–15; Ленчук Е.Б., Власкин Г.А. Кластерный поход в стратегии инновационного развития зарубежных стран. URL: <http://www.institutiones.com>; Клейнер Г.Б., Качалов Р.М., Нагрудная Н.Б. Синтез стратегии кластера на основе системно-интеграционной стратегии. *Наука – Образование – Инновации*. 2008. № 7. С. 18–21; Войнаренко М.П. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва

Позитивний аспект створення та розвитку кластерів відіграє важливу роль у формуванні економічного середовища, оскільки, залежно від типів, вони сприяють: оздоровленню економіки країни (комерційна концентрація, унікальність, стратегії та ін.); розвитку високотехнологічних галузей промисловості; активізації підприємницької діяльності, особливо в старопромислових регіонах; зростанню частки експорту виробленої продукції; створенню унікальних можливостей щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів поза межами галузевої підготовки (обмін досвідом, центри кластерного навчання та ін.).

Держава зацікавлена у створенні транснаціональних кластерів, оскільки реалізація кластерної політики має суттєві переваги, до яких слід віднести: здійснення структурної перебудови реального сектора економіки за рахунок розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв, що потребує посилення ролі держави, зокрема в частині ефективності реалізації всіх стадій інноваційного процесу (від ННТР до комерціалізації і виводу на ринок нової продукції); посилення інноваційної активності промислових підприємств за рахунок кооперації між науково-дослідним та виробничим сектором, розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, залученню висококваліфікованих кадрів, розвитку аутсорсингу та ін.; розвитку міжрегіональних зв'язків за рахунок державної підтримки створення та функціонування кластерів та усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Необхідно зазначити, що, на відміну від індустріальних парків, в Україні відсутнє інституційно-правове забезпечення щодо їх функціонування, тому до основних завдань кластерної політики в Україні слід віднести: створення та розвиток кластерів (розроблення нормативно-правової бази щодо створення та функціонування кластерів, зокрема визначити на законодавчому рівні поняття «кластер», «кластерна політика», «кластеризація»; створення та реалізація державних програм сприяння розвитку кластерів; створення Реєстру кластерів в Україні); розвиток кластерних зв'язків та мережевого співробітництва (залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у пріоритетні за видами економічної діяльності кластери; формування і просування кластерних ініціатив; розвиток людського капіталу; економічна освіта суб'єктів кластера та спеціалістів навчальних закладів; фінансування спільних наукових досліджень; створення інформаційного поля для суб'єктів кластера; розроблення програм розвитку постачальників; розміщення державного замовлення на продукцію підприємств кластера; контроль якості продукції і послуг, які постачаються виробниками кластера в рамках програми державної закупівлі; програми розвитку конкурентного середовища; створення інфраструктурного забезпечення кластерних зв'язків; взаємодія місцевих органів влади із суб'єктами кластера; трансфер технологій у кластері; формування співробітництва в середині кластера та ін.); збільшення впливу і відповідальності місцевих органів влади в умовах децентралізації стосовно забезпечення розвитку кластерів; реалізація ефективної кластерної політики можлива в контексті комплексу заходів щодо суттєвого покращення інвестиційного клімату; розробку моделей використання механізму державно-приватного партнерства з метою залучення недержавних інвестиційних ресурсів для розвитку кластерів, перш за все забезпечення території необхідною інфраструктурою; законодавче визначення механізму створення транснаціональних кластерів. Зокрема, укладання на рівні урядів країн-учасниць двосторонніх угод про створення транснаціональних кластерів, узгодження стратегій і планів розвитку національних частин транснаціональних кластерів. Досвід функціонування таких

на регіональному рівні. *Економіст*. 2000. № 1. С. 29–33.; Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С.Ф. Пятикин, Т.П. Быкова. Минск: Тесей, 2008. 72 с.; Романова Ю.А. Организационно-экономические основы развития кооперации на региональном уровне (теория, методология, практика): автореф. дис.д-ра экон. наук: 05.00.05 / Российский ун-т кооперации. Москва, 2008. 40 с.; Бойко О.М. Формування державної інноваційної політики на основі кластеризації Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: матер. XXI міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12-15 вересня 2016 р.). Київ – Одеса: Національна академія наук України, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України», 2016. С. 27–32.; Кизим Н.И., Чередник В.И., Зайцева А.Ю. Кластерный поход к выбору приоритетных направлений устойчивого развития регионов. *Проблеми економіки*. 2010. № 3. С. 44–55.

структур свідчить про їх позитивний вплив на соціально-економічний розвиток та міжнародне співробітництво країн-учасниць, стимулювання ділової активності, приплив інвестицій і вирішення проблем зайнятості.

До заходів державної підтримки процесу кластеризації в Україні необхідно віднести: ідентифікацію кластерів в економічному розвитку (моніторинг кластерів); підготовку представників державного сектора та ділового кола (проведення тренінгів і семінарів; розроблення методичних матеріалів для держслужбовців, підприємців; навчання спеціалістів, які поширюватимуть ідеї щодо створення та розвитку кластерів); створення некомерційних організацій і комісій із кластерів з метою управління процесом кластеризації (асоціації, центри кластерного розвитку, некомерційні партнерства, агентство з проблем кластерної політики в Україні, комісії з кластерів при Комітеті ВРУ, Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України та ін.).

Серед заходів забезпечення розвитку кластерних ініціатив та співробітництва України з КНР пропонуємо таке:

- надання організаційної підтримки кластерним ініціативам (зокрема, надання приміщень і обладнання для спільної діяльності учасників кластера; кооперація підприємств кластера із суб'єктами інноваційної інфраструктури, закладами науки та освіти);

- комунікативне забезпечення співробітництва шляхом створення Реєстру кластерів в Україні та створення Internet-порталів (B₂B, B₂A, B₂A);

- економічне стимулювання та надання фінансової підтримки співробітництва суб'єктів кластера в інноваціях, маркетингу, освіті та науці (фінансування та створення кластерної інфраструктури на умовах державно-приватного партнерства (венчурні фонди, центри кластерного розвитку та ін.); конкурсне фінансування інвестиційних кластерних проектів та надання грантів на розробку нових технологій у кластері; надання пільг у процесі співробітництва у сфері інноваційної діяльності між державою, науково-дослідними установами і вищими навчальними закладами, та державних гарантій банкам під інвестиційні проекти суб'єктів кластера.

Степанова О.В., канд. екон. наук
старший науковий співробітник відділу державних фінансів
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ КНР: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Окреслено інвестиційні позиції України у світлі інвестиційних пріоритетів КНР. Досліджено динаміку прямих іноземних інвестицій з КНР за останнє десятиріччя. Зазначено, що Китай є найбільш очікуваним світовим інвестором на найближчі декілька років, що стало результатом успішної 40-річної практичної реалізації «Політики реформ та відкритості». Показано, що векторами, за яким у майбутньому відбуватиметься стимулювання руху іноземних інвестицій, є мережа країн, які залучено до Ініціативи КНР «Один пояс, один шлях». Проведено аналіз динаміки експорту-імпорту товарів між Україною та Китаєм. Визначено, що експорт товарів з України до КНР має переважно сировинний характер, а імпорт сконцентрований не тільки на сировині, а й на готовій технологічній продукції. Представлено оцінку інвестиційних позицій України з точки зору китайських інвесторів як серед усіх країн – інвестиційних партнерів КНР, так і серед країн, залучених до мережі «Один пояс, один шлях». Відповідно до цих даних, в Україні найменшими є політичний та соціальний ризики, а найвищим є потенційний ризик несплати за борговими зобов'язаннями. Запропоновано напрями удосконалення економічного та інвестиційного співробітництва між Україною та КНР.

Ключові слова: інвестиції, «Політика реформ та відкритості КНР», країнний ризик інвестування, Ініціатива КНР «Один пояс, один шлях», зовнішня торгівля, експорт, імпорт, конкуренція, механізми інвестиційного співробітництва.

O. Stepanova, PhD in Economics,
Senior Research, Department of Public Finance
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

INVESTMENT PRIORITIES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: CURRENT REALITIES AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The article outlines Ukraine's investment position in the light of China's investment priorities. The dynamics of direct foreign investments from the People's Republic of China in the last decade has been investigated. The author notes that China is the most expected global investor for the next few years, which is the result of the successful 40 years of practical implementation of the "Policy of Reforms and Openness".

It is shown that the vectors that will stimulate the movement of foreign investments in the future include a network of countries involved in the People's Republic of China's "One Belt, One Road" (OBOR) Initiative.

The author carries out an analysis of the dynamics of goods exports and imports between Ukraine and China.

It is pointed out that exports of goods from Ukraine to the People's Republic of China mainly consists of raw materials, while imports, apart from raw materials, also includes a considerable share of finished technological products.

The article presents an assessment, from the point of view of Chinese investors, of Ukraine's investment positions among other investment partners of the People's Republic of China as well as among those involved in the OBOR Initiative. According to these data, Ukraine has the lowest political and social risks, but the highest risk of the non-payment of debt obligations. The author offers a few guide-

lines of streamlining the economic and investment cooperation between Ukraine and People's Republic of China.

Key words: investments, "Policy of reforms and openness of the People's Republic of China", country risk of investment, China's initiative "One belt, one road", foreign trade, export, import, competition, mechanisms of investment cooperation.

Динамічний соціально-економічний розвиток КНР протягом 40 років практичної реалізації «Політики реформ та відкритості» дозволив досягти унікальних результатів. Так, сьогодні Китай володіє одним із найбільших у світі інвестиційним потенціалом та є найбільш очікуваним світовим інвестором на найближчі декілька років⁸⁸. Аналіз динаміки обсягу та потоку прямих іноземних інвестицій з КНР до інших країн світу свідчить про стаке їх зростання протягом останнього десятиріччя, незважаючи на зменшення у 2017 р. (рис. 1).

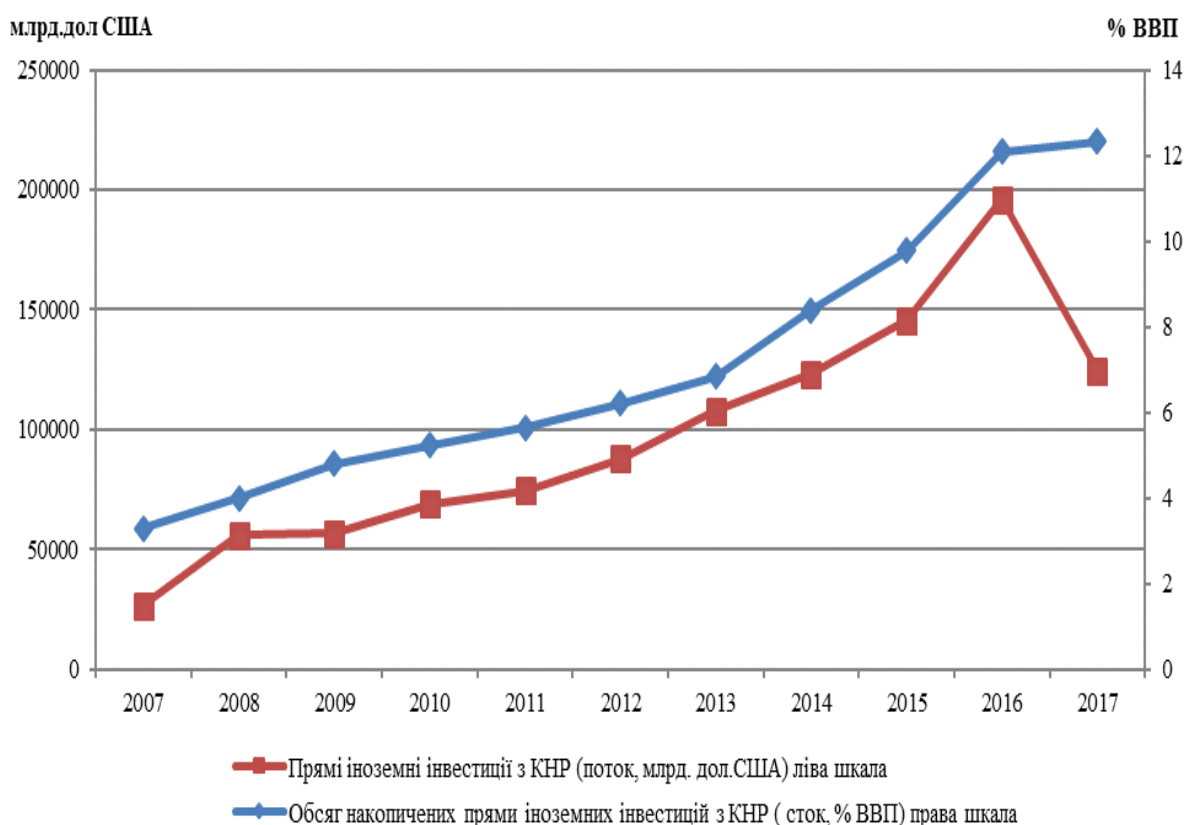

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій з КНР за період 2007–2017 рр.

Джерело: Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1970-2017. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx>

Феномен стрімкого зростання глобальної інвестиційної активності китайських підприємств протягом останнього десятиріччя та прогнозування подальших векторів їх руху в умовах ускладнення торгових та економічних відносин між КНР та США⁸⁹ залишається предметом гострих дискусій як серед світових провідних наукових та експертних груп, так і у бізнес-середовищі. Разом із тим аналітики з McKinsey стверджують, що незважаючи на

⁸⁸ The World Investment Report 2017 / UNCTAD. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf

⁸⁹ The Facts and China's Position on China - US Trade Friction. Information Office of the State Council. URL: http://english.scio.gov.cn/node_8007494.html

зазначені проблеми, передбачається подальше прискорене зростання глобальної інвестиційної активності КНР⁹⁰.

Упродовж останніх 40 років середні темпи зростання ВВП Китаю становили 9,5% на рік. Такі темпи економічного зростання та державна підтримка глобальної інвестиційної активності китайських підприємств за визначеними траєкторіями створили передумови для нових структурних зрушень в світовій економіці⁹¹. Так, тільки у 2017 р. нефінансові прямі іноземні інвестиції з КНР до 6236 підприємств у 174 країнах світу становили 120,08 млрд дол. США, а вартість нових підписаних контрактів за інвестиційними угодами з китайськими підприємствами зросла до 265,28 млрд дол. США. Загальна вартість фактичних угод «злиття та поглинання» (M&A), укладених китайськими підприємствами на зовнішніх ринках у 2017 р., досягнула 96,2 млрд дол.США⁹².

Основними векторами, за яким в майбутньому відбуватиметься державна підтримка та стимулювання руху іноземних інвестицій Китаю, є мережа країн, що залучені до Ініціативи КНР «Один пояс, один шлях» (з *англ.*: The One Belt, One Road, *далі* – OBOR). У 2017 р. іноземні інвестиції з КНР за маршрутами OBOR становили 14,36 млрд дол. США та збільшились порівняно з 2016 р. на 3,6%. Вартість підписаних нових інвестиційних проектів у 61 країні OBOR у 2017 р. становила 144,32 млрд дол. США, що становить 54,4% загальної вартості усіх підписаних нових зовнішніх інвестиційних проектів КНР⁹³.

Сучасним поширеним механізмом залучення вихідних іноземних інвестицій з КНР стає створення зарубіжних зон економічного та торговельного співробітництва. У 2018 р. між КНР та іншими країнами функціонує 17 Зон вільної торгівлі, 11 таких угод перебуває на стадії підписання та ще 11 – на стадії техніко-економічного обґрунтування⁹⁴. Загалом станом на кінець 2017 р. між Китаєм та 44 країнами світу функціонувало 99 зарубіжних зон економічного та торговельного співробітництва, загальний обсяг інвестицій до яких становив 30,7 млрд дол. США, що обумовило податкові надходження у 2,42 млрд дол. США у країнах-реципієнтах, а також дало змогу створити в цих країнах 258 тис. нових робочих місць⁹⁵.

Зниження глобальної інвестиційної активності Китаю наприкінці 2017 р. та у 2018 р. було обумовлено ускладненням торгових та економічних відносин між КНР та США⁹⁶, а також загостренням конкуренції на світових ринках, появою нових глобальних викликів економічної стабільності. У таких умовах КНР упровадила нові регуляторні правила вихідних іноземних інвестицій, що змінюватимуть механізм їх здійснення. Загалом така нова система стимулів та обмежень для іноземних інвестицій з КНР спрямовані на:

- обмеження та заборону «ірраціональних» потоків прямих іноземних інвестицій з КНР;
- оптимізацію структури та спрямування потоків прямих іноземних інвестицій з КНР за визначеними векторами;
- посилення моніторингу, а також попереднього, проміжного та пост-інвестиційного контролю та нагляду за іноземними інвестиціями, які можуть бути «чутливими» для КНР;

⁹⁰ Orr G. What can we expect in China in 2018? URL: <https://www.mckinsey.com/global-themes/china/what-can-we-expect-in-china-in-2018>

⁹¹ Wang Yiwei. China Connects the World: What behind the Belt and Road Initiative. China Intercontinental Press & New World Press, 2017. 262 p.

⁹² MOFCOM Department of Outward Investment and Economic Cooperation Comments on China's Outward Investment Cooperation in 2017. URL: <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/policyreleasing/201801/20180102706193.shtml>

⁹³ Там само.

⁹⁴ China FTA Network. URL: <http://fta.mofcom.gov.cn/english/index.shtml>

⁹⁵ Department of Outward Investment and Economic Cooperation Comments on China's Outward Investment Cooperation in 2017 / MOFCOM. URL: <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/policyreleasing/201801/20180102706193.shtml>

⁹⁶ The Facts and China's Position on China - US Trade Friction. Information Office of the State Council. URL: http://english.scio.gov.cn/node_8007494.html

– запобігання потенційним організаційним та фінансовим ризикам у довгостроковій перспективі для китайських державних і приватних підприємств та країни в цілому;

– «ребрендінг» та перезавантаження Ініціативи OBOR⁹⁷;

– стимулювання екологічного та соціально-відповідального інвестування з метою підтримки позитивного іміджу китайських інвесторів у світі;

– зменшення адміністративного навантаження для китайських вихідних інвесторів з метою заохочення інновацій, сприяння розвитку співробітництва у виробничій, науково-технічній сфері та ін.

Поряд із цим, за прогнозом експертів Світового економічного форуму, інвестиційна активність Китаю найближчими роками зростатиме та обсяг китайських зарубіжних активів до 2020 р. зросте до 20 трлн дол. США⁹⁸.

Отже, сьогодні світ перебуває в очікуванні нових глобальних економічних трансформацій. Під впливом швидких глобальних змін постає питання про конкурентний потенціал України в боротьбі за прихильність китайських інвесторів. Наразі Україна перебуває на етапі активного переформатування власних виробничих та торгових взаємозв'язків з різними країнами світу і намагається вбудовуватися в глобальні ланцюги формування вартості. Геоекономічне положення України відіграє важливу роль у залученні країни до Ініціативи OBOR. Незважаючи на очевидні переваги, результати аналізу економічної співпраці України та Китаю свідчать, що Україна недостатньо використовує як інвестиційний потенціал, так і потенціал зовнішньої торгівлі з Китаєм (рис. 2).

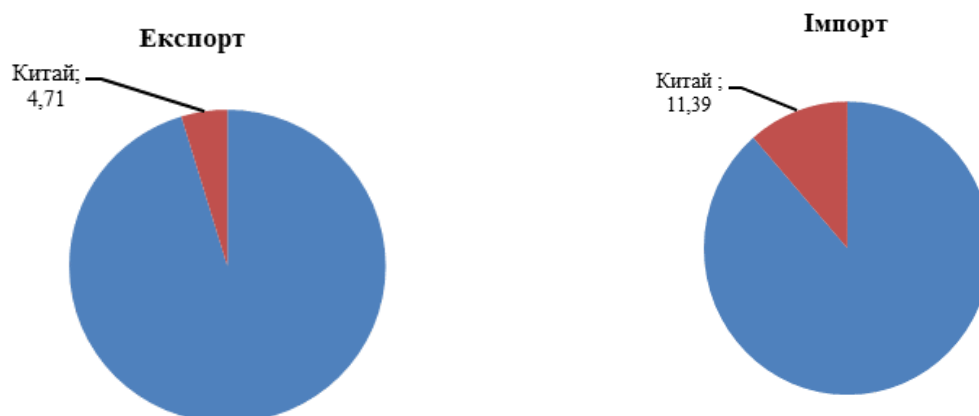

Рис. 2. Частка КНР у загальній географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами у 2017 р., %

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Так, у 2017 р. експорт товарів з України до Китаю становив тільки 4,71% у загальній географічній структурі експорту, а імпорт до України з Китаю – 11,39% у загальній структурі. В абсолютному вимірі експорт товарів з України до Китаю у 2017 р. становив 2039,36 млн дол. США, а імпорт товарів до України з Китаю – 5647,08 млн дол. США, що на 24,3% більше за попередній рік. Торгове сальдо становить -3607,71 млн дол. США.

Динаміка експорту-імпорту товарів між Україною та Китаєм за останнє десятиліття (2007–2017 рр.) (рис. 3) свідчить про суттєве збільшення обсягів зовнішньої торгівлі. Однак така тенденція щодо збільшення не є стабільною.

⁹⁷ Orr G. What can we expect in China in 2018? URL: <https://www.mckinsey.com/global-themes/china/what-can-we-expect-in-china-in-2018>

⁹⁸ China's new model of investment, explored . URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/05/chinese-overseas-investment-is-changing-and-the-rest-of-the-world-will-learn-from-latin-america>

млн. дол. США

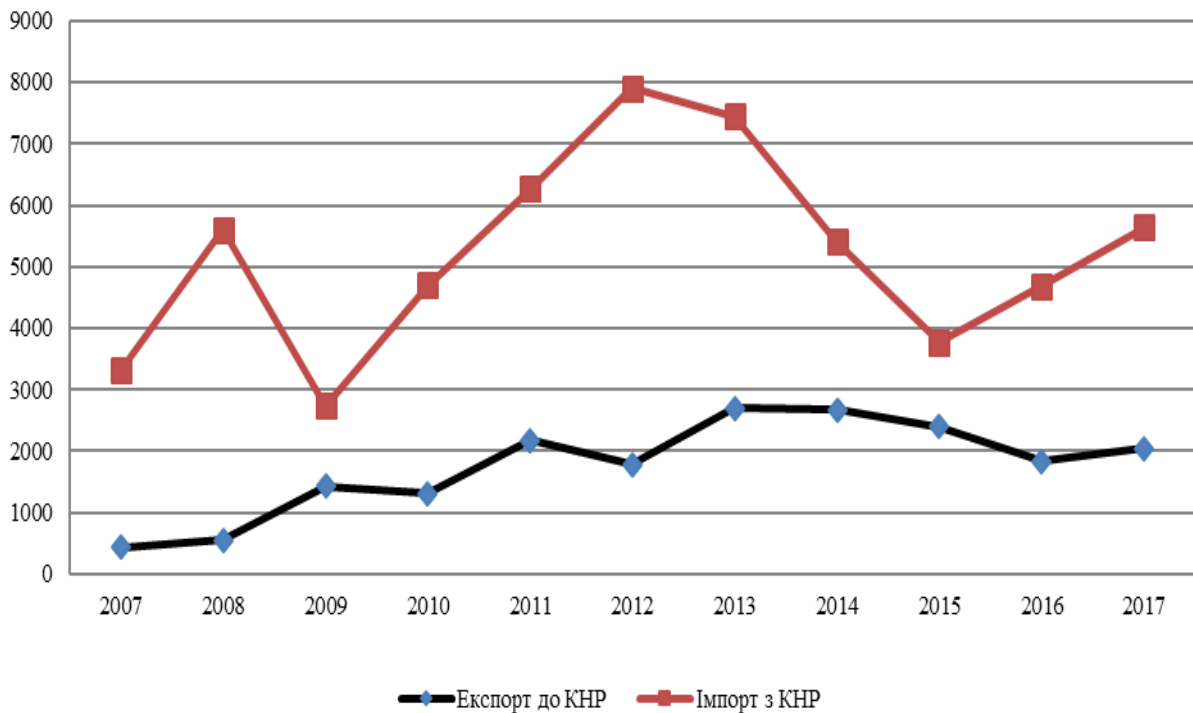

Рис. 3. Динаміка експорту-імпорту товарів між Україною та Китаєм за 2007-2017 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Аналіз структури товарного експорту з України до Китаю дає змогу зазначити, що найбільшу питому вагу в 2017 р. становили: експорт руди – 34,7% у загальному обсязі експортованих товарів до Китаю, жири та олії рослинного та тваринного походження – 28,8%, зернові культури – 25,8%. Найбільшу питому вагу в структурі товарного імпорту до України з Китаю у 2017 р. мав імпорт електричних машин – 24,7%, машини та інше устаткування – 17,4%, пластмаса та інші полімерні матеріали – 5,7%, чорні метали – 3,8%. Як видно з наведених даних, експорт товарів з України до КНР має переважно сировинний характер, а імпорт сконцентрований не тільки на сировині, а й на готовій технологічній продукції.

Обсяг іноземних інвестицій з КНР до України є незначним. Найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій з Китаю в економіку України у 2017 р. також були спрямовані до підприємств та організацій, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, – 39%, промисловість – 20%, оптову та роздрібну торгівлю – 12% та у сферу транспорту – 9%.

Отже, існує нагальна необхідність покращення інвестиційного клімату в Україні та розроблення системи заходів для активізації економічної взаємодії між країнами. З цією метою упродовж останніх декількох років в Україні активно здійснюються економічні, податкові та регуляторні реформи, які у тому числі спрямовані на покращення умов ведення бізнесу та перспектив для залучення іноземних інвестицій. Незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію у країні, проведені реформи дещо покращили позицію України в інвестиційних пріоритетах КНР.

Відповідно до «Рейтингу країнного ризику іноземного інвестування з КНР, 2018»⁹⁹, який розроблено Інститутом світової економіки та політики Китайської академії суспільних наук, Україна», порівняно з минулим роком, підвищила в рейтингу свою позицію з «В» до

⁹⁹ Country-Risk Rating of Overseas Investment from China (2018): Main Report. URL: http://en.iwep.org.cn/papers/papers_papers/201801/W020180130339272647312.pdf

більш стійкої – «ВВ (рис. 4). Однак така позиція все ще засвідчує оцінку китайськими експертами високого рівня ризикованості іноземних інвестицій з КНР в Україну¹⁰⁰.

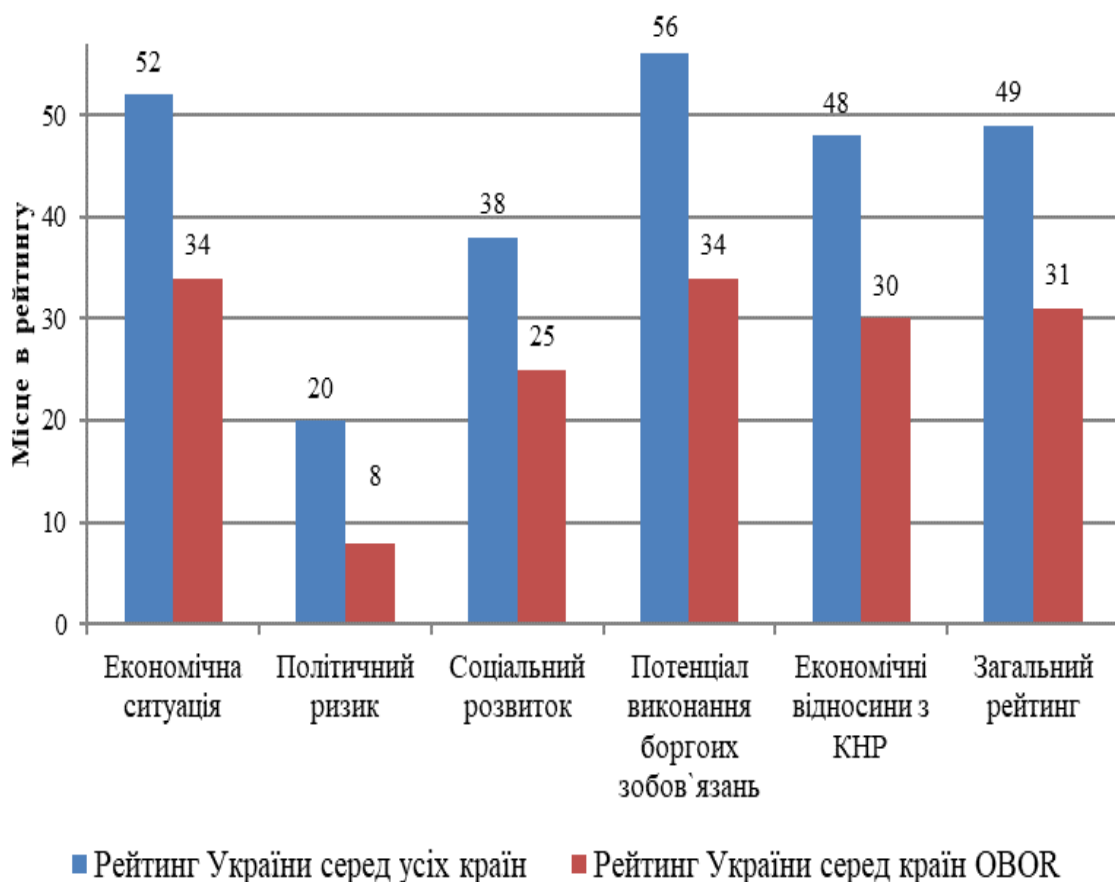

Рис. 4. Україна в «Рейтингу країнного ризику іноземного інвестування з КНР, 2018» за основними складовими.

Примітка: Рейтинг для всіх країн: 1 – найвище місце в рейтингу, 57 – найнижче місце. Рейтинг для країн OBOR: 1 – найвище місце в рейтингу, 35 – найнижче місце.

Джерело: побудовано на основі¹⁰¹.

Аналіз основних складових у рейтингу ризикованості вихідних іноземних інвестицій КНР дає змогу визначити, що в Україні найменшими є політичний та соціальний ризик, а найвищим – потенційний ризик несплати за борговими зобов'язаннями.

Порівняльний аналіз профілів оцінки китайськими експертами ризикованості іноземного інвестування з КНР до України, Білорусі та Польщі (рис. 5) доводить, що найкраще інвестиційне середовище створене на сьогодні саме в Польщі. Як видно з наведених діаграм, позиції України для прискорення залучення інвестицій з КНР, на жаль, все ще залишаються досить слабкими порівняно як з країнами OBOR, так і країнами-сусідами, з якими сьогодні доводиться конкурувати не тільки за інвестиційний капітал, а й за робочу силу та можливість залучення нових технологій.

¹⁰⁰ Рейтинг проводиться серед 57 країн світу, які є найбільш пріоритетними для КНР для здійснення іноземних інвестицій. До рейтингу включено 16 країн з розвинутою економікою та 51 країна, що розвивається. AAA – найвищий рейтинг – означає дуже низький рівень ризику для здійснення інвестицій, C – найнижчий рейтинг – дуже високий рівень ризику для інвестування.

¹⁰¹ Country-Risk Rating of Overseas Investment from China (2018): Main Report. URL: http://en.iwep.org.cn/papers/papers_papers/201801/W020180130339272647312.pdf

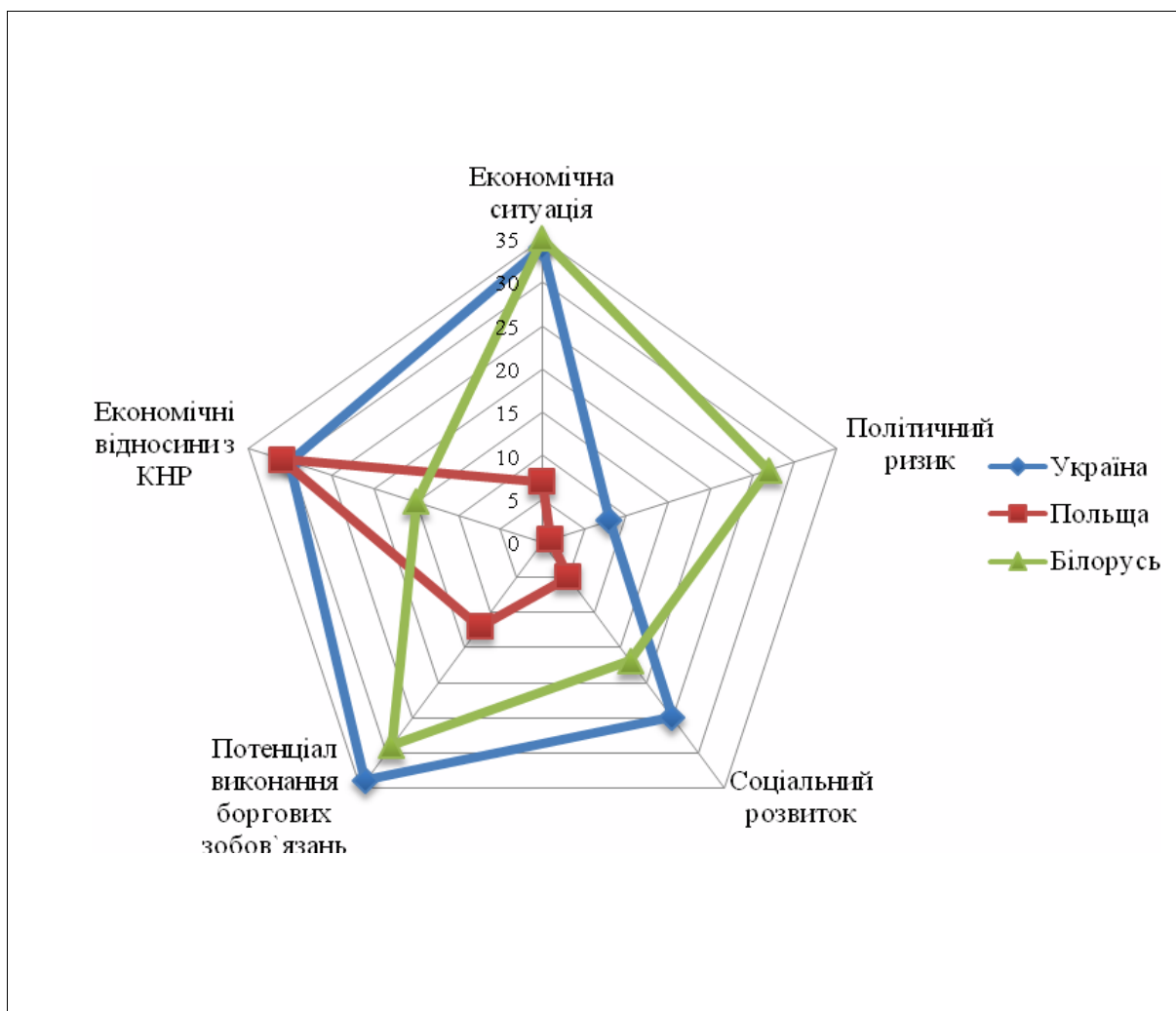

Рис. 5. Бенчмаркінг профілів країнного ризику іноземного інвестування з КНР до України, Польщі та Білорусі (серед країн OBOR)

Джерело: побудовано на основі ¹⁰².

У інших світових рейтингах, що оцінюють умови ведення бізнесу, щодо фактора залучення іноземних інвестицій Україна протягом останніх років також покращила позиції. Так, у міжнародному рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business (2018), що складається Світовим банком, Україна піднялася на чотири позиції та посіла 76-те місце серед 190 країн світу¹⁰³. Окреслені зміни були обумовлені фіскальними та регуляторними реформами, які дали змогу полегшити отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, а також зменшення фіскального навантаження.

На тлі зміни глобальних тенденцій та пріоритетів руху інвестиційних ресурсів забезпечення конкурентоспроможності інвестиційного середовища України та стимулювання залучення іноземних інвестицій з КНР стає надскладним завданням і потребує подальшого проведення економічних, регуляторних та фіскальних реформ з метою сприяння полегшення умов ведення бізнесу, впровадження нових організаційних механізмів співробітництва між Україною та КНР, зокрема:

– дослідження потенціалу впровадження Зони вільної торгівлі між Україною та КНР в умовах чинної реалізації «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС»;

¹⁰² Country-Risk Rating of Overseas Investment from China (2018): Main Report. URL: http://en.iwep.org.cn/papers/papers_papers/201801/W020180130339272647312.pdf

¹⁰³ Economy Profile of Ukraine. Doing Business 2018 Indicators / World Bank. URL: <http://russian.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Profiles/Country/UKR.pdf>

- залучення до інвестиційної співпраці в Україну на засадах публічно-приватного партнерства китайських підприємств та міжнародних фінансових організацій з КНР, зокрема Азіатського банку інфраструктурних інвестицій та Інвестиційного фонду Silk Road Company;
- визначення переліку потенційних спільних інвестиційних проєктів України та КНР за видами економічної діяльності, у тому числі для будівництва технопарків в Україні (за прикладом проєкту технопарку в Республіці Білорусь «Великий камінь»);
- розробка інструментарію цільових податкових пільг для іноземних інвестицій з КНР у визначені сектори економіки України, з метою стимулювання інвестицій та усунення подвійного оподаткування, запобігання ухилення від сплати податків та внесків;
- створення виробничо-логістичних кластерів в Україні з метою залучення інвестицій та нових технологій КНР, а також використання переваг «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС».

Редактори *І.І.Бажал, О.М.Олійник*
Перекладачі *В.О.Макеєв, О.М.Олійник*
Оригінал-макет *С.В.Чимбай*

Підписано до друку 27.12.2018 р.
Формат 60х84/8. Обл.-вид. арк. 6,3.
Ум.-друк. арк. 10,23. Наклад 300 прим.
Замовлення № _____

Поліграфічна дільниця ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5793 від 22.11.2017 р.